

Frank Karsten

Karel Beckman

Túl a demokrácián

**Szolidaritás, prosperitás és szabadság helyett
miért vezet a demokrácia társadalmi
ellentéttekhez, elszabadult állami
költekezéshez és
zsarnoksághoz?**

„A könyv kiválóan magyarázza a jelenségek okait. Felszabadító olvasmány.”
Jeffrey Tucker, a Laissez Faire Books főszerkesztője

FRANK KARSTEN – KAREL BECKMAN

TÚL A DEMOKRÁCIÁN

FRANK KARSTEN – KAREL BECKMAN

TÚL A DEMOKRÁCIÁN

*Szolidaritás, prosperitás és szabadság helyett miért
vezet a demokrácia társadalmi ellentétekhez,
elszabadult állami költekezéshez és zsarnoksághoz?*

www.libertarius.info

◇

Budapest, 2014

A fordítás alapjául szolgáló mű
Frank Karsten – Karel Beckman: *Beyond Democracy*
Why democracy does not lead to solidarity, prosperity and liberty but to
social conflict, runaway spending and a tyrannical government.
www.beyonddemocracy.net, 2012

Fordította
Váradi István

Címlapfotó
Thermos: Parthenon from South

ISBN 978-963-08-8813-4

© Frank Karsten és Karel Beckman, 2012
Hungarian translation © Váradi István, 2014

Tartalomjegyzék

<i>Frank Karsten előszava</i>	7
<i>Bevezető – Demokrácia: az utolsó tabu</i>	11
A demokratikus vallás	12
Demokrácia = kollektivizmus	14
I. A demokrácia mítoszai	19
1. mítosz – Minden szavazat számít	19
2. mítosz – A demokrácia a nép hatalma	21
3. mítosz – A többségnek igaza van	24
4. mítosz – A demokrácia politikailag semleges	26
5. mítosz – A demokrácia jóléthez vezet	32
6. mítosz – A demokrácia szükséges a javak igazságos elosztásához és a szegények megsegítéséhez	36
7. mítosz – A demokrácia szükséges a békés egymás mellett éléshez	40
8. mítosz – A demokrácia elengedhetetlen a közösséghez való tartozás érzésének kialakulásához	45
9. mítosz – A demokrácia egyenlő a szabadsággal és toleranciával	47
10. mítosz – A demokrácia elősegíti a békét és segít a korrupcióellenes küzdelemben	53
11. mítosz – Az emberek a demokráciában azt kapják, amit akarnak	57
12. mítosz – Mindannyian demokraták vagyunk	61
13. mítosz – Nincs (jobb) alternatíva	63
II. A demokrácia válsága	67
A demokrácia bűnei	68

6 • *Túl a demokrácián*

Miért lesz minden egyre rosszabb?	72
Miért kell kevesebb demokrácia?	74
III. Egy új politikai rendszer irányába	77
A decentralizáció és az egyéni szabadság	78
A kormányzás piaca	79
Decentralizáció Svájcban	81
A szerződéses társadalom	83
Út a szabadságba	86
A fényes jövő	88
<i>Utóirat – A libertarianizmus és a demokrácia</i>	93
<i>Néhány idézet a demokráciáról</i>	97
<i>A szerzőkről</i>	99

Frank Karsten előszava

Talán értelmetlennek, sőt őrültségnek tűnhet olyan kemény kritikával illetni a demokráciát, ahogyan mi tesszük ebben a könyvben. A kommunizmus bukása után a demokráciát úgy üdvözölték, mint az egyetlen jó megoldást. Az elnyomott népek világszerte nagyobb szabadságra és demokráciára vágnak – mégis ki merné felemelni a szavát ellene?

Bár határozottan kritizáljuk a demokráciát, semmi ok a sértődésre vagy a riadalomra. Nem akarunk senkit sem megfosztani a demokráciától, hiszen az embereknek lehetőséget kellene biztosítani arra, hogy olyan politikai rendszerben éljenek, amilyenben akarnak. Azt sem állítjuk, hogy a demokrácia rosszabb vagy jobb volna a diktatúránál, vagy hogy a könyvben leírt problémák kizárólag a demokráciára lennének jellemzők.

Ugyanakkor valóban részletezzük a képviseleti demokráciában rejlő elvi problémákat, és megmagyarázzuk, hogy e rendkívül sokra tartott politikai rendszer miért nem vezet a kívánt eredményekre. Sok olyan válsághelyzetet látunk, amelyik demokratikus országokban, elsősorban az Egyesült Államokban, Görögországban és Spanyolországban alakult ki. A problémák okaként sosem magát a demokratikus rendszert jelölik meg, hanem a szabad piacot, a demokrácia hiányát, a kapzsi bankárokat vagy az áruló politikusokat okolják.

A legtöbb emberhez hasonlóan magam is hittem a képviseleti demokráciában. Ez azonban tizenöt évvel ezelőtt volt. Keve-

*„Minden vicc egy kis forradalom” –
George Orwell.*

set tudtam róla, mégis erősen hittem benne. Ahogyan legtöbbszörünknek, úgy nekem is azt mondták – az oktatási rendszeren, a médián és a politikusokon keresztül –, hogy a demokráciát megbecsülni és gondozni kell, valamint azt, hogy nincs elfogadható alternatívája. Miután azonban tanulmányoztam a kérdést és gondolkodtam róla, meglehetősen eltérő következtetésre jutottam.

Sokan még mindig elhiszik, hogy a demokrácia egyenlő a szabadsággal. És sok szabadságszerető ember is még mindig úgy gondolja, hogy a

szabadság növeléséhez vezető út a demokratikus folyamatokon át visz. A demokrácia sok bírálója biztos abban, hogy azt tökéletesíteni kell, de magukban a demokratikus elvekben nem látnak problémát. Könyvünk cáfolja az ilyen elképzeléseket. A demokrácia a szabadság ellentéte – a demokráciának szinte az alapelvéből következik a szabadság egyre nagyobb korlátozása –, és nem is lehetséges megjavítani. A demokrácia kollektivistá rendszer és elveiben hibás, akárcsak a szocializmus.

Demokráciát támadó nézeteink még világviszonylatban is igen egyediek. Hans-Hermann Hoppe írt egy tudományos könyvet *Demokrácia, a bukott bálvány* címmel, és több cikk is napvilágot látott a témában. Azonban amennyire tudjuk, nem jelent meg még olvasmányos, logikusan szerkesztett és tömör stílusban íródott könyv, amely szabadságszerető, libertárius szemszögből mutatná be a demokrácia működését és alapvető gyengeségeit. Könyvünk az átlagos olvasó számára íródott. Időzítése jó, hiszen sok demokrácia társadalmi és gazdasági problémákkal küszködik, az emberek pedig magyarázatot és megoldást várnak.

Talán az Olvasó is csalódott a politikusaiban és reménykedik, hogy majd jönnek jobbak. A könyv leírja, hogy valójában miért nem őket, hanem magát a demokráciát kell okolni. A politikusokat nem szabad komolyan vennünk, hanem inkább nevet-

A demokratikus politikusok mindig olyan megoldásokat javasolnak, amelyek révén még több pénzhez és hatalomhoz jutnak függetlenül attól, hogy korábban hányszor vallottak már kudarcot.

nünk kell rajtuk. Ez aláássa legitimitásukat és hatalmukat. A demokrácia olyan politikusokat termel ki, akik többet ígérnek, mint amit teljesíteni tudnak, mivel a legtöbbet ígérő politikusok nyerik a választásokat. Miért kellene ezért őket hibáztatni? És mivel a demokratikus politikusok tudják, hogy csak ideiglenes a hatalmuk, a lehetőségeknél többet költenek, többet adóztatnak és több kölcsönt vesznek fel, tudva, hogy utódaiknak (vagyis inkább a jövő generációknak) kell majd állniuk a számlát. És különben is, mások pénzét költik. Miért is várnánk el mást tőlük? Ön vajon másképp viselkedne képviselőként? Kétlem.

Tíz éve sokszor csalódott voltam a politikával kapcsolatban, és az sokszor idegesített is. Azt hittem, politikai szerepet kellene vállalnom, hogy javíthassak a helyzeten. Mára már felismertem, hogy nem kell mást tenem, mint fel kell hívnom a figyelmet a demokratikus rendszer hibáira,

nevetségessé kell tennem a politikusokat és semmi jót nem szabad várnom tőlük.

A híres író, George Orwell egyszer ezt mondta: „Minden vicc egy kis forradalom.” A humort valóban szokták a szovjet kommunizmus bukásának egyik okaként megjelölni. Felszínre hozza a politika abszurditását és csökkenti a politikusok elismertségét. Ezért tehát ne vessünk egy jót a politikusainkon: ez sokkal egészségesebb, mint idegeskedni miattuk. Meztelen királyok ők, akiknek az ígéretei semmit nem érnek, a megoldásaik nem működnek. A demokratikus politikusok mindig olyan megoldásokat javasolnak, amelyek révén még több pénzhez és hatalomhoz jutnak függetlenül attól, hogy korábban hányszor vallottak már kudarcot.

Miközben a demokráciáról írtam, olyan felismerések birtokába jutottam a természetével kapcsolatban, amelyek egyfajta lelki nyugalmat adtak. A politika és a politikusok többé nem zaklatnak fel. Abban a reményben osztom meg gondolataimat ebben a könyvben, hogy azok Önökre is ugyanilyen hatással lesznek.

Bevezető

Demokrácia: az utolsó tabu

„Ha van is egyáltalán valamilyen gond a demokráciával, azt csak még több demokráciával lehet orvosolni.” Ez az egyik amerikai politikustól származó idézet is jelzi, hogy általában miként tekintünk demokratikus politikai berendezkedésünkre. Az emberek többsége elismeri, hogy lehetnek problémák a demokráciával – sőt, akár azt is, hogy sok nyugati parlamentáris demokrácia, még az Egyesült Államoké is, az összeomlás szélén áll –, azonban nem tudnak más lehetőséget elképzelni, mint *még több* demokráciát.

Kevesen tagadnák azt, hogy parlamentáris demokráciánk bajban van. A demokratikus országok polgárai mindenütt elégedetlenek és mélyen megosztottak. A politikusok arra panaszkodnak, hogy a szavazók elrontott gyerekként viselkednek, a szavazók pedig arra, hogy a politikusok nem figyelnek a kívánságaikra. A szavazók jó ideje ingadozók lettek. Rendszeresen pártolnak át egyik politikai szerveződéstől a másikhoz. Egyre inkább vonzódnak a radikális és populista pártokhoz. A politikai színtér mindenhol szétszakadozik, és egyre nehezebb felülkerekedni a nézetkülönbségeken és működőképes kormányt létrehozni.

A politikai pártok nem kínálnak megoldást ezekre a kihívásokra. Nem tudnak valódi alternatívát felmutatni. A saját megcsontosodott párt-struktúrájuk foglyai, eszméiket pedig kisajátították a különféle érdekcsoportok és a lobbisták. Szinte egyetlen demokratikus kormány sem tudja ellenőrzés alatt tartani a kiadásait. A legtöbb demokratikus ország olyan nagy mértékben költekezett, vett fel hitelt és adóztatta meg polgárait, amivel előidézték a több országot a csőd szélére juttató pénzügyi válságot. Ha nagy ritkán a körülmények rákényszerítenek egy államot, hogy legalább ideiglenesen csökkentse kiadásait, a választók tiltakozni kezdenek az általuk jogosnak tekintett jussuk megnyirbálása ellen. Így a kiadások érdemleges csökkentése lehetetlen.

A költekezés ellenére a legtöbb demokratikus országban tartósan magas a munkanélküliség. Az emberek jelentős része a társadalom peremére szorult. Szinte egyetlen demokratikus ország sem gondoskodik megfelelően előregedő népességéről.

Az összes demokratikus társadalomra jellemző a túlzott bürokrácia és a szabályozások elburjánzása. Az állam csápjai mindenki életébe belepiskálnak. Valódi megoldás helyett minden problémát még több törvénnyel és szabályozással akarnak kezelni.

Ugyanakkor a demokratikus államok képtelenek megfelelően ellátni az emberek többsége által legfontosabbnak tartott feladatukat – a törvényes rend

Nem túlzás azt állítani, hogy a demokrácia vallássá, egy modern, világi vallássá vált.

fenntartását. A bűnözés terjed, a vandál cselekedetek szaporodnak. A rendőrség és az igazságszolgáltatás megbízhatatlan, nem hozzáértő és sokszor egyszerűen korrupt. Sok ártatlan cselekmény büntettnek minősül. A népességéhez viszonyítva az Egyesült Államokban vannak a legtöbb börtönben¹. Nagy részük teljesen ártalmatlan tettekért ül a börtönben, csupán azért, mert viselkedésüket a többség zavarónak gondolja.

Különbféle felmérések szerint az embereknek a demokratikusan választott politikusaikba vetett hite minden korábbinál alacsonyabbra süllyedt. Mélyen gyökerező bizalmatlansággal viszonyulnak az államok, a politikai vezetők, az elit és a nemzetközi szervezetek iránt, melyek – úgy tűnik – a törvény hatalma fölé helyezték magukat. Sokan borúlátóak a jövőt illetően, és úgy gondolják, a gyerekeiknek rosszabb lesz, mint nekik volt. Félnek a bevándorlók rohamától, aggódnak kultúrájuk fennmaradása miatt és az elmúlt időkhöz nosztalgizálnak.

A demokratikus vallás

Bár a demokrácia válságát széles körben elismerik, magát a demokratikus rendszert szinte senki sem bírálja. Alig van ember, aki a tapasztalt problémák miatt magát a demokráciát okolná. A politikai vezetők – függetlenül attól, hogy bal- vagy jobboldaliak, netán középen helyezkednek el – a problémákat még nagyobb demokráciával ígérik megoldani, nem pedig kisebbel. Megígérik, hogy hallgatnak az emberekre és a közérdeket

¹ 2013-ban 100 000 lakosra 716 börtönlakó jutott az USA-ban, Magyarországon 173. (A ford. Az eredeti mű – érthető módon – nem kifejezetten a magyar olvasók számára íródott. Bár megállapításai túlnyomó részt érvényesek Magyarországra is, bizonyos példákról, statisztikai adatokról ez nem mondható el. Ilyenkor lábjegyzetben adunk kiegészítő információkat. Mivel ezek mind a fordítótól származnak, ennek tényét a továbbiakban nem jelezzük.)

a magánérdek fölé helyezik. Megígérik, hogy csökkentik a bürokráciát, átláthatóbbá válnak, jobb szolgáltatásokat nyújtanak – azaz újra működőképpé teszik a rendszert. Ugyanakkor sosem vonják kétségbe a demokratikus rendszer kívánatosságát. Sokkal inkább azzal érvelnek, hogy a problémákat a túl nagy szabadság okozza, és nem a túl nagy demokrácia. A liberálisok és a konzervatívok között csak az a különbség, hogy az előbbiek inkább a túl nagy gazdasági, az utóbbiak pedig a túl nagy személyes szabadság miatt panaszkodnak. Mindezt akkor, amikor minden korábbi-nál több a törvény és az adók soha nem látott magasságokba emelkedtek!

A demokratikus elv kritikája a nyugati társadalmakban tulajdonképpen többé-kevésbé tabu. Lehet bírálni a demokrácia megvalósításának a módját vagy ostromozni a hatalmon lévő politikai vezetőket és pártokat – de a demokratikus ideál bírálata „nem járja.”

Nem túlzás azt állítani, hogy a demokrácia vallássá, egy modern, világi vallássá vált. A Föld legnagyobb politikai hite lett belőle. Tizenegy ország – Mianmar, Szváziföld, a Vatikán és néhány arab nemzet – kivételével az összes demokráciának tartja magát, még ha esetenként csak névleg is. A demokrácia istenébe vetett hit közeli kapcsolatban áll a nemzeti demokratikus állammal a XIX. század során kialakult imádatával. Az Állam lépett Isten és az Egyház helyett a társadalom szent atyjának helyébe. A demokratikus választás az a rítus, melynek során az Államhoz imádkozunk, hogy adjon munkát, lakást, egészséget, biztonságot, oktatást. Teljes szívvel és lélekkel hiszünk a Demokratikus Államban. Hisszük, hogy Ő mindenről gondoskodik. Ő ítélkezik, jutalmaz, Ő a mindentudó, a mindenható. Még azt is Tőle várjuk, hogy megoldja minden személyes és társadalmi problémánkat.

A Demokratikus Isten szépsége abban rejlik, hogy teljesen önzetlenül végzi Jöcselekedeteit. Istenként az Államnak nincs önérdeke. A közérdek tiszta őrzője. Ráadásul semmibe sem kerül. Ingyen adja a kenyeret, a halat és más jótéteményeket.

Legalábbis így tűnik ez az emberek számára. A legtöbben csak az államtól származó előnyöket látják, de azok költségeit nem. Ennek egyik oka, hogy az állam az adókat mindenféle körülményes, közvetett módon gyűjti be – például úgy, hogy a boltok szedik be a forgalmi adót, a munkáltatók a társadalombiztosítási járulékot, vagy kölcsönt vesznek fel a pénzügyi piacokról (amit majd valamikor úgyis az adófizetőknek kell visszafizetniük), vagy inflálják a pénzt –, így az emberek nincsenek tisztában azzal, hogy jöve-

delmüknek mekkora részét kobozzák el. Egy másik ok az, hogy az állam cselekedeteinek eredménye látható és kézzel fogható, azonban mindaz láthatatlan marad, amit akkor végezhettek és végeztek volna el az emberek, ha az állam nem vette volna el a pénzüket. A legyártott harci gépeket² mindenki láthatja, de azokat a dolgokat senki, amelyek akkor jöhettek volna létre, ha a pénzt nem harci gépekre költötték volna.

A demokratikus hit olyan mélyen belevésődött a tudatunkba, hogy az emberek számára a demokrácia azonos mindazzal, ami (politikailag) jó és erkölcsös. A demokrácia jelenti a szabadságot (mindenki szavazhat), az egyenlőséget (minden szavazat ugyanannyit ér), az egységet (mindnyájan együtt döntünk) és a békét (a demokráciák nem indítanak igazságtalan háborút). E gondolkodásmód szerint a demokrácia egyetlen alternatívája a diktatúra. És a diktatúra természetesen minden olyat jelképez, ami rossz: a szabadság hiánya, egyenlőtlenség, háború, igazságtalanság.

Az „A történelem vége?” című híres, 1989-ben íródott tanulmányában a neokonzervatív Francis Fukuyama odáig ment, hogy kijelentette, a modern nyugati demokratikus rendszer az emberiség politikai fejlődésének csúcsa. Vagy, ahogyan ő fogalmazott, ma tanúi vagyunk, amint „a nyugati liberális demokrácia, *mint az ember kormányzás legvégső formája*, univerzálissá válik.” Nyilvánvalóan csak a rendkívül gonosz egyének (terroristák, fundamentalisták vagy fasiszták) merik felemelni a szavukat egy ilyen szent eszme ellenében.

Demokrácia = kollektivizmus

Azonban pontosan ez az, amit e könyvben tenni fogunk: felemeljük szavunkat a demokrácia, különösen a nemzeti képviseleti demokrácia Istene ellen. A demokratikus döntéshozatali folyamat hasznos bizonyos esetekben, például kis közösségekben vagy társas viszonylatban. Ugyanakkor a szinte az összes nyugati országban meglévő nemzeti képviseleti demokráciának sokkal több hátránya van mint előnye. Amellett érvelünk, hogy a képviseleti demokrácia igazságtalan, a bürokrácia elharapózásához és stagnáláshoz vezet, aláássa a szabadságjogokat, a függetlenséget és a vállalkozó szellemet és mindenképpen ellentétekhez, egymás ügyeibe való beavatkozáshoz, közönyhöz és túlköltekezéshez vezet. És nem azért, mert

² . . .vagy a megépített stadionokat . . .

egyes politikusok rosszul végzik a munkájukat – vagy mert a rossz párt van hatalmon –, hanem azért, mert így működik a rendszer.

A demokrácia lényege szerint az „emberek” döntenek el, hogy miként kell a társadalmat megszervezni. Más szóval mi mind, „közösén” döntünk mindenről, ami érint minket. Milyen magasak legyenek az adók, mennyi pénzt költünk a gyerekek felügyeletére és az idősekre, hány éves kortól lehessen szeszes italt fogyasztani, mennyit kelljen a munkáltatóknak az alkalmazottaik nyugdíjára költeni, mit kelljen a termékek címkéin feltüntetni, mit tanuljanak a gyerekek az iskolában, mennyit költünk fejlesztési támogatásokra, megújuló energiával kapcsolatos beruházásokra, a sport oktatására vagy zenekarokra, hogyan vigye egy kocsmatulajdonosa az üzletét és megengedhesse-e vendégeinek a dohányzást, hogyan kelljen házat építeni, milyen magasak legyenek a kamatok, mennyi pénz keringjen a gazdaságban, meg kelljen-e menteni a csőd szélén álló bankokat az adófizetők pénzén, ki hívhatja magát orvosnak, ki nyithat kórházat, megengedjük-e az embereknek, hogy meghaljanak, ha már elégük van az életből és háborúzzon-e a nemzet, és ha igen, mikor. A demokráciában az „emberektől” várjuk, hogy ilyen és még ezernyi más kérdésben döntsenek.

Ezért a demokrácia már eleve *kollektivist*a rendszer, a hátsó ajtón át becsempészett szocializmus. Az alapötlete szerint az a kíváncsi és helyes, ha a társadalom fizikai, társadalmi és gazdasági felépítésével kapcsolatos összes fontos döntést a kollektíva, a nép hozza meg. A nép pedig felhatalmazza a parlamentben ülő képviselőit – más szóval az államot –, hogy helyettük meghozza ezeket a döntéseket. Másképp mondva, egy demokráciában a társadalom teljes szerkezete az államhoz igazodik.

Így nyilvánvalóan félrevezető azt állítani, hogy a demokrácia valamilyen módon az emberiség politikai fejlődésének megkerülhetetlen csúcspontja. Ez csak egy propaganda fogás annak elkendőzésére, hogy a demokrácia egy nagyon is határozott politikai irányultságot képvisel. Olyat, amelynek számos értelmes alternatívája létezik.

Az egyik lehetséges alternatíva a szabadság. Vagy a liberalizmus – annak eredeti, klasszikus jelentésében (amelytől ma már teljesen eltérő értelemben használjuk a szót). Könnyű belátni, hogy a szabadság nem azonos a demokráciával. Gondoljunk csak bele: vajon demokratikusan döntjük el, hogy kinek mennyit kelljen ruhára költenie? Vagy melyik áruházba menjünk? Nyilván nem. Ezeket mindenki eldönti magának, és a választás e szabadsága jól is működik. Akkor meg miért működne jobban az, ha min-

den más, minket is érintő dolgot – kezdve a munkahelyüinktől, az egészségügyi ellátáson és a nyugdíjakon át a kocsimák és klubok működéséig – demokratikusan határoznánk meg?

Nem lehetséges, hogy pontosan ez – hogy mindenről demokratikus úton döntünk, hogy szinte minden gazdasági és társadalmi kérdést az állam határozz meg – a problémáink alapvető oka? Hogy a bürokrácia, az

Könnyű belátni, hogy a szabadság nem azonos a demokráciával. Gondoljunk csak bele: vajon demokratikusan döntjük el, hogy kinek megnyit kelljen ruhára költenie?

állami beavatkozás, az élősködés, a bűnözés, a korrupció, a munkanélküliség, az infláció, az oktatás alacsony színvonala, stb. nem a demokrácia hiánya, hanem éppen a demokrácia miatt van? Hogy ugyanúgy hozzá tartoznak a demokráciához, mint az üres boltok és a Trabantok a kommunizmusához?

Könyvünkben ezt próbáljuk bemutatni.

A könyvet három részre osztottuk. Az első részben a képviseleti demokrácia Istenébe vetett hitet tárgyaljuk. Mint minden vallásnak, a demokráciának is vannak bizonyos hittételei, dogmái, melyeket mindenki vitathatatlan igazságnak tekint. Ezeket a demokrácia 13 népszerű mítoszaként mutatjuk be.

A második részben a demokratikus rendszer gyakorlati következményeit taglaljuk. Megpróbáljuk bemutatni, hogy a demokrácia miért vezet elkerülhetetlenül stagnáláshoz és mi az, ami rossz hatásfokúvá és igazságtalanná teszi.

A harmadik részben körvonalazzuk a demokrácia egy alternatíváját, egy olyan politikai berendezkedést, amely az egyén szabad akarátán alapul, és amelyet a decentralizáció, a helyi kormányzás és a sokszínűség jellemez.

A jelenlegi nemzeti, demokratikus rendszerrel szembeni bírálatunk ellenére a jövő tekintetében bizakodóak vagyunk. Sok ember azért borúlátó, mert úgy érzik, hogy a jelenlegi rendszer nem vezet sehová és nem tudnak megfelelő alternatívát elképzelni. Tudják, hogy az állam nagymértékben irányítja az életüket, viszont ők maguk nem irányíthatják az államot. Alternatívaként csak valamilyen diktatórikus rendszerben gondolkodnak, mint a „kínai modell” vagy a nacionalizmus és a fundamentalizmus valamilyen formája.

Azonban éppen ebben tévednek. A demokrácia nem azonos a szabadsággal. Éppen úgy a diktatúra egy formája – a többség és az állam diktatúrájáé. Még csak nem is azonos az igazsággal, az egyenlőséggel, a szolidaritással és a békével.

A demokratikus rendszert nagyjából 150 évvel ezelőtt vezették be a legtöbb nyugati országban, különféle okokból, például azért, hogy a liberális társadalmakban megvalósíthassák a szocialista eszméket. Bármik voltak is az okok akkoriban, ma már semmilyen indok nincs a többé már nem működő képviseleti demokrácia fenntartására. Eljött egy olyan politikai eszme ideje, amelyben a termelés és a szolidaritás nem a demokratikus diktatúrán alapul, hanem az emberek önkéntes együttműködésének az eredménye. Reményünk szerint meg tudjuk győzni Olvasóinkat arról, hogy egy ilyen ideál megvalósításának esélye sokkal nagyobb, mint azt a legtöbben ma el tudják képzelni, és így megéri azért küzdeni.

I

A demokrácia mítoszai

1. mítosz

Minden szavazat számít

Mindig halljuk a választások közeledtével, hogy a szavazatunk tényleg számít. Ez igaz – egy a nyolcmillióhoz arányban (ha a magyarországi parlamenti választásokról beszélünk). Ha a befolyásunk mértéke egy a nyolcmillióhoz, azaz 0,0000125 százalék, az gyakorlatilag nulla. Elhanyagolható az esélye annak, hogy pont a saját szavazatunk fogja eldönteni, ki nyeri a választást.

Ráadásul még sokkal rosszabb a helyzet, ugyanis nem egy meghatározott elvről vagy konkrét rendelkezésről szavazunk. Olyan jelöltre vagy politikai pártra adjuk a voksunkat, aki vagy amely a *nevünkben* hoz majd döntéseket. Ugyanakkor nincs semmi befolyásunk arra, hogy az illető személy vagy párt milyen döntéseket fog hozni! Nem irányíthatjuk őket, négy évig olyan döntéseket hoznak, amilyeneket akarnak. Küldhetünk persze nekik e-mailt, térdre eshetünk előttük vagy szidhatjuk őket – de a döntéseket ők hozzák meg.

A kormány évente több ezer döntést hoz. Ezekre nincs mérhető hatása egyetlen szavazatunknak, amit olyasvalakire adunk le, aki további megkérdezésünk nélkül azt tehet, amit csak akar.

Szavazáskor a szabadságunkról való lemondásért cserébe a befolyás illúzióját kapjuk.

A voksunk továbbá nem is igazi választást tükröz, csupán valamilyen tág értelemben vett elvárás jelzése. Ritkán találkozunk olyan emberrel vagy párttal, akivel vagy amivel minden tekintetben egyetértünk. Tegyük fel, hogy nem akarunk pénzt áldozni a harmadik világbeli országok vagy a devizahitelek megsegítésére¹. Ebben az esetben szavazhatunk arra a

¹ Az eredeti példa az afgán háborúban való részvétel volt, de ez Magyarországon jelenleg nem olyan égető kérdés.

pártra, amelyik szintén ellenzi az ilyen kiadásokat. Viszont lehet, hogy ez a párt emelni akarja a nyugdíjkorhatárt, amivel viszont nem értünk egyet.

Sőt, mi több, miután az általunk támogatott személy vagy párt megnyeri a választást, a legtöbb esetben megszegi választási ígéreteit. Mit tehetünk ilyen esetben? Be kellene tudnunk perelni őket csalásért, azonban erre nincs lehetőségünk. Mindössze azt tudjuk tenni, hogy négy év múlva másik pártra vagy jelöltre adjunk a voksunkat – ugyanilyen csekély eredménnyel.

Szavazáskor a szabadságunkról való lemondásért cserébe a befolyás illúzióját kapjuk. Abban a hiszemben keressük fel a szavazókört, hogy befolyásolhatjuk, milyen irányba haladjon az ország. Ez, rendkívül kis mértékben igaz is. Ugyanakkor a szavazópolgárok 99,9999875 százaléka arról dönt, hogy a mi életünk milyen irányba haladjon. Ezért a saját életünk feletti irányításról sokkal nagyobb mértékben mondunk le, mint amennyire a mások életére gyakorolt befolyásunk nő. Sokkal nagyobb lenne a „befolyásunk”, ha legalább a saját döntéseinket meghozhatnánk. Ha például magunk dönthetnénk el, mire szeretnénk költeni a pénzünket, ahelyett, hogy előbb annak felét különböző adók címén be kellene fizetnünk az államnak.

Vagy, hogy másik példát is nézzünk, demokratikus rendszerünkben az embereknek kevés közvetlen befolyásuk van arra, hogy a gyermekeik milyen oktatást kapjanak. Ha az oktatás gyakorlatába nagyobb mértékben akar az ember beleszólni, mint ahogy arra a szavazóurnán keresztül lehetősége van, akkor be kell lépnie egy lobbicsoportba, vagy alapítania kell ilyet, petíciókat kell a politikusokhoz benyújtani, vagy az állami épületek elé tüntetéseket kell szerveznie. Léteznek persze olyan szülői szervezetek, amelyek megpróbálnak beleszólni az oktatáspolitikába. Azonban ez sok időt és energiát emészt fel, és gyakorlatilag nincs hatása. Végtelenül egyszerűbb és hatékonyabb volna, ha az állam nem ütné bele az orrát az oktatásba, hanem a tanárok, a szülők és a diákok mind meghozhatnák a saját önálló vagy közös döntéseiket.

A hatalmon lévők természetesen egyfolytában a szavazásra buzdítják a választókat. Mindig nyomatékosítják, hogy a szavazás révén az ember beleszólhat a kormányzat politikájába. Valójában csak az számít, hogy a magas részvétel egyfajta jóváhagyást, erkölcsi támogatást ad nekik az emberek feletti hatalom gyakorlására.

Sokan úgy hiszik, erkölcsi kötelességük részt venni a választásokon.

Sokszor mondják, hogy ha nem szavazol, nincs jogod beleszólni a közöség vitáiba és panaszkodni a politikai döntések miatt. Végül is nem szavaztál, tehát a véleményed nem számít többé. Úgy tűnik, azok, akik ezt állítják, képtelenek elképzelni, hogy létezhet olyan ember, aki nem dől be a demokrácia által árult beleszólási lehetőség illúziójának. A szavazást szorgalmazók a Stockholm-szindrómában szenvednek: megszerették foglyul ejtőiket és nem látják, hogy önrendelkezési jogukért cserébe a politikusok és a bürokraták a hatalmukban tartják őket.

2. mítosz

A demokrácia a nép hatalma

Ez a demokrácia alapelve, maga a szó is ezt jelenti. A hatalom valóban a nép kezében van a demokráciában?

Az első gond az, hogy a „nép” nem létezik. Csupán több millió egyén ugyanennyi véleménnyel és érdeklődési körrel. Hogyan is tudnának együtt kormányozni? Ez teljesen lehetetlen. Ahogy egy holland komikus egyszer megjegyezte: „A demokrácia a nép akarata. Reggelente meglepődve olvasom az újságban, hogy mi az, amit akarok.”

Nézzünk szembe a ténnyel, hogy senki se mond olyat, hogy „a fogyasztók a Microsofttól akarnak vásárolni” vagy, hogy „az emberek Pepsit vesznek.” Van, aki igen, van, aki nem. Ugyanez a helyzet a politikai nézetekkel is.

Továbbá a demokráciában valójában nem „a nép” dönt, hanem az emberek „többsége”, pontosabban a szavazók többsége. A kisebbség, úgy tűnik, nem tartozik a „nép” körébe, ami egy kissé furcsa. Nem mindenki tagja a népnek? A Tesco vásárlójaként nem akarjuk, hogy egy másik hipermarket áruit nyomják le a torkunkon, a demokráciában viszont éppen ez történik. Ha a választásokon vesztes oldalhoz tartozik valaki, kénytelen úgy táncolni, ahogy a nyertesek füttyölnek.

Nos mindegy, tegyük fel, hogy a többség jelenti a népet. Akkor mégis igaz lenne, hogy a nép hozza a döntéseket? Lássuk csak! Kétféle demokrácia létezik: a közvetlen és a közvetett (vagy képviseleti). Közvetlen demokráciában mindenki minden kérdésben szavazhat, mint egy népszavazáson. Képviseleti demokráciában az emberek megszavazzák, hogy helyettük ki hozza meg a döntéseket. Ez utóbbi esetben nyilvánvalóan kevesebb a bele-

szólásuk, mint az előbbiben. Azonban a legtöbb modern demokrácia képviseleti, még ha időnként rendeznek is népszavazást.

A képviseleti rendszer mellett úgy érvelnek, hogy a) kivitelezhetetlen lenne népszavazást tartani mindabban a sok kérdésben, amelyben a kormánynak nap mint nap döntenie kell és b) az emberek nem rendelkeznek a bonyolult kérdések eldöntéséhez szükséges szakértelemmel.

Az első érv a múltban még elfogadható lett volna, mert a nagyon csekély létszámú közösségek kivételével nehéz volt mindenkire eljuttatni a szükséges információkat és összegyűjteni a véleményüket. Ma azonban ez az érv már nem állja meg a helyét. Az Internetnek és a többi modern távközlési technológiának köszönhetően könnyű nagy létszámú csoportokat bevonni a döntési folyamatba és szavazást tartani. Azonban ilyen szinte sosem történik. Miért nem szavazunk arról, hogy az állam kisegítse-e a devizahitelesek, vagy ne? Végül is az emberek uralkodnak, nem igaz? Akkor miért nem hozhatják meg ezeket a döntéseket, amelyek annyira fontosak a szempontjukból? Természetesen mindenki tudja, hogy sok olyan intézkedés van, amit a többség nem támogatna, ha szavazásra kerülne. Az eszme, hogy a „nép kormányoz”, csupán mítosz.

Ma a helyzet a második érvvel? Nem túl összetett a legtöbb kérdés ahhoz, hogy szavazásra bocsássák? Aligha. Hogy épülhessen-e valahol bevásárlóközpont, hogy milyen idős kortól lehessen alkoholt inni, hogy bizonyos bűncselekményekért legalább hány évet kelljen ülni, hogy több vagy kevesebb autópálya épüljön-e, hogy milyen nagy legyen az államadósság, hogy megtámadjunk-e egy másik országot – ezek elég egyszerű kérdések. Ha a hatalmon lévők komolyan vennék a demokráciát, vajon nem kellene-e megengedniük az embereknek, hogy az ilyen felvetésekről szavazhassanak?

Vagy a második érv netán azt jelenti, hogy az emberek nem elég intelligensek ahhoz, hogy a különféle társadalmi és gazdasági kérdésekről értelmes véleményt alkothassanak? Ha ez így van, hogyan lehetnek elég okosak a különféle választási programok megértéséhez és az azok alapján való szavazáshoz? A demokrácia szószólóinak legalább azt fel kell tételniük, hogy az emberek tudnak ezt-azt és megértik az egyszerű nyelvet. Továbbá, a hatalomba juttatott politikusok miért lennének szükségszerűen okosabbak, mint a választóik? A politikusok rendelkezésére áll a bölcsesség és tudás valamilyen forrása, ami az egyszeri szavazópolgártól el

van zárva? Vagy netán magasabb erkölcsiséggel rendelkeznek mint az átlagpolgár? Ezekre semmilyen bizonyíték nincs.

A demokrácia védelmezői az-
zal érvelhetnek, hogy még ha
nem is ostobák az emberek,
senkinek sincs elég tudása és
intelligenciája ahhoz, hogy az
emberek millióit mélyen érin-
tő, összetett kérdésekben dönté-

*Nem a „nép akarata”, hanem a poli-
tikusoknak a profi lobbisták, érdek-
csoportok és aktivisták által ösztön-
zött akarata érvényesül a demokrá-
ciában.*

ni tudjon. Ez kétségkívül helytálló, de ugyanúgy igaz a demokráciákban
a döntéseket hozó politikusokra és közszoigákra is. Például honnan tud-
hatnák, hogy miféle oktatási rendszerre vágnak a tanárok, a szülők és a
diákok? Vagy hogy mit tekinthetünk a legjobb oktatásnak? Minden em-
bernek megvannak a saját elvárásai és elképzelései arról, hogy milyen a
jó oktatás. És a legtöbbjük elég okos ahhoz, hogy tudja, mi a jó neki és
a gyerekeinek. Ez azonban ellentétben áll a demokrácia központosított,
„mindenkinek ugyanazt” megközelítésével.

Úgy tűnik, tehát, hogy a demokráciánkban a nép egyáltalán nem uralko-
dik. Ebben persze semmi meglepő nincs. Mindenki tudja, hogy a kormány
rendszeresen hoz olyan intézkedéseket, amelyeket az emberek többsége
ellenéz. Nem a „nép akarata”, hanem a politikusoknak a profi lobbisták,
érdekcsoportok és aktivisták által ösztönzött akarata érvényesül a demok-
ráciában. A nagy olajcégek, a nagy mezőgazdasági, gyógyszeripari és ka-
tonai vállalatok, a bankok mind tudják, hogyan fordítsák a rendszert a
saját előnyükre. A döntéseket egy csekély létszámú elit hozza – általában
a színpalak mögött. A „nép” akarata nem érdekli őket, a megtakarítása-
inkat elherdálják segélyezési programokra, lehetővé teszik a kevesek által
kívánt tömeges bevándorlást, hatalmas adósságot halmoznak fel, kémked-
nek a polgáraik után, az egyes érdekcsoportok támogatására költik a pénz-
zünet, olyan egyezségeket kötnek – mint a pénzügyi unió Európában
vagy a NAFTA –, amelyek az improduktív embereknek kedveznek a ter-
melő munkát végzők kárára. Mindezt vajon mi kívántuk demokratikusan,
vagy csak a hatalmon lévők akarják így?

Hány ember utalna önként százezreket az állam számlájára, hogy aztán
az kémkedhessen utána, az ő nevében? Miért nem kérdezzük meg legalább
egyszer az embereket? Nem ők uralkodnak?

Sokszor mondják, hogy a demokrácia hatékonyan korlátozza az uralkodók hatalmát, de láthatjuk, hogy ez is csak egy mítosz. A hatalmon lévők szinte azt tesznek, amit akarnak!

Ráadásul a politikusok hatalma sokkal tovább ér, mint a parlamentben vagy a kormányzatban folytatott tevékenységük. Ha a polgárok kiszavazzák őket a hivatalukból, gyakran jó állást kapnak a számtalan, az állammal közeli kapcsolatot ápoló szervezet egyikében. Ilyenek a tévétársaságok, a szakszervezetek, az egyetemek, az NGO-k, a lobbicsoportok, az elemzőcégek és a tanácsadó cégek ezrei, melyek úgy élősködnek az államon, mint a penész a rothadó fatörzsön. Más szóval a hatalomváltás nem feltétlenül jelent változást azok személyében, akiknek a kezében az igazi hatalom összpontosul. A demokratikus számon kérhetőség sokkal korlátozottabb, mint ahogy látszik.

Említésre méltó, hogy például az Egyesült Államokban közel sem egyszerű indulni a választásokon. 500 oldalnyi jogszabálynak kell megfelelni, ha valaki jelöltként akar szerepelni. A szabályok annyira bonyolultak, hogy az egyszerű ember meg sem értheti őket.²

Mindezek dacára a demokrácia szószólói mindig arra hivatkoznak, hogy „megszavaztuk”, amikor valamilyen új törvényt születik. Szerintük ennek következményeként lemondunk arról a jogunkról, hogy a törvényt ellenezzük. Ezt az érvet azonban ritkán használják következetesen. A homoszexuálisok ezzel próbálják védeni a jogait, azonban elfogadhatatlannak tartanak, ha egy demokratikus ország megpróbálná betiltani a homoszexuális viselkedést. A környezetvédők követelik a demokratikus módon hozott környezetvédelmi intézkedések betartását, de úgy érzik, joguk van akár törvénytelenül is tiltakozni, ha nem értenek egyet más, szintén demokratikus módon meghozott döntésekkel. Ezeket a döntéseket, úgy lát-szik, mégsem „szavaztuk meg.”

² Magyarországon viszonylag „szerencsések” vagyunk, mivel egyéni jelöltként minden, a 18. életévét betöltött magyar állampolgár indulhat az országgyűlési választásokon, amennyiben legalább ötszáz választó ajánlását sikerül megszereznie.

3. mítosz

A többségnek igaza van

Tegyük fel mégis egy pillanatra, hogy a demokráciában tényleg a nép kormányoz, és minden szavazat számít! Az eredmények ebben az esetben maguktól helyesek és jók lesznek? Végül is ezért van a demokrácia - hogy a helyes dolgokat tegyük, nem igaz? Nos, nehéz belátni, miért és hogyan vezetnének a demokratikus folyamatok jó vagy helyes eredményre. Hiába hisznek valamiben sokan, az attól még nem lesz igaz. A múltból sok példa hozható arra, amikor az embertömegeket félrevezették. Az emberek például sokáig azt hitték, hogy az állatok nem érznek fájdalmat, vagy hogy a Föld lapos, vagy hogy az uralkodó Isten földi helytartója.

Nem lehet valami erkölcsileg helyes vagy jó pusztán azért, mert sokan pártolják azt. Gondoljunk csak azokra a kollektív bűnökre, amelyeket az emberek a múltban elkövettek. A rabszolgatartást vagy zsidók üldözését valaha a legtöbben teljesen elfogadhatónak tartották.

Nézzünk szembe azzal, hogy az embereket szavazáskor többnyire az önértékük vezérli! Arra a pártra szavaznak, amelyiktől a legtöbb előnyt várják saját maguk számára. Tudják, hogy a kapott juttatások költségét mindenki, közösen állja. Ez helyes vagy kíváncsi? A kellemetlen

Egy demokráciában az erkölcsi megfontolásokat a többség akarata felülbírálja. A mennyiség győz a minőség felett: az erkölcsi megfontolások és a józan ész nem számít azoknak az embereknek a számával szemben, akik valamit el akarnak érni.

igazság az, hogy az emberek leginkább azért kedvelik a demokráciát, mert azt remélik, hogy majd a többséghez tartoznak, és így részesedhetnek a többiek vagyonából elrabolt zsákmányból. Azt remélik, hogy a terheiket megoszthatják másokkal, a kapott juttatásokat pedig mások fizetik. Ez meglehetősen szemben áll az erkölcsös viselkedéssel.

Túloznánk? Ha az Olvasó a barátaival kirabolna valakit az utcán, megbüntetnék. Ha a többség nyomására elfogadnak egy olyan törvényt, amelynek révén valamilyen kisebbséget kirabolnak (például a szeszes italokra vagy a cigarettákra kivetett új adón keresztül), akkor az demokratikus döntés, és ezért törvényes. Miben különbözik viszont az utcai rablástól?

Ha végiggondoljuk, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a demokrácia működési elve – miszerint a többség hozza a döntéseket – alapvetően erkölcstelen. Egy demokráciában az erkölcsi megfontolásokat a többség akarata felülbírálja. A mennyiség győz a minőség felett: az erkölcsi megfontolások és a józan ész nem számít azoknak az embereknek a számával szemben, akik valamit el akarnak érni.

Auberon Herbert, a XIX. századi angol politikus és író ezt mondta a demokrácia logikájáról és erkölcsösségéről:

Legyen öt ember egy szobában. Ha közülük hárman egy nézetben vannak, a többi kettő pedig mást gondol, akkor a hármaknak van erkölcsi alapja ráerőltetni a nézetét a másik kettőre? Miféle mágikus hatalom birtokosává válnak ők hárman, hogy csak azért, mert eggyel többen vannak, mindjárt rendelkezhetnek a másik kettő elméje és teste felett? Amíg csak két-két ember áll szemben, addig mindenki rendelkezhet a saját esze és teste felett, de amint másvalaki, csak az Ég tudja, milyen okokból az egyik társasághoz csatlakozik, annak tagjai egyből a többiek lelkének és testének birtokosává válnak. Létezett valaha ehhez foghatóan lealacsonyító és védhetetlen babona? Vajon ez nem egyenes ági leszármazottja a régi babonáknak az uralkodókról és a papokról, valamint az ő hatalmukról az emberek lelke és teste felett?

4. mítosz

A demokrácia politikailag semleges

A demokrácia összeegyeztethető mindenféle politikai irányvonallal. Végül is a választók határozzák meg a hatalomban lévő párt vagy pártok politikai szempontjait. Így a rendszer maga felülemelkedik a politikai nézetkülönbségeken: se baloldali, se jobboldali, se szocialista és nem is kapitalista, nem konzervatív és nem haladó.

Legalábbis így tűnik. Ez azonban a legjobb esetben is csak félig igaz. A demokrácia valójában egy nagyon is meghatározott politikai iránynt testesít meg.

A demokrácia eleve *kollektivista* eszme, nevezetesen arról van szó, hogy mindenről közösen döntünk, majd mindenkinek alá kell vetnie magát az így meghozott döntéseknek. Ebből következik, hogy egy demokráciában

szinte minden közügy. *A kollektivizálás mértékének nincs semmilyen elvi korlátja.* Ha a többség (vagy inkább a kormány) azt akarja, akár úgy is dönthet, hogy mindenkinek hámot viselve kell az utcán járnia, mert úgy biztonságosabb. Vagy bohócnak felöltözve, mert akkor az emberek vidáman kacagnának. Semmilyen személyes szabadságjog nem szent. Emiatt nyitva áll az ajtó az állam előtt, hogy egyre inkább beleszóljon az életünkbe. És a demokráciákban pontosan az történik, hogy a beavatkozás mértéke folyamatosan nő.

Természetesen a politika iránya időnként megfordulhat – például egy ideig csökken a szabályozások mértéke, majd újra növekszik –, de a nyugati demokráciák hosszú távon szilárdan a nagyobb állami beavatkozás, az államtól való egyre erősebb függőség és a közkiadások emelkedésének irányába tartanak.

Ez a hidegháború idején talán nem volt annyira szembetűnő, mert a nyugati demokráciákat olyan totalitárius államokhoz hasonlították, mint a Szovjetunió vagy Mao Kínája, így előbbieket viszonylag szabadnak látszottak. Azokban az időkben kevésbé lehetett észrevenni, hogy a nyugati országok is egyre inkább kollektivistává váltak. A kommunizmus 1990-es évek elején bekövetkezett összeomlása óta azonban egyre világosabbá vált, hogy a jóléti államok is ugyanabba az irányba tartanak. Most minket előznek meg a feltörekvő országok, amelyekben nagyobb a szabadság, alacsonyabbak az adók és enyhébbek a szabályozások, mint nálunk.

Természetesen sok demokrata politikus azt mondja, hogy a „szabad piac” híve. A tetteik viszont mást mutatnak. Vegyük az amerikai republikánus pártot, amelyet gyakran a szabad vállalkozás pártjának tartanak. Az idők során magukévá tették baloldali vetélytársaik szinte összes, beavatkozást sürgető nézetét – a jóléti államot, a magas adókat, a magas állami kiadásokat, az állami lakásépítéseket, a munkaügyi törvényeket, a minimálbért és a külföldi beavatkozásokat – és azokat kibővítették sajátjaikkal, mint a bankoknak és a nagyvállalatoknak nyújtott állami támogatások, valamint az olyan, másokra nézve ártalmatlan bűncselekmények, mint a kábítószeres használata és a prostitúció elleni törvények. Az alkalmanként előforduló ellentétes irányú változások, a „dereguláció” rövid rohamai ellenére, az állam mérete mindkét párt hatalma alatt szilárdan nőtt, függetlenül attól, hogy a republikánusok a szabad vállalkozás mekkora hívének mondják magukat. A republikánus, „konzervatív” Ronald Reagan elnöksége idején az állami kiadások nem csökkentek, hanem emelkedtek.

George W. Bush republikánus kormányzása alatt az állami kiadások nem felmentek, hanem az égbe szöktek. Ez is mutatja, hogy a demokrácia nem semleges, hanem szükségszerűen a kollektívizmus mértékének és az állam hatalmának a növekedését jelenti függetlenül attól, hogy éppen ki van hatalmon.

Ezt az általános folyamatot jól tükrözi az állami kiadások folyamatos emelkedése. A XX. század elején a nyugati demokráciákban az állami kiadások nagysága általában a nemzeti bruttó össztermék 10 százaléka közelében volt. Jelenleg ez az arány 50 százalék körüli. Így az emberek hat hónapig az állam rabszolgájaként dolgoznak.³

Állami kiadások a GDP százalékában

	1870	1913	1920	1937	1960	1980	1990	2000	2005	2009
Ausztria	10,7	17	14,7	20,6	35,7	48,1	38,6	52,1	50,2	52,3
Belgium	8	13,8	22,1	21,8	30,3	58,6	54,8	49,1	52	54
Nagy-Britannia	9,4	12,7	26,2	30	32,2	43	39,9	36,6	40,6	47,2
Kanada			16,7	25	28,6	38,8	46	40,6	39,2	43,8
Franciaország	12,6	17	27,6	29	34,6	46,1	49,8	51,6	53,4	56
Németország	10	14,8	25	34,1	32,4	47,9	45,1	45,1	46,8	47,6
Olaszország	13,7	17,1	30,1	31,1	30,1	42,1	53,4	46,2	48,2	51,9
Japán	8,8	8,3	14,8	25,4	17,5	32	31,3	37,3	34,2	39,7
Hollandia	9,1	9	13,5	19	33,7	55,8	54,1	44,2	44,8	50
Spanyolország		11	8,3	13,2	18,8	32,2	42	39,1	38,4	45,8
Svédország	5,7	10,4	10,9	16,5	31	60,1	59,1	52,7	51,8	52,7
Svájc	16,5	14	17	24,1	17,2	32,8	33,5	33,7	37,3	36,7
Egyesült Államok	7,3	7,5	12,1	19,7	27	31,4	33,3	32,8	36,1	42,2
Átlag	10,4	12,7	18,4	23,8	28,4	43,8	44,7	43,2	44,1	47,4

(Forrás: Economist)

Szabadabb – és kevésbé demokratikus – időkben az adóterhelés sokkal alacsonyabb volt, mint manapság. Angliában évszázadokon át az volt a rendszer, hogy a király elkölthette a pénzt, de nem állt jogában adót szedni, míg a parlament szedhetett adót, de azt nem költhette el. Ezért az adók viszonylag alacsony szinten maradtak az országon belül. A XX. században, amikor Anglia demokratikussá vált, az adók meredeken emelkedtek.

³ A Privátbankár 2013. május 26-i cikke szerint Magyarországon 2006-ban a GDP 52,2 százalékát tették ki az állami kiadások, bár ezt 2012-re sikerült 46,8 százalékra csökkenteni.

Az Amerikai Forradalmat a telepéseknek az anyaország, Nagy-Britannia által kivetett adók elleni lázadása indította el. Az Egyesült Államok alapítói a demokráciát éppen annyira kedvelték, mint a magas adókat, azaz semennyire sem. A „demokrácia” szó sehol sem szerepel az amerikai Függetlenségi Nyilatkozatban és az Alkotmányban.

Az Egyesült Államokban a XIX. század során a háborús időket leszámítva az adóteher néhány százalék volt csupán. Jövedelemadó nem is létezett, sőt azt az Alkotmány tiltotta is. Azonban ahogy az ország államok decentralizált szövetségéből nemzeti képvisleti demokráciává alakult, az állam hatalma folyamatosan nőtt. Így például 1913-ban bevezették a jövedelemadót, és létrehozták a *Federal Reserve*⁴ rendszert.

Másik jellemző példa a szövetségi kormány által hozott törvények gyűjteményét tartalmazó *Code of Federal Regulations* (CFR). 1925-ben ez csak egyetlen könyv volt. 2010-re több mint 200 kötetes behemóttá hízott, amelynek csak a tárgymutatója hosszabb 700 oldalnál. Szinte mindenre vonatkozóan találhatunk benne szabályokat – a karórák szíjának kinézetére vonatkozó előírásoktól kezdve a hagymakarikák étteremben való elkészítésének a módjáig. Csupán George W. Bush elnökségének az idején évente 1000 oldallal bővült a szabálygyűjtemény a *The Economist* szerint. Ugyanez az újság azt is írja, hogy az amerikai adójogszabályok hossza a 2001-es 1,4 millió szóról 2010-re 3,8 millió szóra nőtt.

A Kongresszusnak benyújtott törvények annyira terjedelmesek, hogy a legtöbb képviselő el sem olvassa őket, mielőtt szavazna róluk. Röviden: a demokrácia eljövetele az Egyesült Államokban az állami beavatkozás mértékének jelentős növekedésével járt, még ha az emberek gyakran „szabad” országnak nevezik is Amerikát.

A nyugati demokráciákban hasonló folyamat zajlott le. Hollandiában, ahonnan e könyv írói származnak, 1850-ben a bruttó nemzeti össztermék 14 százaléka volt az adóterhelés. A Holland Központi Tervhivatal szerint ez az arány ma 55 százalék. Egy másik tanulmány szerint 1900-ban a nemzeti jövedelem 10 százalékát költötte el az állam, 2002-ben az 52 százalékát.

A törvények és a szabályozások száma Hollandiában is egyre csak emelkedett. 1980 és 2004 között 72 százalékkal növekedett a törvények száma a holland igazságügyi minisztérium Tudományos Kutató és Dokumentációs Központjának tanulmánya szerint. 2004-ben Hollandiában összesen

⁴ A *Federal Reserve* lényegében az Egyesült Államok jegy- vagy központi bankja.

12 000 törvény és szabályozás volt, amelyek több, mint 140 000 cikkből álltak.⁵

Az ilyen törvényekkel az az egyik probléma, hogy erősítik egymást, egyik törvény vezet a másikhoz. Ha például kötelezően igénybe veendő állami egészségbiztosítási rendszer működik, a kormány érdekelt abban, hogy az embereket minél egészségesebb életmódra próbálja rávenni. Végül is, ahogy mondják, „mi” mindannyian fizetünk azoknak az embereknek az orvosi ellátásáért, akik egészségtelenül élnek. Ez igaz, de csak azért, mert az állam korábban egy kollektivizált rendszert alakított ki. Az ilyenfajta „egészségfasizmus” jellemző a demokratikus országokra és manapság a legtöbb ember el is fogadja. Teljesen normálisnak tartják, hogy az állam megtilthatja nekik a zsíros ételek és a cukor fogyasztását, a dohányzást, vagy előírhatja, hogy bukósíszakot viseljenek vagy használják a biztonsági övet. Ezek természetesen mind a személyes szabadság elleni közvetlen sérelmek.

Lehet azzal érvelni, hogy az utóbbi évtizedekben a szabadság több területen is nőtt. Sok nyugati országban a magán- („kereskedelmi”) televíziós társaságok megtörték az állami tévéadók monopóliumát, a boltok tovább tarthatnak nyitva, a légi közlekedést deregulálták, a távközlési piacot liberalizálták és sok országban a kötelező katonai szolgálatot is eltörölték. Azonban ezeknek az eredményeknek az eléréséhez sok esetben szinte kényszeríteni kellett a demokratikus politikusokat. Sokszor a változásokat nem tudták megakadályozni, mivel azok a műszaki fejlődés (mint a média vagy a távközlés területén) vagy (ahogy a légi közlekedés esetén) a más országok által támasztott verseny miatt következtek be. E változások a kommunizmusnak az egykori Szovjetunióban bekövetkezett összeomlásához hasonlíthatók. Az sem azért ment végbe, mert a hatalmon lévők le akartak mondani a hatalmukról, hanem mert nem volt más választásuk – mivel a rendszer rosszul működött és nem lehetett megjavítani. Ugyanígy a demokratikus politikusoknak is rendszeresen le kell mondaniuk a hatalmuk egy-egy kis darabkájáról.

Politikusaink ugyanakkor általában elég hamar visszaszerzik, amit elvesztettek. Például az internet szabadságát is egyre inkább megnyirbálja az állami beavatkozás. A szólásszabadságot aláássák a hátrányos megkülönböztetés elleni törvények. A szellemi tulajdonhoz kapcsolódó jogokat

⁵ A Heti Válasz 2014. január 2-i cikkében a magyar számokról olvashatunk. Eszerint Magyarországon is folyamatosan nő a törvények száma. 2013-ban 1439 jogszabály és 1718 határozat jelent meg.

(a szabadalmakat és a szerzői jogot) a termelők és a fogyasztók szabadságának korlátozására használják fel. A piacok liberalizációját rendszerint olyan új szervezetek létrehozása kíséri, amelyek az új piacokat felügyelik. Ezután ezek a bürokratikus szervezetek egyre nagyobbra nőnek és egyre több szabályozást vezetnek be. Hollandiában az energia- és a távközlési szektort liberalizálták ugyan, de ugyanakkor új felügyeleti szerveket hoztak létre – az elmúlt tíz évben hatot.

Az Egyesült Államokban a Virginia-i Egyetem kutatói szerint a szövetségi szabályozások költsége 2003 és 2008 között 3 százalékkal, 1,75 billió dollárra, a nemzeti össztermék 12 száza-

Lényegében a demokrácia is totalitárius eszme, bár nem olyan szélsőséges mint a náciizmus, a fasizmus és a kommunizmus.

lékára nőtt. 2008 után sorban jelentek meg új szabályozások a pénzpiacokon, az olajiparban, az élelmiszeriparban és minden bizonnyal az üzleti élet más területein is. Európában a vállalkozásoknak és a háztartásoknak nem csak a saját nemzeti kormányukkal kell megküzdeniük, hanem Brüsszelből, az Európai Uniótól is tömegével érkeznek a különféle szabályozások. És míg az 1990-es években a liberalizáció volt Brüsszel jelszava, addig most éppen ellenkező irányba, az egyre nagyobb (újra-)reguláció irányába haladunk.

Összefoglalva: a demokrácia a gyakorlatban nem semleges politikailag. A rendszer természetében is kollektivistá, ezért egyre több állami szabályozáshoz és egyre kevesebb egyéni szabadsághoz vezet. Ez azért van így, mert az államtól egyre többen egyre több mindent követelnek, és ennek árát másokkal akarják megfizettetni.

Lényegében a demokrácia is totalitárius eszme, bár nem olyan szélsőséges mint a náciizmus, a fasizmus és a kommunizmus. A demokráciában semmilyen szabadságjog nem szent, az egyén életének minden részlete az állam irányítása alá kerülhet. A kisebbség végső soron ki van szolgáltatva a többség szeszélyének. Még ha egy demokratikus ország rendelkezik is az állam hatalmát korlátozó alkotmánnyal, ezt az alkotmányt is ki lehet egészíteni a többség akarata által. A demokráciában csak egy alapvető jogunk maradt a választáson való indulás mellett: hogy szavazhatunk. Szavazatunkkal lemondunk függetlenségünkéről és szabadságjogainkról, és a többség akaratának hatálya alá helyezzük magunkat.

Az igazi szabadságról akkor beszélhetnénk, ha úgy is dönthetnénk, hogy

nem veszünk részt a rendszerben és *nem* fizetünk a fenntartásáért. Nem mondhatjuk magunkat szabadnak, ha például televízió készüléket kérésünk, és mindenképpen választanunk kell egyet a kínálatból, de nem tehetjük meg azt, hogy *egyiket sem* választjuk. A demokráciában azt kell megvennünk, amit a többség választott nekünk – akár tetszik, akár nem.

5. mítosz

A demokrácia jóléthez vezet

Sok demokratikus ország gazdag, ezért az emberek sokszor azt hiszik, hogy a jóléthez szükséges a demokrácia. Valójában ennek az ellentéte igaz. A demokrácia nem jóléthez vezet, hanem *megsemmisíti* a vagyont.

Igaz, hogy sok *nyugati* demokrácia gazdag. A világban máshol azonban nem látjuk ezt az összefüggést. Szingapúr, Hong Kong és sok Öböl-állam nem demokratikus, mégis virágzik. Sok afrikai és latin-amerikai ország demokratikus, lakói mégsem gazdagok, eltekintve egy kis létszámú elit tagjaitól. A nyugati országok nem a demokrácia miatt élnek jólétben, hanem inkább annak ellenére. Jólétük a szabadság még mindig fellelhető hagyománya miatt maradt meg, amelynek köszönhetően az állam még nem vette át teljes mértékben az irányítást a gazdaságuk felett. Ezt a hagyományt azonban a demokrácia lépésről lépésre felszámolja. A magánszektor állandóan gyengítik, és ez a folyamat az évszázadok alatt felhalmozott mesés gazdagság teljes elherdálásával fenyeget.

Jólét akkor jön létre, ha az emberek jogait – különösen a tulajdonjogokat – megfelelően védik. Másképpen szólva, jólét akkor alakul ki, *amikor az emberek birtokolhatják munkájuk gyümölcseit*. Az ilyen helyzet arra ösztönzi az embereket, hogy keményen dolgozzanak, vállaljanak kockázatot és a hozzáférhető erőforrásokat hatékonyan használják fel.

Másfelől viszont, ha az embereket arra kényszerítik, hogy munkájuk gyümölcseiről az állam javára lemondjanak – ami demokráciában részben igaz –, az elég kevéssé ösztönzi őket a

A demokrácia a polgárokat arra ösztönzi, hogy a többiek kárára jussanak előnyökhöz – vagy hogy terheiket mások vállára rakják.

lehető legjobb munka végzésére. Ráadásul az államapparátus mindig rossz hatásokkal használja fel az így szerzett erőforrásokat. Végül is a (demok-

ratikus) uralkodóknak nem kellett azokért megdolgozniuk – és teljesen mások a céljaik, mint az erőforrásokat előállító embereknek.

Hogyan működik ez a demokráciában? Ahhoz a helyzethez hasonlíthatjuk, amikor tíz ember együtt vacsorázik egy étteremben, és megállapodnak abban, hogy a számlát majd egyenlő arányban fizetik. Mivel a számla 90 százalékát mások állják, ez mindenkit arra ösztönöz, hogy sokkal drágább fogásokat rendeljen, mint ha a saját rendelését mindenki maga egyenlítené ki. A másik oldalról nézve: mivel a takarékoskodás csak 10 százalékból érinti az egyes embert, senkit sem ösztönöz semmi a mértéketességre. Az eredmény az, hogy a számla sokkal magasabb lesz, mintha mindenki a saját fogyasztását fizette volna.

A közgazdaságtanban ezt a jelenséget a „közlegelők tragédiája” néven ismerik. A közlegelő olyan földterület, amit több gazda közösen birtokol. A gazdákat ez arra ösztönzi, hogy a teheneik minél többet legeljenek (a többiek kárára), és semmi nem készíti őket arra, hogy időben elhajtsák az állatokat (ugyanis akkor a többi gazda tehenei kopárrá legelnék a rétet). Mivel tehát a mezőt mindenki, és ezért senki sem birtokolja, az eredmény a túllegeltetés.

A demokrácia ugyanígy működik. A polgárokat arra ösztönzi, hogy a többiek kárára jussanak előnyökhöz – vagy hogy terheiket mások vállalják. Az emberek olyan pártokra szavaznak, amelyek révén a számukra fontos dolgokért (ingyenes oktatás, magasabb jóléti juttatások, szociálpolitikai támogatás, több autópálya, s. í. t.) mások fizethetnek. A vacsora példájában a dolgok nem fajulhatnak el túlzottan, mivel egy kis csoportban az embereket a társadalmi elvárások kötik, de egy több millió szavazó alkotta demokráciában ez így nem működik.

A politikusokat ennek a rendszernek az irányítására választják meg. A „köz” vagyonát kezelik. Nem birtokolják azt, ezért nem kell gazdaságosan tevékenykedniük. Éppen ellenkezőleg, ez arra ösztönzi őket, hogy minél többet költsenek, és így ők arathassák le a babérokat az intézkedések miatt, míg az utódaik fizetik a számlát. Elvégre a választók kedvére kell tenniük, ami fontosabb a számukra, mint az ország hosszú távú érdekei. Az eredmény rossz hatások és pazarlás.

A politikusok számára nemcsak a túlköltekezésre erős a késztetés, hanem arra is, hogy maguk számára annyit harácsoljanak össze, amennyit csak tudnak, amíg a „közpénzek” rájuk vannak bízva. Ha ugyanis kikerülnek a hatalomból, már nem tudják magukat olyan könnyedén gazdagítani.

Ez a rendszer katasztrofális a gazdaságra nézve. Hogy pontosan mennyire az, még nem ismerték fel teljesen az emberek. A demokratikus államok által a múltban elkövetett költekezés számlája még nagyrészt kifizetetlen.

A jelentősen eladósodott országok tartozása a jelentős költségvetési hiány miatt emelkedett magasra, ami – nem véletlenül – szinte az összes demokratikus országot sújtja. Az Egyesült Államokban a demokráciában való tobzódás annyira kicsúszott az irányítás alól, hogy az adósság 14 000 milliárd dollárra rúg, azaz fejenként nagyjából 50 000 dollárra. A legtöbb Európai országban ugyanez a helyzet. A holland államadósság 2010 végéig 380 milliárd euróra, vagyis fejenként majdnem 25 000 euróra emelkedett.⁶ Ezt az adósságot az adófizetőknek valamikor törleszteniük kell. Már napjainkban is sok pénzt fizetnek az adózók csupán az adósság kamataira. Hollandiában az államadósság kamata 22 milliárd euró volt 2009-ben, ami több, mint a védelmi és infrastrukturális kiadások összesen.⁷ Ez tiszta pénzpocsékolás, az adófizetők pénzének a múltban folytatott elherdálásának a következménye.

A rothadás azonban nem áll itt meg. Demokratikus politikusaink nem csupán beszedik a később elpazarolt adókat, hanem sikerült átvenniük az irányítást a pénzügyi rendszer, a pénzünk felett. A *Federal Reserve*-höz vagy az Európai Központi Bankhoz hasonló központi bankokon keresztül a demokratikus államok meghatározzák, mi a pénz (a „törvényes fizetőeszköz”), hogy abból mennyit állítanak elő és kerül bele a gazdaságba, továbbá a kamatok szintjét. Ugyanakkor elszakították a kapcsolatot, amely régebben a pénzt valamilyen tényleges fedezethez, például aranyhoz kötötte. *Egész pénzügyi rendszerünk – beleértve a nyugdíj- és egyéb célú megtakarításainkat valamint az összes pénzt, amit tulajdonunknak gondolunk – az állam által kibocsátott rendeleti pénzen alapul.*

Egy ilyen rendszer előnye az állam szempontjából egyértelmű. Rendelkeznek ugyanis egy „pénzcsappal”, amit akkor nyitnak ki és zárnak el, amikor kedvük tartja. A múlt egyetlen abszolút uralkodójának sem volt semmije, ami ehhez fogható lett volna! A demokratikus vezetők bármikor „felpumpálhatják” a gazdaságot (és saját kincsesládáikat) ha a népszerű-

⁶ A HVG 2013. november 18-i cikke szerint Magyarország bruttó államadóssága 2013. harmadik negyedévének végén 23 000 milliárd, fejenként nagyjából 2,3 millió forint volt.

⁷ A Bankweb 2013. január 29-i cikke alapján Magyarország 2012-ben 1 200 milliárd forintnyi kamatot fizetett.

ségüket akarják növelni. Ezt a központi vagy nemzeti bankon keresztül tehetik meg, amelyik a magánbankokat használja a tényleges pénzkibocsátás végrehajtására. A rendszer úgy működik, hogy a bankok különleges felhatalmazást kapnak arra, hogy az ügyfelek betéteinek többszörösét kölcsönözthessék ki (ez a résztartalékos bankrendszer). Így a különböző trükkök alkalmazásával egyre több és több papír és elektronikus pénz kerül a gazdaságba.

Ennek több hátrányos következménye van. Egyrészt a pénz állandóan veszít értékéből. Ez a folyamat már egy évszázada tart. A dollár az értékének a 95 százalékát elveszítette a *Federal Reserve* 1913-as megalapítása óta. Ezért tapasztaljuk azt, hogy az árucikkek és a szolgáltatások ára folyton emelkedik. Egy igazán szabad piacon az árak általában folyamatosan esnek a termelékenység javulása és a verseny miatt. Azonban az állam által manipulált rendszerben, amelyben a pénz mennyisége állandóan nő, az árak is emelkednek. Egyesek ebből hasznot húznak (tipikusan az erősen eladósodottak, mint maga az állam is), mások viszont rosszul járnak, például a fix életjáradékon élők és a megtakarítással rendelkezők.

Másrészt a gazdaságba pumpált új pénz következtében egyik mesterségesen gerjesztett fellendülést követi a másik. Volt, hogy ideiglenesen fellendült az ingatlankereskedelem, máskor a nyersanyagok piaca, megint máskor a tőzsde. Azonban minden ilyen csoda üres, idővel kiderül, hogy csak egy felfújott lufi, ami előbb-utóbb kipukkad. Csak azért alakultak ki, mert a gazdaságot elárasztotta az olcsó hitel és a szereplők nyakig eladósodtak. Az ilyen buli viszont nem tarthat örökké. Amint nyilvánvalóvá válik, hogy az adósságokat képtelenség visszafizetni, a lufi kipukkan. Így alakul ki a recesszió.

A hatóságok a gazdaság visszaesését úgy kezelik, ahogy azt elvárhatjuk a demokratikus politikusoktól: még több pénzt hoznak létre mesterségesen és pumpálnak be a gazdaságba (miközben a „szabad piacot” vagy a „spekulánsokat” okolják a válságért). Azért teszik ezt, mert a szavazók ezt várják tőlük. Azt akarják, hogy a buli addig tartson, ameddig csak lehet – a politikusok pedig teljesítik a vágyaikat, mert az újráválasztásra hajtanak. Az amerikai író és politikus, Benjamin Franklin már a XVIII. században látta a problémát. „Amint az emberek rájönnek, hogy pénzt szavazhatnak meg saját maguknak, az a köztársaság végét jelenti” – írta.

A pénznyomda beindítása általában nyújt némi vigaszt, de csak ideiglenesen. Most úgy tűnik, hogy elértük azt a pontot, ahol már nem tudunk

újabb lufit fújni anélkül, hogy a rendszert romba ne döntenénk. A hatóságok már nem tudják, mit tehetnének. Ha még több pénzt nyomtatnának, azzal megkockáztatnák az infláció elszabadulást, az 1920-as évek Németországában vagy a közelmúltban Zimbabwében⁸ átélt hiperinflációt. Ugyanakkor nem merik abbahagyni a gazdaság élénkítését, mivel az recessziót okozna és a választók azt nem szeretik. Röviden, a rendszerben pathhelyzet alakult ki. Az államok többé nem tudják fenntartani az általuk létrehozott illúziót, de nem is tudnak lemondani arról.

Láthatjuk tehát, hogy a demokrácia nem jóléthez vezet, hanem folytonos inflációhoz és recesszióhoz az összes járulékos bizonytalansággal együtt. Mi lehet az alternatíva? A demokratikus költekezés megállításának módja a magántulajdon tiszteletének visszaállítása. Ha minden gazda saját földdel rendelkezik, gondoskodnak róla, hogy nem legyen túllegeltetés. Ha mindenki megtarthatja munkájának gyümölcseit, tesznek arról, hogy az erőforrásaik ne menjenek veszendőbe.

Ezt azt is jelenti, hogy a pénzügyi rendszert ki kell venni a politikusok kezéből. A pénzügyi rendszernek, mint minden gazdasági tevékenységnek újra a szabad piac részévé kell válnia. Meg kell engedni, hogy bárki saját pénzt bocsájthasson ki vagy meghatározza, milyen fizetőeszközt fogad el. A szabad piac mechanizmusai megakadályoznák, hogy újabb lufik fújódjanak – vagy legalábbis nem akkorák, amekkorákat az állam által manipulált pénzügyi rendszer révén megtapasztaltunk.

Sokak számára rémületesnek tűnhet egy szabad piaci pénzügyi rendszer gondolata. A történelem során azonban sokkal inkább ez volt a jellemző, mint az ellentéte. És segíthet felismerni, hogy gazdagságunk – a manapság élvezett életszínvonal – semmi másból nem állhat, mint amit termelő emberként előállítunk vagy előállítottunk valódi termékek és szolgáltatások formájában. Sem többől, sem kevesebből. Ezen a tényen nem változtathat a demokratikus államok összes trükkje és káprázata sem, amit a papírpénzük segítségével valaha bevetettek.

⁸ . . . vagy a második világháború utáni Magyarországon

6. mítosz

A demokrácia szükséges a javak igazságos elosztásához és a szegények megsegítéséhez

Vajon nincs szükség a demokráciára, hogy biztosítsuk a vagyon igazságos elosztását? A politikusok persze gyakran beszélnek a szolidaritásról és a javak igazságos elosztásáról, de vajon az ő terveik mennyire igazságosak? Először is, a javakat előbb meg kell termelni, mielőtt eloszthatnánk azokat. Az állami támogatások és szolgáltatások nincsenek ingyen, bár sokan úgy gondolják, igen. A termelőképes emberek keresetének durván felét elveszi az állam és szétosztja azt az emberek között.

Ha feltesszük, hogy az államnak valóban újra kell osztania a javakat, akkor is marad a kérdés, hogy a demokratikus rendszer tényleg igazságos elosztáshoz vezet-e. Valóban azok az emberek kapják a pénzt, akiknek tényleg szükségük van rá? Még ha legalább ez igaz volna! A legtöbb támogatást az egyes érdekcsoportok kapják meg. Csak példaként említjük, hogy az Európai Unió költségvetésének kétötödét a mezőgazdaság támogatására fordítják.

A lobbicsoportok véget nem érő küzdelmet folytatnak a támogatásokért, az előjogokért és a megbízásokért. Mindenki a „köz” pénzeket tartalmazó tálból akar enni. Ebben a rendszerben az élőlökődést, a kivételezést és a függőséget ösztönzik, az egyéni felelősségvállalást és az öngondoskodást akadályozzák. Említésképpen felsorolunk néhány érdekcsoportot, akik részesülnek a rendszer előnyeiből, pedig egyáltalán nem szegények és hátrányos helyzetűek: a fejlesztési támogatásokat kezelő ügynökségek, a bankok, a nagyvállalatok, a földműves gazdák, a közszolgálati rádióállomások és televíziócsatornák, a környezetvédő szervezetek és a kulturális intézmények. Támogatás címen milliárdokhoz juthatnak, mivel közvetlen kapcsolatuk van a hatalommal. Természetesen a legnagyobb haszonélvezők a rendszert működtető közszolgák. Biztosítják, hogy nélkülözhetetlenek legyenek és magas fizetésekhez juttatják magukat.

Az érdekcsoportok nem csak az állam bőkezűségéből húznak hasznot, hanem ismerik annak is a módját, hogy a törvényhozáson keresztül miként érvényesítsék saját érdekeiket a társadalom többi részének a terhére. Ennek számtalan példájával találkozhatunk. Gondoljunk a mezőgaz-

daságot segítő, de az élelmiszerárakat emelő behozatali korlátozásokra és kvótákra. Vagy a szakszervezetekre, amelyek az állammal együttműködve magasan tartják a minimálbért és ezzel korlátozzák a versenyt a munkaerőpiacon. Ennek a levét a legképzetlenebb rétegek isszák meg, akik azért nem jutnak munkához, mert túl sokba kerülne alkalmazni őket.

Másik példa az egyes szakmák, tevékenységek űzésének engedélyhez kötése, amivel egyes módon zárják ki a nem kívánt versenytársakat. A patikusok az engedélykötelezettségen keresztül akadályozzák

meg, hogy a drogériák és az internetes árudák is beléphessenek a gyógyszerpiacra. Az orvosi szakma nem engedi az „engedéllyel nem rendelkező” egészségügyi szolgáltatók működését. Kapcsolódó példa az államilag garantált szabadalmak és a szerzői jog rendszere, amivel a meglévő cégek tartják kordában az új vállalkozásokat, például a gyógyszer- vagy a szórakoztató iparban.

Vajon a választók nem lázadhatnak fel a lobbicsoportok által élvezett támogatások ellen? Elméletben ez lehetséges volna. A gyakorlatban azonban ez ritkán történik meg, mert az érdekcsoportoknak juttatott támogatások mértéke messze felülmúlja az egyes emberek által ezek miatt kifizetett összegeket. Ha például egy kiló cukor két forinttal drágul a behozatali vám miatt, az nagy hasznot jelenthet a hazai cukorgyárak (és az állam) számára, de a vásárlóknak nem éri meg tiltakozni emiatt. Az érdekcsoportok tehát aktívan dolgoznak a meglévő támogatások megtartásán, míg a szavazók nagy tömegei túlzottan elfoglaltak, hogy törődjenek velük.

A legtöbben valószínűleg nem is tudnak ezekről az előnyös megállapodásokról. Mégis, az összes ilyen mutyi együttvéve jelentős költséggel – és emiatt alacsonyabb életszínvonallal – jár mindenki számára, aki nem alkalmaz lobbistákat Washingtonban, vagy valamelyik másik fővárosban. Így a demokratikus politika elkerülhetetlenül egy olyan újraelosztó gépezetté fajul, amelyből a legbefolyásosabb és legjobban szervezett csoportok húznak hasznot a többiek rovására. Szükségtelen említenünk, hogy a rendszer mindkét irányba működik, abban az értelemben, hogy a lobbicsoportok viszonozzák a kivételezést a politikusok kampányának támogatásával.

A lobbicsoportok véget nem érő küzdelmet folytatnak a támogatásokért, az előjogokért és a megbízásokért. Mindenki a „köz”pénzeket tartalmazó tálból akar enni.

A szerzők hazájában, Hollandiában, amit tipikus európai demokratikus jóléti államnak tekinthetünk, a Szociális és Kulturális Tervhivatal (egy állami szerv) egy 2011. augusztusában közzétett jelentésében arra a következtetésre jutott, hogy a közepes jövedelemmel rendelkezők kevésbé részesülnek az állami juttatásokból, mint az alacsonyabb és a magasabb jövedelműek. Sőt, a kutatók azt találták, hogy a legmagasabb jövedelműek húzzák a legtöbb hasznot a juttatásokból! Kutatásuk csak a 2007. évre összpontosított, de nincs okunk feltételezni, hogy más éveket vizsgálva eltérő eredményre jutottak volna. Hollandiában a magasabb jövedelmű csoportok leginkább a felsőoktatás, a gyereknevelés és a művészetek támogatásából profitálnak.

Sokan attól félnek, hogy ha az oktatást, az egészségügyet, a tömegközlekedést, a lakhatást, stb. kitennénk a „szabad piac erőinek”, akkor ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybe vételét a szegények nem engedhetnék meg maguknak. Ezzel szemben a szabad piac valójában igen jól gondoskodik a szegényekről. Vegyük a bevásárlóközpontokat, amelyek a legfontosabb szükségletünkről, az élelmiszerről gondoskodnak. Jó minőségű termékeket kínálnak olcsón, széles választékban. Az innováció és a verseny révén a szabad piac lehetővé tette az alacsonyabb jövedelmű csoportok, például a gyári munkások vagy a diákok számára olyan javak élvezetét, mint az autók, a személyi számítógépek és a légi közlekedés, amelyeket régebben csak a gazdagok engedhettek meg maguknak. Ha az idősekről való gondoskodást ugyanúgy szerveznénk meg, mint a bevásárlóközpontok működését, azaz állami beavatkozás nélkül, vajon nem tapasztalnánk hasonló eredményeket? Az idősek és rokonaik eldönthetnék, hogy milyen szolgáltatásra van szükségük, milyen áron. Sokkal nagyobb beleszólásuk lenne abba, hogy milyen gondoskodást kapnak és azért mennyit fizetnek.

Vajon a színvonal nem esne, ha az állam többé nem avatkozna be az iskolák, a kórházak és az ellátó szektor működésébe? Éppen ellenkezőleg. Milyen lenne a színvonal a közértekben, ha az állami iskolákhoz hasonlóan működtetnék őket? Nem várhatjuk, hogy néhány „szakértő” a fővárosban hatékonyan irányítson olyan nagy és összetett területeket, mint az oktatás vagy az egészségügy. Vég nélküli reformjaikkal, rendeleteikkel, bizottságaikkal, kiadványaikkal, irányelveikkel, útmutatásaikkal és leépítéseikkel nem produkálnak mást, csak egyre nagyobb bürokráciát.

Az igazi szakértők az iskolákban és a kórházakban vannak. Ők tudják a legtöbbet a szakterületükről és leginkább ők alkalmasak hatékonyan meg-

szervezni a saját munkájukat. Ha pedig nem teljesítenek jól, egyszerűen nem maradnak talpon a szabad piacon. Ezért az állami beavatkozástól mentesen az oktatás és az egészségügy színvonala nem hogy romlana, hanem javulna. A bürokrácia, a várólisták és a túlszűfolt osztálytermek eltűnnének. Éppen úgy, ahogy nem nagyon találunk rossz élelmiszert árusító, koszos bevásárlóközpontot vagy féléves várólistával rendelkező szemeszt sem a szabad piacon. Az ilyenek egyszerűen nem élnének meg.

Természetesen mindig vannak olyanok, akik képtelenek gondoskodni magukról. Nekik szükségük van a segítségre. Ehhez azonban semmi szükség a demokratikus rendszerünkre jellemző hatalmas újraelosztó gépezet felépítésére. Magánkézben lévő jótékonyági szervezetek gondoskodhatnak a rászorulókról – és persze bárki, aki segíteni szeretne. Az a feltételezés, hogy a szegények és a rászorulóknak megsegítése miatt van szükség a demokráciára csak ködösítés azok részéről, akik hasznot húznak az újraelosztásból.

7. mítosz

A demokrácia szükséges a békés egymás mellett éléshez

Az emberek gyakran azt hiszik, hogy a konfliktusokat a döntések demokratikus módon való meghozatalával lehet elkerülni. Eszerint az érv szerint, ha mindenki a saját elképzeléseit követné, nem élhetnénk együtt békében.

Ez igaz lehet, ha például egy kisebb társaságnak el kell határoznia, hogy moziba vagy a tengerpartra menjenek-e. A legtöbb kérdésben azonban nem kell demokratikus módon dönteni. Sőt, a demokratikus döntéshozatal többnyire konfliktust szül, ugyanis az egyes személyes és társadalmi problémák kollektív problémává válnak. Ha embereket a demokratikus döntéseknek megfelelő viselkedésre kényszerítünk, az inkább ellenséges, semmint békés emberi kapcsolatokhoz vezet.

Annál inkább igaz ez, minél különbözőbbek az emberek. Ha az egyik csoport bűnnek tartja a homoszexualitást, a másik viszont több homoszexuális példaképet szeretne, akkor a két csoport között ellentét alakul ki.

Például „demokratikus módon” döntjük el, hogy mennyit költsünk az idősök ellátására, mennyit a harmadik világnak szánt segélyekre, hogy a gyerekeknek mit kell tanítani az iskolában, hogy engedélyezzük-e a do-

hányzást az éttermekben, hogy mely tévéadókat támogasson az állam, hogy milyen orvosi ellátást térítsen az egészségbiztosítás, hogy milyen magasak legyenek a lakbérek, hogy a nők viselhessenek-e fejkendőt, hogy milyen gyógyszereket szedhessenek az emberek, és így tovább. Minden ilyen döntés ellentétet és feszültséget szül, de az ilyen konfliktusokat könnyen el lehetne kerülni. Hagyni kellene az embereket, hogy meghozhassák saját döntéseiket, és vállalhassák a felelősséget a következményekért.

Tegyük fel, hogy demokratikusan döntenénk el, mennyi és milyen fajta kenyeret kell sütni. Ez vég nélküli lobbizáshoz, kampányoláshoz, civakodáshoz, értekezletek és tiltakozások sorához vezetne. A fehér kenyér kedvelőinek szemében politikai ellenfélle válnának a teljes kiőrlésű kenyér pártolói. Ha a teljes kiőrlésű kenyér támogatói kerülnének többségbe, az ő kedvencük kapná majd a kenyérgyártásra fordított támogatást, és a fehér kenyeret talán be is tiltanák. Vagy akár fordítva.

A demokrácia olyan, mint egy tömött busz, amelyen az utasoknak közösen kell eldönteniük, hogy a sofőr merre menjen. A liberálisok San Franciscora szavaznak, a konzervatívok Dallast szeretnék inkább, a libertáriusok Las Vegasba mennének, a zöldek Woodstockba, a többiek pedig száz másik irányba indulnának. Végül a busz olyan helyre érkezik meg, ahová szinte senki sem akar utazni. Még ha a sofőr önzetlenül meghallgatja is az utasok kéréseit, képtelen teljesíteni az összeset. Csak egy busszal rendelkezik, kívánság viszont annyi van, ahány utas.

Emiatt történik az is, hogy a politikai színtéren megjelenő új szereplők, akiket kezdetben megmentőként üdvözlönek, végül mindig csalódást okoznak. Egyetlen politikus sem képes megvalósítani a lehetetlent. A „nekünk sikerülhet!” jelszóból

Tegyük fel, hogy demokratikusan döntenénk el, mennyi és milyen fajta kenyeret kell sütni. Ez vég nélküli lobbizáshoz, kampányoláshoz, civakodáshoz, értekezletek és tiltakozások sorához vezetne.

végül a lemondó, „mégsem sikerült” megállapítás lesz. A világ legokosabb embere sem tud kielégíteni ellentétes kívánalmakat.

Nem véletlen, hogy a hétköznapi politizálás sokszor erősen érzelmi színezetet ölt. Sőt, a legtöbb ember inkább kerüli a politikai témákat, ha társaságban van. Ennek az az oka, hogy gyakran igen eltérő nézeteket vallanak a helyes életvitelről, de egy demokráciában ezeket a nézeteket valahogy össze kellene egyeztetni.

A busz problémájára egyszerű a megoldás. Hagyjuk az embereket, dönt-
sék el maguk, hová akarnak utazni és hogy kivel. Dönthessék el, hogyan
kívánnak élni, oldhassák meg a saját problémáikat, hozhassák létre a saját
csoportjaikat. Hadd döntsék el, mit tesznek a testükkel, az eszükkel és a
pénzüikkel. Sok politikai „probléma” csodás módon eltűnne.

A demokráciában azonban éppen az ellenkezője történik. A rendszer ar-
ra ösztönzi az embereket, hogy egyéni nézeteiket olyan kollektív célokká
alakítsák, amelyek megvalósításán mindenkinek dolgoznia kell. Arra ösz-
tönzi az X városba utazni kívánó embereket, hogy a többieket is ugyano-
da próbálják kényszeríteni. A demokrácia egyik különösen sajnálatos kö-
vetkezménye, hogy az embereket olyan csoportok szervezésére kénysze-
ríti, amelyek ellentétbe kerülnek más csoportokkal. Ugyanis csak akkor
van esély a saját elképzeléseinket törvénybe foglaltatni, ha elég nagy az
a (szavazói) csoport, amelynek tagja vagyunk. Így egymás ellen fordítják
az időseket és a fiatalokat, a gazdákat és a városlakókat, a bevándorló-
kat és a helyi lakosokat, a keresztényeket és a muszlimokat, a hívőket és
az ateistákat, a munkaadókat és a munkavállalókat, és így tovább. Minél
különbözőbbek az emberek, annál elkeseredettebbé válnak a viszonyaik.
Ha az egyik csoport szerint a homoszexualitás bűn, a másik viszont több

homoszexuális példaképet szeretne látni az iskolákban és az oktatási anyagokban, e két csoport óhatatlanul ellentétbe kerül.

Majdnem mindenki belátja, hogy a századokkal ezelőtt kialakult vallásszabadság ésszerű ötlet volt, mivel csökkentette a vallási csoportok közötti társadalmi feszültségeket. Elvégre a katolikusok többé nem szólhattak bele a protestánsok életébe, és fordítva sem. Ugyanakkor manapság nagyon kevesen értik, hogy a feszültségek akkor keletkeznek, amikor a demokratikus rendszeren keresztül az alkalmazottak előírhatják, hogy a munkáltató hogyan vezesse a vállalkozását, az idősök kényszeríthetik a fiatalokat a nyugdíjuk megfizetésére, a bankok a rossz befektetések árát a polgárokkal fizettethetik meg, az egészségmániások ráerőltethetik az elképzeléseiket másokra, és a többi.

Kifizetődő, ha csoportunkat gyengének, hátrányos helyzetűnek, jogfosztottnak, vagy hátrányos megkülönböztetés áldozatának állítjuk be. Ez további ü-

*A kikényszerített szolidaritás önel-
lentmondás. A valódi szolidaritás
önkéntes tetteken alapul.*

rügyet ad az állami támogatások követeléséhez, az államnak pedig érvként szolgál a létének az igazolására és hogy a kért támogatást a „társadalmi igazságosság” nevében adhassa meg.

Ahogy H. L. Mencken amerikai író mondta: „Az emberek nem a jogokat, hanem az előjogokat értékelik világunkban.” Ez sok társadalmi csoportra igaz és jól észrevehető a demokráciákban. Míg valaha a nők, a feketék és a homoszexuálisok a szabadságért és az egyenlő jogokért küzdöttek, mai képviselőik inkább olyan kiváltságokat követelnek, mint a kvótarendszerről, a pozitív megkülönböztetésről szóló és a diszkrimináció-ellenes törvények, amelyek korlátozzák a szólásszabadságot. Bár jogoknak hívják, ezek mégis előjogok, hiszen csak egyes csoportokra vonatkoznak. Az igazi jogok, mint a szólásszabadságé, mindenkit megilletnek, az előjogok viszont csak bizonyos csoportokat. Erőszakon alapulnak, mivel az ilyen kiváltságokat csak úgy lehet biztosítani, ha mások fizetik meg az árukat.

A demokráciában a másik kedvelt taktika különféle támogatások és előjogok elnyerésére, ha ügyünket úgy állítjuk be, hogy azzal az emberiséget akarjuk megóvni valamilyen katasztrófától. Ha nem mentjük meg a klímát, az eurót vagy a bankokat, a társadalom halálra van ítélve, káosz tör ki, milliók szenvednek majd. H. L. Mencken átlátott ezen a trükkön is: „Az

emberiség megmentésére való törekvés szinte mindig csak a hatalomvágyat rejtő álca” – írta.

A demokráciában az embereknek nem kell tartaniuk a szavaik következményétől. Akkor is védheti valaki az illegális bevándorlókat, ha olyan helyen él, ahol azok nem zavarják őt. Az ember megszavazhatja olyan zenekarok vagy múzeumok támogatását, amelyeknek a jegyeit nem venné meg drágán, viszont tudja, hogy a támogatás költségét a többiek állják.

Az ilyen emberek gyakran erkölcsileg felsőbbrendűnek állítják be magukat. „Nem akarjuk kitenni a művészetet a szabad piacnak” – jelenti ki a művészetek támogatását pártoló polgár. Valójában viszont úgy érti, hogy ő nem akarja ezt, és úgy gondolja, hogy többi embernek kell fizetnie az ő elképzelésének a megvalósulásáért.

A demokráciában a többes szám első személy és a „mi” szó használata a legfélrevezetőbb. Valamely intézkedés támogatói mindig úgy fogalmaznak, hogy „akarjuk ezt”, „valamit tennünk kell”, „szükségünk van valamire”, „jogunk van hozzá.” Mintha mindenki magától értetődően egyetértene. Valójában ilyenkor úgy értik, hogy *ők* akarnak valamit, csak nem vállalják érte a felelősséget. Azt mondják, hogy „segítenünk kell a harmadik világ országait” vagy „harcolnunk kell Afganisztánban”. Sosem úgy mondják, hogy „segíték a harmadik világon, ki tart velem?” vagy „megyek harcolni a tálibok ellen.” A demokrácia így kényelmes lehetőséget biztosít a személyes felelősség másokra hárítására. Ha „én” helyett azt mondja az ember, hogy „mi”, akkor a döntés terheinek 99,999 százalékát mások viselhetik.

A politikai pártok szívesen kiszolgálják ezt az igényt. A választóiknak (közvetlenül vagy közvetve) megígérik, hogy fontos céljaik terheit a többiek viselik majd. A baloldaliak ezért így szólnak: „szavazz ránk, mert elveszük a gazdagoktól a pénzüket és neked adjuk.” A jobboldaliak pedig ezzel kecsegtetnek: „szavazz ránk, az afgán háború költségeit az azt ellenzők pénzéből fogjuk fedezni.” A gazdáknak mindkét csoport ezt ígéri: „szavaz ránk, biztosítjuk, hogy a mezőgazdaság támogatását a nem a mezőgazdaságból élők fogják fizetni.”

Vajon ez egy jó szándékú, szolidáris vagy inkább egy emberellenes, élszolidár rendszer?

Demokráciában az úgynevezett szolidaritás végső soron erőszakra épül. Azonban a kikényszerített szolidaritás önellentmondás. A valódi szolidaritás önkéntes tetteken alapul. Egy utcán kirabolt emberre nem mondhat-

juk, hogy szolidáris a rablóval, akármennyire nemes szándékai legyenek is annak.

Tény az, hogy akik a demokráciát a szolidaritás kieroszakolására használják, azért tehetik ezt, mert nekik maguknak nem kell ezért fizetniük. Figyeljük meg, hogy sosem szorgalmazza a globális méretű újraelosztást. Ha helyes adni a kevésbé szerencséseknek, miért nem terjesztjük ki a jóléti intézkedéseket az egész világra? Miért nem valósítjuk meg a társadalmi igazságosságot globális szinten? Az újraelosztás nyugati szószólói nyilvánvalóan felismerték, hogy a világméretű újraelosztás néhány tízezer forintnyi összetre apasztaná havi jövedelmüket. Ugyanakkor természetesen azt nem bánják, ha gazdagabb emberekkel „osztozhatnak igazságosan.”

Ha el akarjuk ajándékozni a pénzünket, ahhoz nem kell a többség jóváhagyása, csupán a szabadság. Mindenki szabadon kivehet a pénztárcájából egy tetszőleges összeget, és odaadhatja, akinek akarja. Adakozhatunk jótékonyági szervezetnek, vagy összejöhetünk hasonlóan gondolkodó emberekkel, és adhatunk velük közösen. Arra azonban semmi sem jogosít fel minket, hogy a többi embert is erre kényszerítsük.

8. mítosz

A demokrácia elengedhetetlen a közösséghez való tartozás érzésének kialakulásához

A demokráciában tehát minden véleménykülönbség a hatalomért, az erőforrásokért folyó háborúvá fajul, amelynek a végén az egyik csoport nyer az összes többi kárára. Mindenki követelésekkel bombázza az államot, az pedig kényszeríti a többieket e követelések teljesítésére. Aligha lehetne máshogy, hiszen az állam végső soron nem más, mint a hatalom olyan eszköze, amelyik a kényszerítés elvén működik.

Ez a rendszer elkényezteti az embereket, egyre több mindent követelnek a hatalmon lévőtől és panaszkodnak, ha nem teljesül a vágyuk. Ugyanakkor nem sok választásuk van, mint részt venni a rendszerben, mert különben a többiek kopasztják meg őket. Ily módon a rendszer aláássa az emberek öngondoskodásra való képességét. Emellett gyengíti az emberek hajlandóságát arra, hogy segítsenek másokon, hiszen arra már eleve kényszerítik őket.

Az emberek gondolkodása mára annyira „demokratizálódott”, hogy fel sem ismerik, valójában mennyire társadalomellenesek a gondolataik és a tetteik. Manapság bárki, aki sportklubot, kulturális eseményt, napközi ott-hont, környezetvédelmi szervezetet, stb. hozna létre, az előbb megpróbál valamilyen támogatást szerezni a helyi önkormányzattól vagy az államtól. Más szóval azt szeretnék, ha a hobbijuk költségeit mások állnák. És ez persze nem is teljesen logikátlan hozzáállás, hiszen ha valaki nem vesz részt a játékban, neki kell fizetnie mások hobbiját és cserébe nem kap semmit. Ennek azonban nem sok köze van ahhoz a közösségi eszményképhez, amit az emberek általában a demokráciához kötnek. Inkább arról van szó, hogy az erősebb győz az adózsákmányért folyó küzdelemben.

Ludwig Erhard, volt német kancellár, a világháború utáni német gazdasági csoda elméleti atyja felismerte a demokráciának ezt a problémáját. „Hogyan

A demokrácia olyan szervezet, ahol a tagság kötelező. Az igazi közösségek önkéntes részvételen alapulnak.

biztosíthatnánk a folyamatos fejlődést, ha egyre inkább olyan életformát teszünk magunkévá, amelyben senki sem vállal felelősséget saját magáért és mindenki a kollektívizmus biztonságára vágyik?” – tanakodott. „Ha ez a mánia folytatódik, társadalmunk olyan rendszerré silányul, amelyben mindenki a másik zsebében kotorászik.”

Mégis, kérdezhetnénk, nem veszítenénk el a nemzeti egység érzését, ha többé nem mindenről „közösen” döntetnénk? Kétségtelenül igaz, hogy egy ország bizonyos értelemben közösség is. Ebben nincs semmi rossz, sőt, jó is lehet. Végül is a legtöbb ember nem kedveli a magányt. Szükségük van másokra gazdasági okokból, és mint társaságra is.

A kérdés azonban ez: a demokrácia szükséges a nemzeti egység érzésének kialakulásához és fennmaradásához? Nehéz belátni, miért lenne így. Ha közösségről beszélünk, nem csupán egy politikai rendszert értünk alatta, hanem annál többet. Az embereknek közös a nyelve, a kultúrája és a történelme. Minden országnak megvannak a nemzeti hősei, a hírességei és a sportolói, de az irodalma, a kulturális értékei, a munkamorálja és az életmódja is. Ezek közül egyik sem kötődik a demokratikus rendszerhez. Ezek mind léteztek a demokrácia előtt, és semmi oka, hogy annak megszűnésével eltűnnének.

Ugyanakkor egyetlen országnak sem teljesen egységes a kultúrája. Mindenhol nagy különbségek tapasztalhatók az emberek között. Sok helyi és

etnikai közösség létezik, erős kötelékekkel. Ezzel sincs semmi baj. Egy szabad társadalom keretein belül is létezhetnének egymás mellett ezek a társadalmi struktúrák és elköteleződések. Lényeges jellemzőjük az *önkéntesség*. Nem az állam kényszeríti ki a létüket, és nem is tudná, mert önállóan léteznek. Nem lehet állami erővel fenntartani őket és kevés közülük van a választásokhoz.

Az ilyen társadalmi közösségek és a demokrácia között az a különbség, hogy a demokrácia olyan szervezet, amelyben a tagság kötelező. Az igazi közösségek önkéntes részvételen alapulnak. Egy ilyen közösségnek természetesen lehetnek „demokratikus” szabályai is. Egy teniszklub tagjai határozhatnak úgy, hogy szavazással döntenek el, ki legyen az elnök, milyen magas legyen a tagdíj, és így tovább. Ezzel nincs semmi baj. A teniszklub magánszervezet és a tagjai szabadon döntöttek úgy, hogy belépnek. Ha valakinek nem tetszik a klub vezetése, átmehetnek egy másik klubba, vagy alapíthatnak sajátot. A klub önkéntes jellege biztosítja, hogy jól vezessék. Ha például az igazgatóság kivételezni kezdene egyes tagokkal, sokan kilépnének. A demokráciában viszont nincs meg a lehetőségünk, hogy elhagyjuk a klubot. A demokrácia kötelező.

Néha az emberek azt mondják az országukról, hogy „el lehet menni, ha nem tetszik”. Ebből viszont az következik, hogy az ország az állam, a kollektíva tulajdona, és ha valaki véletlenül a területére születik, akkor eleve az állam alattvalójává válik. Noha senkinek sem kínálták fel a választást.

Ha Szicíliában valakit kifoszt a maffia, senki sem mondja, hogy „el lehet menni, ha nem tetszik.” Ha egy ország börtönbe zárja a homoszexuálisokat, nem mondják, hogy „nincs alapjuk a panaszra, mert ha nem tetszettek a szabályok, kivándoroltak volna.” Ahogy Szicília sem a maffia tulajdona, úgy egyetlen ország sem a többség vagy az állam birtoka. Mindenki a saját élete jogos tulajdonosa, és nem szabadna, hogy a többség akarata szerint kelljen cselekednie. Az embereknek joga, hogy azt kezdjenek az életükkel, amit akarnak, amíg nem okoznak kárt másoknak fizikai erőszakkal, lopással vagy csalással. Ezt a jogot a nemzeti képviselői demokráciák nagyrészt elveszik az emberektől.

9. mítosz

A demokrácia egyenlő a szabadsággal és toleranciával

A demokráciával kapcsolatos egyik legmakacsabb tévhit az, hogy egyenlő a „szabadsággal”. Sokak számára „a szabadság és a demokrácia” úgy összetartoznak, mint a Hold és a csillagok. Valójában azonban a szabadság és a demokrácia ellentétesek. A demokráciában mindenkinek alá kell vetnie magát a kormány döntéseinek. A tény, hogy a kormányt a többség választja, lényegtelen. A kényszerítés kényszerítés, függetlenül attól, hogy a többség vagy egy egyszemélyi uralkodó gyakorolja.

A demokráciában senki sem menekülhet a kormány döntései elől. Ha nem engedelmeskedik valaki, megbüntetik, és ha nem hajlandó kifizetni a büntetést, börtönbe vetik. Ilyen egyszerű. Próbálnánk csak nem befizetni egy közlekedési bírságot! Vagy az adónkat. Ebből a szempontból semmilyen alapvető különbség nincs a demokrácia és a diktatúra között. Arisztotelész számára, akinek idejében a demokráciát még nem avatták szentté, ez magától értetődő volt. Ezt írta: „A korlátlan demokrácia, az oligarchiához hasonlóan nem más, mint sokak zsarnoksága.”

A szabadság azt jelenti, hogy *nem* kell azt tennünk, amit az embertársaink többsége akar tőlünk, hanem eldönthetjük magunk, mit csinálunk. Ahogy John T. Wenders közgazdász egyszer megjegyezte: „Van különbség a demokrácia és a szabadság között. A szabadság nem a szavazásra való lehetőséggel mérhető, hanem azzal, hogy a kérdések milyen nagy részéről *nem* szavazunk.”

Az ilyen kérdések köre nagyon kicsi a demokráciában. A demokrácia nem a szabadságot, hanem az ellenkezőjét hozta el. Az állam számtalan olyan törvényt alkotott, amely sok önkéntes emberi kapcsolatot és együttműködési formát ellehetetlenít. A bérlők és a lakástulajdonosok nem köthetnek olyan szerződést, amelyet szeretnének, a munkaadók és a munkavállalók nem állapodhatnak meg a nekik tetsző bérben és munkakörülményekben, az orvosok és pácienseik nem dönthetik el szabadon, hogy milyen kezelést és gyógyszert alkalmazzanak, az iskolák nem taníthatják azt, amit akarnak, az állampolgárok nem „diszkriminálhatnak”, a vállalkozók nem alkalmazhatják azt, akit akarnak, az emberek nem választhatnak tetszőleges foglalkozást, sok országban kötelező női jelölteket is indítaniuk a politikai pártoknak, az oktatási intézményekben származási alapú

kvótát kell betartani, és a lista folytatódik. Mindennek nem sok köze van a szabadsághoz. Miért nem szabad az embereknek olyan szerződéseket és megállapodásokat kötniük, amilyeneket szeretnének? Miért szólhatnak bele egy megállapodásba olyanok, akik nem felek abban?

Azok a törvények, amelyek megakadályozzák, hogy az emberek teljesen szabadon köthessenek szerződéseket, előnyösek egyes csoportok számára, de mindig hátrányosan érintenek másokat. A minimálbér hasznos bizonyos munkavállalóknak, de hátrányos azoknak, akik nem elég hatékonyak a minimálbér kitermeléséhez. Az ilyen embereket túl drága lenne alkalmazni, így munka nélkül maradnak.

Hasonlóképpen az egyeseket az elbocsájtástól védő törvények hasznosak néhány ember számára, de a munkavállalókat eltántorítják újabb munkaerő felvételétől. Minél szigorúbbak a munkával kapcsolatos jogszabályok, annál inkább félhetnek a munkaadók attól, hogy nyakukon maradnak olyan emberek, akikről nem tudnak megszabadulni, ha a vállalkozás érdeke azt kívánja. Ezért aztán csak a minimálisan szükséges számú embert alkalmaznak, még kedvező gazdasági körülmények között is. Ez különösen hátrányosan érinti a kevésbé képzett embereket. Ugyanakkor a fentiek eredményeként előálló magas munkanélküliség miatt az állással rendelkező emberek félnek munkahelyet váltani.

A lakásbérletet szabályozó törvények hasonló módon hozzák előnyös helyzetbe a bérlőket, de elriasztják a lakástulajdonosokat a bérbeadástól, a befektetőket pedig az ingatlanfejlesztésektől. Így ezek a törvények lakáshiányt eredményeznek és felverik a bérleti díjakat, ami nem kedvez a lakást keresőknek.

Vagy tekintsük a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozóan bizonyos minimális színvonalat előíró, azokkal szemben minőségi követelményeket támasztó törvényeket. Ezek csak hasznosak mindenkinek? Nos, nem. Az ilyen törvények árnyoldala az, hogy korlátozzák az áruk mennyiségét és kínálatát, viszont növelik azok árát (ami megint csak a szegényeket érinti különösen rosszul). Például az autókra vonatkozó biztonsági előírások miatt azok drágábbak és így megfizethetetlenek a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számára. Őket így megfosztottak attól a lehetőségtől, hogy eldöntsék, mekkora kockázatot vállalnak az utakon.

Hogy lássuk milyen komoly hátrányai vannak az ilyen „fogyasztóvédő” szabályozásoknak, képzeljük el, mi lenne, ha az állam megtiltaná a Mercedes Benzénél rosszabb minőségű autók forgalmazását! Nem biztosítaná

ez, hogy mindannyian a legjobb és legbiztonságosabb autókkal járnánk? Persze csak azok vezethetnének továbbra is, akik megengedhetnek maguknak egy Mercedest. Vagy tegyük fel a kérdést: az állam miért nem háromszorozza meg a minimálbért? Mindnyájan egy rakás pénzt keresnénk, nem? Igen, legalábbis azok, akik megtarthatnák az állásukat. A többiek aligha. Az állam nem képes csodát tenni a törvényeivel, még ha sokan úgy is gondolják.

A demokráciában nemcsak, hogy azt kell tennünk, amit az állam előír, de még az engedélye is kell mindenhez. A gyakorlatban az embereknek még mindig viszonylag sok szabadságot hagynak, de a hangsúly a hagyáson van. Egy demokratikus országban minden szabadságjogot az államtól kapunk, de az bármikor elveheti ezeket a jogokat.

Bár senki sem kér engedélyt az államtól, mielőtt inná egy sört, az állam jóváhagyása közvetve mégis szükséges. Demokratikusan megválasztott kormányunk akármikor megtilthatja a sörözést. Valójában ez történt az Egyesült Államokban az alkoholtilalom idején. Manapság az USA-ban csak a 21. életévüket betöltött személyek vásárolhatnak szeszes italt.⁹

Más demokratikus országokban is hasonló szabályokat találunk. Svédországban csak az állami üzlethálózat boltjaiban lehet szeszes italt vásárolni. Sok országban a prostitúció tilos. A norvég állampolgárok még külföldön sem „vásárolhatnak szexet.” Hollandiában csak az állam engedélyével lehet építeni egy fészert a kertben vagy megváltoztatni az ember házának a külsejét. Ezek nyilvánvalóan egy diktatúra és nem a szabadság megnyilvánulásai.

Erre néha az az ellenérv, hogy a nyugati demokráciákban a többség nem tehet meg akármit, vagy még akár az is, hogy a demokráciák általában a „kisebbségi jogokat” védik. Ez téveszme. Valóban van néhány kisebbség, amelyik az állam különleges „védelmét” élvezi, mint a feministák, a homoszexuálisok vagy a nemzetiségi kisebbségek. Más kisebbségek, mint a mexikóiak, a drogfogyasztók, a vállalkozók, az önhatalmúlag földet vagy lakást foglalók, vagy a keresztények nem számíthatnak kivételezett elbárársra. Egyes kisebbségek népszerűsége inkább divat, és nem sok köze van a demokráciához.

A demokráciákban változatos indokok alapján hagynak békén vagy kezelnek kiemelten egyes kisebbségeket. Egyes csoportok igen hangosak,

⁹ Magyarországon a korhatár 18 év.

és azonnal az utcára mennek, amint a „jogaik” (valójában kiváltságai) veszélybe kerülnek, mint például egyes köztisztviselők, szakszervezeti tagok vagy a földművesek Franciaországban. Másokkal azért bánnak csínjában, mert félnek erőszakos reakciójuktól, ha szabálykövetésre akarnák őket kényszeríteni. Ilyenek a futballhuligánok, egyes nemzetiségiek vagy a zöld aktivisták. Ha az egykor többségben lévő dohányosok erőszakosan léptek volna fel szabadságjogaik sárba tiprása miatt, valószínűleg sok dohányzásellenes törvényt nem fogadtak volna el.

A lényeg az, hogy magukban a demokratikus rendszerekben és a demokrácia elvében nincs semmi, ami garantálná a kisebbségek jogait. Hiszen a demokrácia alapelve az, hogy a kisebbségnek nincs semmiféle elidegeníthetetlen joga. A parlament vagy a kongresszus akármilyen törvényt hozhat anélkül, hogy tekintettel lennének a kisebbségekre. A divat pedig szeszélyes. A ma még tutujgatott kisebbségből holnapra akár bűnbak is lehet.

A szabadság nagyságát azon mérhetjük le, hogy a kérdések mekkora részéről nem szavazunk.

A ma még tutujgatott kisebbségből holnapra akár bűnbak is lehet.

No de, a demokráciáknak nincsenek alkotmányaik, amelyek megvédene a többség zsarnoki törvényeitől? Egy határig biztosan. Vegyük azonban figyelembe, hogy például az Egyesült Államok alkotmányát azelőtt fogadták el, mielőtt az ország demokráciává vált volna. És az alkotmányt a demokratikus többség sokszor megváltoztathatja – és sokszor meg is tette. Az USA-ban alkoholtilalmat az alkotmány kiegészítésével vezették be, mint ahogy a jövedelemadóztatást is. Az alkotmány kiegészítéseinek pusztán léte mutatja, hogy maga az alkotmány is demokratikus ellenőrzés, azaz a többség befolyása alatt áll. Ráadásul az eredeti alkotmány sem volt tökéletes, mert lehetővé tette a rabszolgaságot.¹⁰

Más demokratikus országok alkotmányai még kevésbé védik az egyéni szabadságjogokat. A holland alkotmány szerint az államnak gondoskodnia kell a munkahelyekről, a lakhatásról, a megélhetésről, az egészségügyi ellátásról, a vagyon újraelosztásáról, és így tovább. Az alkotmány sokkal

¹⁰ Magyarországon az első írott alkotmányt 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején készítették, de az persze a Tanácsköztársaság bukásával el is vesztette az érvényét. Ezután 1949-ben készült egy alkotmány, amely a Kádár-rendszerben többször módosult, majd 1989-ben, a rendszerváltáskor azt ideiglenes jelleggel átalakították. A módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges. 1989 óta többször módosult az alkotmány, például a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás miatt, majd 2012-ben egy új szövegezésű, immár Alaptörvénynek hívott íromány lépett hatályba. Azóta ezt is többször módosították. (Nagyrészt a Wikipédia vonatkozó cikke alapján.)

inkább egy szociáldemokrata választási programra hasonlít, mint a személyes szabadságról szóló kiáltványra. Az Európai Unió alkotmánya szerint „Az Unió Európa fenntartható fejlődéséért munkálkodik, amely olyan kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen, árstabilitáson és magas versenyképességű, teljes foglalkoztatottságot és társadalmi haladást célul kitűző szociális piacgazdaságon alapul, amely a környezet minőségének magas fokú védelmével és javításával párosul.” Az ilyen és hasonló bekezdések rengeteg lehetőséget adnak az európai hatóságoknak az emberek ügyeibe való beleszólásra. Egyébként Franciaország és Hollandia lakossága az alkotmány ellen szavazott, de azt mégis keresztülverték.¹¹

A demokráciáról gyakran azt is állítják, hogy együtt jár vele a szólásszabadság, de ez is tévhit. A demokrácia elvében nincs semmi, ami kedvezne a szólásszabadságnak, ahogy arra Szókratész is rájött már. A demokratikus országokban mindenféle szabályokkal korlátozzák a szólás szabadságát. Hollandiában például tilos sértegetni a királynőt.

Az Egyesült Államokban az Első Kiegészítés garantálja a szólásszabadságot, de „a trágárság, a rágalmazás, a lázadásra való felbujtás és az izgatás, továbbá a zaklatás, a titkos információk, az üzleti titkok, a szerzői jogok, a szabadalmak, a hadmozdulatok, a hirdetések kivételével, valamint időbeli, helybeli és magatartásbeli korlátozásokkal.” Ez elég sok kivétel.

Lényeges azonban, hogy az amerikai alkotmány – és vele együtt a szólásszabadság joga – a demokrácia eljövetele előtt keletkezett. A nyugati demokráciákban az emberek nem a demokrácia miatt élveznek számos szabadságjogot, hanem mert a XVII. és a XVIII. században kialakultak bizonyos klasszikus liberális és libertárius hagyományok, még mielőtt ezek az országok demokráciává alakultak volna. Sokan nem akarják feladni ezeket a szabadságjogokat, még ha a szabadság szelleme állandó támadás alatt is áll a demokratikus beavatkozás kísértetének részéről.

A világ más részeiben az embereknek kevésbé fontosak a személyes szabadságjogok. Sok nem nyugati demokrácia nem sokra értékeli ezeket. A

¹¹ A magyar Alaptörvényben ilyeneket találunk: „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.” „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.” „Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő. Törvény az állami nyugdíjra való jogosultság feltételeit a nők fokozott védelmének követelményére tekintettel is megállapíthatja.”

Pakisztánhoz hasonló iszlám demokratikus országokban a nőknek kevés joguk van és nem létezik a szólás- és vallásszabadság. Ezekben az országokban a demokráciával igazolják az elnyomást. Ha a demokráciát az olyan abszolút monarchiákban vezetnék be, mint Dubaj, Katar vagy Kuvait, az minden valószínűség szerint a szabadságjogok visszaszorulásához vezetne. A Gázai övezetben élő palesztinok demokratikus úton választották meg a fundamentalista, nem túl szabadságszerető Hámászt (amely választásnak az eredményét az Egyesült Államok és más nyugati demokratikus államok ironikus módon nem fogadták el).

10. mítosz

A demokrácia elősegíti a békét és segít a korrupcióellenes küzdelemben

A nemzetközi porondon a demokratikus államokat alapvetően jó fiúknak tartják, a többieket rossznak. Végül is a demokráciák békeszeretők, vagy nem? Nos, nem éppen. A demokráciák meglehetősen gyakran háborúskodnak. Az Egyesült Államok, a legerősebb demokrácia háborúk tucatjait indította. Az amerikai állam számos puccsot hajtott végre, kormányokat döntött meg, diktátorokat (Mobutut, Szuhartot, Pinochetet, Marcos-t, Somoza-t, Batista-t, az iráni sahot, Szaddam Husszeint, stb.) támogatott és védtelen civileket bombázott le. Még atombombával is. Az USA jelenleg több mint 100 ország több mint 700 támaszpontján állomásoztat csapatokat, és durván annyit költ a „védelemre”, mint az összes többi ország együttvéve.

A demokratikus Nagy-Britannia találta fel a koncentrációs táborokat (Dél-Afrikában), és az elsők között alkalmazott légibombázást a gyarmatain éledő nemzeti ellenállás elnyomására (Irakban az 1920-as években). A demokratikus Brit Birodalom számos szabadságharcot fojtott vérbe a gyarmatain, például Afganisztánban, Indiában és Kenyában. Közvetlenül azután, hogy a szövetségesek felszabadították a nácik uralma alól, a demokratikus Hollandia Indonéziában folytatott háborút a függetlenséget akaró emberek ellen. Franciaország ugyanezt tette Indokínában. Belgium és Franciaország, mindkettő demokratikus állam, sok piszkos háborút folytatott Afrikában (pl. Belga Kongóban vagy Algériában). Az Egyesült Álla-

mok jelenleg is kínzásokkal és ártatlan áldozatok ezreivel tarkított háborúkat vív Irakban és Afganisztánban.

Ennek a mítosznak az az egyik változata, hogy a demokráciák nem háborúznak egymás ellen. Ezt a volt brit miniszterelnök-asszony, Margaret Thatcher jelentette ki 1990-es csehszlovákiai látogatásán („a demokráciák nem indítanak háborút egymás ellen”) és Bill Clinton is ilyen értelemben szólt 1994-ben az amerikai Kongresszusban („a demokráciák nem támadnak egymásra”). Ezzel arra céloztak, hogy a demokráciák által vívott háborúk többé-kevésbé igazságosak, mivel nem más demokráciák ellen irányultak, valamint arra, hogy ha ez egész világ demokratikus volna, nem lenne több háború.

Az igaz, hogy a II. világháború óta sok – véletlenül „demokratikus” – „nyugati” ország egyesült a NATO-ban, és nem mutatnak hajlandóságot egymás megtámadására. Azonban ez nem jelenti azt, hogy a demokrácia miatt van így, vagy hogy a demokráciák történelmileg békésen viszonyulnának egymáshoz.

Az ókori Görögországban a demokratikus városállamok rendszeresen háborúban álltak egymással. 1898-ban az Egyesült Államok és Spanyol-

ország háborúzott. Az I. világháborút egy olyan Németország ellen vívták, amelyik nem volt kevésbé demokratikus, mint Nagy-Britannia vagy Franciaország. A demokratikus India és a szintén demokratikus Pakisztán több háborút is folytatott 1947 óta. Az Egyesült Államok Iránban, Guatemalaiban és Chilében a demokratikusan megválasztott kormányok ellen irányuló, antidemokratikus puccsokat támogatott. Izrael olyan demokratikus országok ellen vívott háborút, mint Libanon vagy a Gázai övezet. A demokratikus Oroszország a közelmúltban harcolt a szintén demokratikus Grúziával.

A modern nyugati demokráciák a II. világháború óta igen egyedi történelmi körülmények fennállásának köszönhetően kerültek el az egymás ellen vívott háborúkat, így ebből nehéz levonni bármiféle általánosító következtetést. A legfontosabb ok az, hogy egy katonai szövetségben, a NATO-ban tömörülnek.

A demokratikus „jogokkal” demokratikus kötelezettségek is járnak. Az ember rendelkezik szavazati joggal, tehát kötelessége az élete árán is megvédeni a hazáját.

Van egy olyan „törvényszerűség” is, miszerint „soha nem folytatott háborút egymás ellen két olyan ország, amelyek mindegyikében található McDonald’s.” Ez sokáig helytálló is volt – egészen Szerbiának a NATO általi 1999-es lebombázásáig (későbbi ellenpéldaként pedig Libanon Izrael általi megszállása valamit az Oroszország és Grúzia közötti összecsapás szolgál). Éppen olyan keveset ér ez is, mint Clinton és Thatcher kijelentése.

Az az álláspont viszont védhető, miszerint a demokrácia a hadviselés *intenzívebbé* válásához vezetett. Mielőtt a demokrácia népszerűvé vált volna, a XVIII. századig a királyok zsoldos hadseregekkel vívták a háborúikat. Nem volt sorozás és az embereknek nem volt kötelező harcolniuk és közben gyűlölni más nemzeteket.

A demokratikus-nacionalista államok felemelkedésével ez is átalakult. Az összes demokráciában bevezették az általános hadkötelezettséget, az élen Franciaországgal a francia forradalom után. Az egész népességet mozgósították, hogy más országok lakói ellen vonuljanak hadba. A besorozott embereket könnyen lehetett ágyútöltelékként használni, mivel más sorozottakkal egyszerűen lehetett őket pótolni.

Nem tűnhet méltányosnak egyenlőségelet tenni a demokrácia és a nacionalizmus közé, de a két ideológia nem véletlenül egy időben vált népszerűvé. A demokrácia a „nép” hatalmát jelenti. Ez az eszme mindenképpen magában foglal nacionalista felhangokat. A demokratikus „jogokkal” demokratikus kötelezettségek is járnak. Az ember rendelkezik szavazati joggal, tehát kötelessége az élete árán is megvédeni a hazáját.

Ne feledjük, hogy a tragikus I. világháború – amely kikövezte az utat a XX. század totalitárius államai és a II. világháború előtt – nagyrészt demokratikus vagy félig demokratikus országok között zajlott. Az első világháború azután kezdődött Európában, miután a demokratikus nacionalizmus már jelentősen visszaszorította a klasszikus liberális gondolkodást.

Az Egyesült Államokban is a progresszív demokraták részéről érkezett a háborús uszítás, akik a közvéleményt a XIX. század vége felé kezdték uralni. Az USA az I. világháborúban Wilson elnök híres jelmondatának árnyékában vett részt, hogy „a világot biztonságos helyé tegyék a demokrácia számára.” Ha az amerikaiak hűek maradtak volna alapító atyáik libertárius, „izolacionista” elveihez, az Egyesült Államok nem lépett volna be az I. világháborúba. Így a háború valószínűleg döntetlenre végződött volna, és a szövetségesek nem kényszeríthették volna rá Németországra a szigorú, nagy terheket jelentő Versailles-i békeszerződést. Ebben az esetben Hitler valószínűleg nem került volna hatalomra és a II. világháború a holokauszttal együtt nem történt volna meg.

A demokrácia nem szükségszerűen hoz nagyobb „átlátszóságot” vagy számon kérhetőséget, ahogy gyakran állítják. Tulajdonképpen már az ösztönzi a korrupciót, hogy a politikusoknak szavazatokra van szükségük a megválasztásukhoz. Valamit tenniük kell a választóik érdekében, hogy elnyerjék azok szavazatát. Ez a fajta korrupció különösen széles körben terjedt el az Egyesült Államokban, az állami támogatásokra épülő politika hazájában. Az amerikai politikusokat gyakran semmi sem akadályozza meg abban, hogy a saját államuk vagy körzetük számára minél több szövetségi támogatást és programot nyerjenek el. Ráadásul általában a nagy hatalmú lobbiszervezetek érdekeit képviselik, amelyek állják a költséges választási kampányuk számláit. Továbbá jól ismertek Washington „forgóajtói”, amikor is a befolyásos emberek a politikából az üzleti életbe (vagy a hadseregbe) sétálnak át, majd vissza mindenféle büntudat nélkül.

Más demokratikus országokban is megtaláljuk a korrupció hasonló formáit. A fejlődő országokban a demokrácia kéz a kézben jár a korrupcióval.

Ugyanez igaz az olyan országokra is, mint Oroszország, Olaszország, Franciaország és Görögország. A korrupció a politikai rendszertől függetlenül szinte elkerülhetetlen, ha az állam hatalma nagy, és ez áll a demokráciára is.

11. mítosz

Az emberek a demokráciában azt kapják, amit akarnak

A demokráciával az fő cél, hogy az emberek azt kapják, amit akarnak. Vagy legalábbis azt, amit a többség akar. Más szóval, panaszkodhatunk a demokrácia eredményei miatt, de végeredményben az alakult ki, amit akartunk, mert így döntöttünk demokratikusan.

Ez elméletben jól hangzik, de a valóság más. Például feltehetjük, hogy mindenki előnyben részesíti a jobb oktatást. Mégsem kapunk jobb oktatást. Kapunk helyette zaklatott tanárokat, erőszakot az iskolákban, futószalagszerű oktatást, olyan tanulókat, akik nem tudnak olvasni, írni és számolni. Jobb oktatást viszont nem.

Hogy lehet ez? Nem a demokrácia hiánya miatt, hanem éppen ellenkezőleg, ez az eredménye a demokrácia működésének. Mivel az oktatást a demokratikus rendszeren keresztül működtetjük, politikusok és bürokráták diktálják az oktatás megszervezésének a módját és hogy mennyi pénzt költsünk rá. Emiatt a szülők, a tanárok és a diákok önálló választási lehetőségei minimálisak. Az állami beavatkozás következtében az iskolákat és az egyetemeket az oktatási minisztérium¹² elárasztja tervekkel, követelményekkel, szabályokkal, rendeletekkel. Ez az oktatást színvonalát nem javítja, hanem rontja.

Amikor aztán az emberek panaszkodnak az oktatás minősége miatt, a politikusok még több szabályozás bevezetésével válaszolnak. Mi mást is tehetnének? Az a gondolat, hogy esetleg felhagyhatnának a beavatkozással, nem fogan meg a politikusok és a bürokráták fejében. Ha abbahagynák a kontárkodást, azzal elismernék, hogy felesleges sőt ártalmas a tevékenységük, és ilyet persze sosem tennének. Elvégre nem érdekük.

¹² A fordítás idején Magyarországon éppen „Nemzeti Erőforrás Minisztériumnak” hívják.

Az új szabályozások csak elmélyítik a problémákat, mert tovább korlátozzák a diákok, a szülők és a tanárok szerepét. Növelik a bürokráciát és gyakran káros ösztönzőket alakítanak ki. Például Hollandiában az iskoláknak előírtak egy minimális óraszámot, hogy ezzel biztosítsák az oktatás színvonalát. Ez azonban nem segített az iskolákat sújtó tanárhányon, így a tanulók órákat töltöttek az osztályteremben ülve és nem csinálva semmit. Semmi meglepő nincs abban, hogy az állam számokon keresztül próbál valamit irányítani. Távolból csak a mennyiséget lehet mérni. A minőséget csak a közvetlen tapasztalat alapján lehet megállapítani.

A demokratikus rendszert a hajdani Szovjetunió állami gyáraihoz lehet hasonlítani. Ezeket is központilag irányították és számok segítségével vezették. Az állami figyelem ellenére (vagy talán éppen amiatt) a termelés minősége alacsony volt. A kommunista autók nem vehették fel a versenyt a nyugatiakkal. Ez azért volt így, mert a bürokraták irányították a termelést és nem a vásárlók. Honnan tudnák a bürokraták, hogy mit akarnak a fogyasztók? És mi ösztönözné őket a tökéletesítésre?

A központi tervezés a Szovjetunióban igen szerény mértékű műszaki és kulturális haladást eredményezett. Mennyi találmány készült a kommunista országokban? A minőség és az innováció a verseny és a választási lehetőségek eredménye, nem pedig a központi irányítás és az állami kényszerítésé. Ha egy magánvállalat fenn akar maradni, vagy a lehető legnagyobb mértékben kell az árait csökkentenie vagy pedig újítania kell, javítania kell a minőséget, vagy jobb szolgáltatást kell nyújtania. Az állami vállalatoknak nincsenek ilyen ösztönzőik, ugyanis az állam pénzéből élnek.

Mivel az oktatási rendszerünket (részben) a demokratikus rendszer segítségével szervezzük meg, így az (részben) állami termék, ami hasonlóvá teszi a Szovjetunió állami vállalatai-

A politikusok mindig ugyanazt a megoldást kínálják: Adjatok több pénzt és több hatalmat, és megoldjuk a problémákat.

hoz. Egyébként ez a példa is mutatja, hogy a demokrácia elkerülhetetlenül bizonyos fokú szocializmushoz vezet. A szabad piac nem demokratikus folyamatokkal működik. Ugyanakkor bizonyos értelemben mégis „demokratikusabb”, mint a demokrácia, mivel az emberek saját maguk választhatnak, ahelyett, hogy ezt az állam tenné meg a számukra.

Ami igaz az oktatásra, igaz a többi, demokratikus módon irányított területre, mint például az egészségügyre és a bűnüldözésre is. A legtöbben hatékonyabb védelmet szeretnének a bűnözés ellen. A demokrácia mégsem biztosítja, amit az emberek akarnak. Olyan politikusokra szavaznak, akik a bűn elleni fellépést ígérnek, de végül általában csak romlik a közbiztonság és nő a bűnözés.

Hollandiában az egy főre jutó bűnesetek száma a hatszorosára nőtt 1961 és 2001 között és évente 700 000 bejelentett bűncselekmény marad megoldatlanul. Sok (legalább 100 000) ilyen esetben a rendőrség ismeri az elkövetőt, de nem foglalkoznak az ügyel, mivel vagy nincs idejük, vagy egyszerűen nem érdekli őket.¹³ A rendőrtiszteknek idejük legnagyobb részét papírmunkával kell tölteniük. Mégis találnak időt a marihuána ültetvények bezárására és az emberek megbüntetésére enyhe közlekedési kihágások miatt.

A rendőrség gyenge teljesítménye egyenes következménye annak, hogy demokratikusan irányítják. Monopóliumot kapott a rendfenntartásra, noha mindenki belátja, hogy ha például az ExxonMobil monopóliumot kapna az olajpiacon, a benzin ára nőne, a szolgáltatás színvonala pedig esne. A rendőrségre ugyanez vonatkozik. Minél *kevesebb* bűnözőt kapnak el, annál *több* pénzt adnak nekik. Ha sikeresen csökkentenék a bűnözést, a költségvetésüket megnyirbálnák és a rendőrök egy része elveszítené a munkáját. Ugyanez a helyzet a többi állami szervezettel is. Még csak nem is hibáztathatjuk az embereket, akik ebben a rendszerben dolgoznak. A káros ösztönzők miatt csak a legszorgalmasabb és legegyszerűsebb emberek viselkednének másképpen.

Bár a rendőrség nem remekel a bűnözők elkapásában, egy dologhoz nagyon értenek: az úrlapok kitöltéséhez. Ezt bárki igazolhatja, aki valaha jelentett be bűnesetet. Aligha hibáztathatjuk őket – állandóan új szabályokkal bombázzák őket, amelyeknek meg kell felelniük. Hollandiában a 2005 és 2009 között munká-

Mivel az oktatást a demokratikus rendszeren keresztül működtetjük, politikusok és bürokraták diktálják az oktatás megszervezésének a módját és hogy mennyi pénzt költsünk rá.

¹³ Magyarországon a crimestat.b-m.hu oldalon lehet bűnüldözési statisztikákat lekérdezni – a fordítás idején 2008-cal bezárólag. Ezek szerint 2008-ban 408 407 bűncselekmény vált ismertté, 439 161 nyomozást folytatott a rendőrség, és ebből 199 396 végződött eredménytelenül.

ba állt 7 000 rendőr közül csak 127 tudta végül a terepen, aktívan végezni a munkáját. A rendőrség szerint ez az állami szabályozások által megkövetelt papírmunka hatalmas mennyisége miatt volt így.

A helyzetet tovább rontja, hogy a rendőrség egyre több – és nem kevesebb – hatalmat kap. Ez különösen igaz az Egyesült Államokban, ahol a szeptember 11-i támadások után a rendfenntartó szervezeteket még több – gyanús – jogkörrel ruházták fel, úgy mint jog a megelőzési célú testi motozásra a reptereken, a telefonok lehallgatására, a terroristagyanús személyek megkínzására és az olyan, a polgárokat védő, régóta alapvetőnek tekintett jogi szabályok, mint a habeas corpus¹⁴ figyelmen kívül hagyására.

Létezik alternatívája a ránk kényszerített, felülről irányított biztonsági szolgáltatásoknak? Bizonyára. Az az alternatíva, hogy a személyek, az üzleti vállalkozások, a lakóközösségek és a városok több beleszólást kapnak saját biztonságuk megteremtésébe. A rendőrség monopóliumát fel kellene váltania a biztonsági cégek közötti versengésnek. Az embereket többé nem szabadna arra kényszeríteni, hogy az állami rendőrség fenntartására adózzanak, hanem meg kellene engedni nekik, hogy biztonsági magáncégek szolgáltatásait vegyék igénybe. Ez csökkentené az árakat és javítaná a minőséget. Jelenleg is jó ütemben nő a biztonsági szolgáltatások szektora, mivel az emberek egyre inkább felismerik, hogy nem sok védelemre számíthatnak a rendőrségtől.

Ami igaz az oktatásra és a rendőrségre, az igaz más „köz”szolgáltatásokra is, mint például az egészségügyre. A demokratikus irányítás itt is rossz minőséget és magas árakat okoz. Alig tudjuk elképzelni, hogy milyen gyors innováció indulna meg, ha az egészségügy tényleg a szabad piac részévé válna.

A tény az, hogy az emberek általában nem azt kapják a demokráciában, amit akarnak. A demokrácia „mindenkinek ugyanazt” elve központosításhoz, bürokráciához és monopóliumok kialakulásához (a szocializmusra jellemző jelenségekhez) vezet. Mindenképpen alacsony minőséget és magas költségeket jelent.

Ha még mindig bizonyítékra van szükségünk arra, hogy a demokrácia nem teljesíti az ígéreteit, gondoljunk csak bele abba, hogy a politikusok mindegyik választási kampányban elismerik a kormány kudarcát az ösz-

¹⁴ Senkit sem szabad törvénytelenül fogságban tartani, és meghatározott időn belül bíróság elé kell állítani.

szes területen. Mindig megígérik, hogy megváltoztatnak mindent – az oktatást, a közbiztonságot, az egészségügyet, s. í. t. – még hozzá úgy, hogy minden jobb lesz. Ugyanakkor mindig ugyanazt a megoldást kínálják: Adatok több pénzt és több hatalmat, és megoldjuk a problémákat. Ez persze sosem történik meg, mivel a problémákat a politikusoknak adott pénz és hatalom idézi elő.

12. mítosz

Mindannyian demokraták vagyunk

Ha a demokrácia képtelen megfelelni az ígéreteinek, hogyan lehetséges az, hogy a legtöbben mégis támogatják? Talán mert minden helyesen gondolkodó polgár demokrata még ha néha morog is a kormány tevékenysége miatt?

Nos, ez vitatható. Hogy valaki tényleg hisz-e valamiben az nem abból derül ki, hogy mit *mond*, hanem abból, hogy mit *tesz*, ha szabadon dönthet. Ha valakit kényszerítenek, hogy minden nap csirkét egyen, és azt mondja, hogy imádja a csirkét, az nem túl meggyőző. Ugyanez igaz a demokráciára. A demokrácia kötelező. Mindenki részt kell, hogy vegyen benne. Az egyéneknek, a városoknak és a megyéknek mind alá kell vetniük magukat, senki sem „szakadhat el.” Elmennének az emberek egy 30 kilométerrel odébb lévő városba, ha ott az adók alacsonyabbak és a bürokrácia kevésbé toladó volna, még ha ott nem is szavazhatnának? Sokan valószínűleg igen. Sokan már most is lábukkal szavaznak és a világ gazdagabb részeibe költöznek, ahol gyengébb a demokrácia, vagy nincs is.

Ha valaki egy demokráciában azt mondja, hogy támogatja a demokráciát, az olyan, mintha a volt Szovjetunió egy lakosa azt mondaná, hogy inkább egy Ladát választana még akkor is, ha Chevroletet vagy Volkswagent is vehetne. Lehetséges ilyen, de nem valószínű. Mint a szovjet állampolgár, aki csak Ladát vehetett, mi sem választhatunk mást a demokrácia helyett.

Kétségkívül minden értelmes demokrata boldogan elmenekülne az állítólag a szavazóurna alkalmazásával választott intézkedések elől. Ha lenne választásuk, biztos hogy az emberek önként és dalolva befizetnék a társadalombiztosítási járulékot az államnak miközben nem tudhatják, hogy a juttatások még akkor is elérhetőek lesznek-e, amikor nyugdíjba vonul-

nak? Vajon mennyi rossz minőségű de drága állami szolgáltatásért fizetnénk önként, ha eldönthetnék, hogyan költik el a pénzüket?

Walter Williams amerikai közgazdász rájött, hogy általában véve nem szeretnénk, ha egyéni döntéseinkből demokratikus döntés válna. Így írt: „Hogy megértsük a demokrácia és a többségi hatalom szabadságellenes voltát, kérdezzük meg magunktól, hogy az életünkkel kapcsolatban hány döntést szeretnénk demokratikus módon meghozni. Milyen autót vásároljunk, hol lakjunk, kivel házasodjunk össze, Hálaadáskor pulykát vagy sonkát együnk? Ha ezeket a döntéseket demokratikusan hoznák meg, az átlagember azt zsarnokságnak és nem a személyes szabadság megnyilvánulásának látná. Talán nem kevésbé zsarnoki az, hogy a demokratikus folyamat határozza meg, kell-e egészségbiztosítást fizetnünk vagy félretennünk nyugdíjas éveinkre? Nem csak saját magunkért, hanem összes embertársunkért is a szabadság mellett kell kiállnunk a demokrácia helyett, amelyben ma már a gazemberekből álló Kongresszus mindent megtehet, amire össze tudja szedni a többség szavazatát.”

Maguk a demokrácia támogatói sem hisznek az általuk propagált eszmékben, ami jól látható a demokratikus politikusok és az állami hivatalnokok képmutató viselkedéséből, akik sokszor bort isznak és vizet prédikálnak. Gondoljunk azokra a szocialista politikusokra, akik támadják az üzleti vezetők magas bérét, majd maguk is egy nagyvállalathoz mennek dolgozni, miután visszavonulnak a politikától. Vagy azokra a politikusokra, akik a multikulturalizmusról prédikálnak, miközben fehér emberek lakta környéken élnek és a gyerekeiket is a csak fehéreket tanító iskolákba küldik. Vagy azokra a politikusokra, akik megszavazzák a háborút, de saját gyerekeiket nem küldik harcba.

Az emberek számos okból állítják, hogy támogatják a demokráciát, miközben a viselkedésük mást mutat. Először is érthető, hogy az emberek a minket körülvevő viszonylagos gazdagságot annak a politikai rend-

A demokrácia kötelező. Mindenki részt kell, hogy vegyen benne. Az egyéneknek, a városoknak és a megyéknek mind alá kell vetniük magukat, senki sem „szakadhat el.”

szernek tulajdonítják, amelyben élünk. Elég jól élünk és demokráciában élünk, tehát a demokrácia jó rendszer, gondolják. Hasonlítsuk ezt ahhoz, amit a Szovjetuniót védők mondtak Leninről és Sztálinról. Persze, ezek a diktátorok végrehajtottak kegyetlen tetteket, de ennek ellenére hálásak

lehetnek nekik az emberek, mivel az uralmuk idején a Szovjetuniót iparosították és mindenhová bevezették a villanyt. Azonban Oroszországot a XX. században akkor is „villamosították” és iparosították volna, ha Lenin és Sztálin sehol nem lett volna. Hasonlóképpen a társadalmunkban lezajlott fejlődést sem tulajdoníthatjuk egyszerűen a politikai rendszerünknek. Vegyük csak Kínát! A kínai gazdaság bámulatos sebességgel nőtt az utóbbi időben, pedig Kínában nincs demokrácia. A gazdagság a gazdasági szabadság mértékén és a tulajdonjogok stabilitásán múlik, nem a demokrácia fokán.

A második ok, amiért az emberek inkább a fennálló rendszert támogatják az az, hogy nehezen tudják elképzelni, milyen lenne az életük, ha nem kellene adót fizetni és megtarthatnák az összes pénzt, amit keresnek. Látjuk az „ingyenes” autópályát¹⁵, amin éppen autózunk, de nem látjuk az új egészségügyi központot, ami ugyanabból a pénzből épülhetett volna. Nem láthatjuk azt a nyaralást sem, amelyre akkor mehettünk volna el, ha nem kellett volna finanszíroznunk az iraki háborút¹⁶. Még kevésbé látható az az innováció, ami akkor menne végbe, ha az állam nem avatkozna bele a gazdaságba. A bürokrácia fojtogató hatalma miatt minden bizonnyal számos olyan új, életmentő orvosi kezelési módszer kifejlesztése maradt el, amelyet a szabad piacon biztosan megvalósítottak volna.

Sokszor úgy tűnik, hogy az állam csodálatos módon sok mindent ingyen biztosít, azonban ennek van egy rejtett ára: minden olyan lehetőség – szolgáltatás, termék, újítás – ami *nem* valósult meg, mert a megvalósításához szükséges eszközöket az állam elbitorolta. Az emberek csak azt látják, amit az állam elővárázsol a kalapjából, de azt nem, ami abban eltűnik.

És van egy harmadik oka is abbéli hitünknek, hogy mindannyian demokraták vagyunk: folyamatosan ezt sulykolják belénk. Az iskoláink, a média, a politikusok egyfolytában olyan üzeneteket közvetítenek, miszerint a demokrácia egyetlen alternatívája a diktatúra. Hogyan is lehetne bárki a demokrácia ellensége, ha egyszer azt isteni méltósággal ruházzák fel és a gonosz elleni küzdelem bátyájaként állítják be?

¹⁵ Ahol ingyenes. . .

¹⁶ . . . vagy a négyes metrót és a debreceni stadiont.

13. mítosz

Nincs (jobb) alternatíva

Ha valaki azt mondja, hogy ellenzi a demokráciát, a többiek egyből arra gyanakodnak, hogy az illető a diktatúrát támogatja. Ez azonban alaptalan. A diktatúra nem az egyetlen alternatívája a demokráciának. Ha megvásárolhatunk egy autót demokratikus módon, annak nem az az alternatívája, hogy egy diktátor vegye meg nekünk, hanem az, hogy mi magunk fizessünk érte.

Winston Churchill ezt mondta: „A demokrácia a kormányzás legrosszabb formája, ha eltekintünk az összes többitől, amit már kipróbált az emberiség.” Más szóval, a demokráciának vannak hátrányai, de nincs jobb rendszer. Francis Fukuyama a *A történelem vége és az utolsó ember* című könyvében arról írt, hogy „a nyugati liberális demokráciát, mint az emberi kormányzás legvégső formáját az egész világra ki kell terjeszteni” Tehát jobb feltehetően nem is létezhet.

Így tehát a demokrácia bármilyen kritikáját már – igen kényelmes módon – a csírájában el lehet fojtani. A demokrácia állítólag a „politikai pártok és ideológiák felett áll”, és eme mennyei állapot miatt bármilyen más és jobb lehetőség eleve elképzelhetetlen. Ez azonban csak propaganda. A demokrácia a politikai rend egy meghatározott formája. Semmi okunk feltételezni, hogy ez lenne szükségszerűen a legjobb rendező elv. A tudományos világban nem használjuk a demokráciát, nem szavazunk a tudományos igazságról, hanem a tényeket és a logikát hívjuk segítségül, mégpedig nem véletlenül. Nincsen semmi ok azt feltételezni, hogy a demokrácia a legjobb rendszer a politika világában.

Miért ne tudnák az emberek máshogy is megszervezni az életüket, mint egy olyan nemzetállamban, amelyben a „nép” uralkodik? Például kisebb közösségekben? A decentralizációt azonban határozottan elutasítják demokratikus uraink, sőt lehetetlenné is teszik azt. Ha a demokrácia tényleg olyan jó volna, azt várnánk, hogy egy demokratikus országban az emberek önként csatlakozhatnának hozzá – vagy léphetének ki belőle. Te-

Ha megvásárolhatunk egy autót demokratikus módon, annak nem az az alternatívája, hogy egy diktátor vegye meg nekünk, hanem az, hogy mi magunk fizessünk érte.

kintve a demokrácia áldásait nyilván sorban állnának az emberek, hogy részesülhessenek belőle, nem? Persze nem ez a helyzet. Nincs olyan demokratikus ország, még az Egyesült Államok sem, ahol régiók vagy megyék szabadon különválhatnak.

Valójában a demokratikus országokban éppen az ellenkezője, az egyre nagyobb és erősebb központosítás a jellemző. Európa fokozatosan egy demokratikus szuperállammá válik, azzal a kétes eredménnyel, hogy ma már a németek dönthetik el, hogy a görögök hogyan éljenek, és fordítva. Ebben a mega-demokráciában az egyes országok a saját rövid távú gazdasági intézkedéseik következményeinek terheit más országok lakóinak a vállára helyezhetik – ahogy egy demokratikus ország lakói is élősködhetnek polgártársaikon. Egyes országok szórják a pénzt – nem takarékoskodnak, a közszolgákat bőkezű nyugdíjrendszerrel kényeztetik, sosem visszafizethető adósságot halmoznak fel – és ha elég EU-s országot sikerül rávenniük, a jobban vezetett országok adófizetőit kényszeríthetik a számla kifizetésére. Így működik a demokrácia európai szinten.

Minél nagyobb a demokratikus állam és minél sokszínűbb a lakossága, annál erősebb feszültségek lépnek fel. Egy ilyen országban az egyes csoportok keveset haboznak, ha a demokratikus folyamat kihasználásával kifoszthatnak más embercsoportokat vagy a saját előnyük érdekében beavatkozhatnak azok életébe. Minél kisebbek a közigazgatási egységek, és minél homogénebb a népesség, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a demokrácia túlkapásai korlátozottak maradnak. Ha az emberek személyesen ismerik egymást vagy rokonságot éreznek egymás iránt, kisebb az esélye annak, hogy kirabolják vagy elnyomják egymást.

Ezért jó ötlet lenne megadni az embereknek a lehetőséget az „adminisztratív elszakadásra”. Ha New Hampshire állama kiléphetne az Egyesült Államokból, sokkal nagyobb szabadsága lenne, mondjuk, Kaliforniától eltérően alakítani a dolgait. Például olyan adórendszert alakíthatna ki, amelyik egyformán előnyös lenne a vállalkozók és az alkalmazottak számára. Az egyes régiók versengének egymással és a törvények jobban illeszkednének az emberek akaratához. Az emberek a lábukkal „szavazhatnak”, azaz átköltözhetnek egy másik államba. A kormányzás sokkal dinamikusabbá és kevésbé bürokratikussá válna. Az egyes régiók tanulhatnának egymástól, mivel különféle stratégiákkal kísérletezhetnének.

A szegényekről való gondoskodást, például, sokkal jobban lehetne helyi szinten szervezni. A helyi irányítás megelőzné a visszaéléseket és a

legjobb biztosítékot nyújtaná arra, hogy a tényleg rászorulóak és ne a pottyázók kapják a pénzt. A nemzeti-demokratikus jóléti állam leépítése a kisebbségek sikeres integrációjának a szempontjából is fontos lenne. Ma sok bevándorló egyszerűen a jóléti államból él. Ezek azok a bevándorlók, akikre senkinek nincs szüksége. A legtöbбекnek viszont nincs kifogásuk az olyan bevándorlók ellen, akik gondoskodnak magukról és hajlandóak beilleszkedni.

Mellesleg Winston Churchill ezt is mondta: „A legjobb érv a demokrácia ellen egy ötperces beszélgetés az átlagos szavazóval.”

II

A demokrácia válsága

Lehet, hogy a demokrácia az emberek hatalommal való felruházására irányuló nagyszerű eszmeként indult, azonban 150 évnyi gyakorlati próba alapján már vannak eredményei, és azok nem pozitívak. Ma már tisztán látszik, hogy a demokrácia nem felszabadító erő, hanem zsarnoki. A nyugati demokráciák a szocialista országok útját követve stagnáló, korrump, elnyomó és bürokratikus országokká váltak. Ahogy az előbbiekben megpróbáltuk bemutatni, ez nem a demokratikus eszme elferdítése miatt lett így, hanem mert az alapvetően kollektivistá.

Ha tudni szeretnénk, valójában hogyan is működik a demokrácia, vegyük a következő példát. Jórgosz Papandréu, a görög szocialista politikus 2009-ben a görög választásokat azzal az egyszerű jelmondatral nyerte meg, hogy VAN PÉNZ! Konzervatív ellenfelei csökkentették a közszolgák bérét és más állami kiadásokból is lefaragtak. Papandréu azt állította, hogy erre nem volt szükség. „Lefta ipárhoun” hangzott a csatakiáltása – van pénz. Ezzel könnyedén megnyerte a választásokat. A valóságban persze nem volt pénz – pontosabban azt az Európai Unió más országainak adófizetői biztosították. A többségnek azonban mindig igaza van a demokráciában, és ha felfedezik, hogy megszavazhatják maguknak a gazdagságot, akkor meg is teszik. Naivitás volna mást várnunk.

A görög példa azt is mutatja, hogy az emberek a demokráciában szinte magától értetődő módon fordulnak az államhoz segítségért. A demokratikus hatalom az állam uralmát jelenti. Emiatt az emberek folyamatosan követeléseket támasztanak az állammal szemben. Egyre jobban függenek az államtól, hogy az megoldja a problémáikat és gondoskodik róluk. Bármilyen problémával szembesülnek, a kormánytól várják a megoldást. Túlsúly, kábítószer-fogyasztás, munkanélküliség, tanárhány, az ápolószemélyzet hiánya, a múzeumlátogatások visszaesése, akármi, az államnak valamit tennie kell. Bármilyen történet – tűz egy színházban, légi katasztrófa, kocsmái verekedés – az államra várnak, hogy megkeresse a bűnösöket és gondoskodjon arról, hogy többé ilyen ne fordulhasson elő. Ha elvesztik az állásukat, az államtól várják, hogy az „új munkahelyeket

teremtsen”. Ha felmegy a benzin ára, a kormányra néznek, hogy tegyen már valamit. A Youtube-on van egy videó, amelyben egy interjú látható egy asszonnyal, aki éppen Obama elnök beszédét hallgatta meg és szinte sír az örömtől. „Többé nem kell aggódnom, hogy tudok-e benzint venni az autómba és hogy tudom-e fizetni a törlesztőrészleteket!” Ilyen gondolkodásmódot szül a demokrácia.

A politikusok pedig örömmel hajlandóak teljesíteni az emberek követeléseit. Olyanok mint a közmondásos kalapácsos ember, aki mindent szögnek lát, amit a kalapácsával beverhet. Hasonlóképpen a politikusok is a társadalom összes problémájának megoldójaként látják magukat. Végül is ezért választják meg őket. Megígérik, hogy „munkahelyeket teremtenek”, csökkentik a hitelkamatokat, növelik a vásárlóerőt, a legszegényebbek számára is biztosítják a saját otthonhoz való jutás lehetőségét, javítják az oktatás színvonalát, a gyermekeink részére játszótereket és sportpályákat építenek, gondoskodnak az összes termék és munkahely biztonságáról, mindenkinek jó és megfizethető egészségügyi ellátást biztosítanak, az utakról eltüntetik a forgalmi dugókat, az utcákról pedig a bűnözést és a vandalizmust, megvédik „nemzeti” érdekeinket a világban, az egész Földön betartatják a „nemzetközi törvényeket”, támogatják az emancipációt és mindenhol küzdenek a diszkrimináció ellen, gondoskodnak az élelmiszerek biztonságáról és a vizek tisztaságáról, „megmentik a klímát”, elérik, hogy a mi országunk legyen a legtisztább, legzöldebb és leginnovatívabb a világon és felszámolják az éhezést az egész Földön. Teljesítik összes álmunkat és kívánságunkat, védelmeznek minket a bölcsőtől a sírig, gondoskodnak róla, hogy kora reggeltől késő estig boldogok és elégedettek legyünk – és persze csökkentik a kiadásokat és az adókat.

A demokrácia ilyen álmokból épül fel.

A demokrácia bűnei

Nyilvánvaló, hogy a valóságban ez persze nem működhet. Az állam nem tudja mindezt megvalósítani. A politikusok végső soron csak azt tehetik, amit tudnak:

1. A problémákat pénzzel próbálják orvosolni.
2. Új szabályozásokat vezetnek be.

3. Bizottságokat állítanak fel a szabályaik megvalósításának felügyeletére.

Ennél többet politikusként tényleg nem tehetnek. Még a tevékenységük közben keletkező számlákat sem tudják fizetni, az is az adófizetőkre vár.

A rendszer következményeit mindennap tapasztalhatjuk a környezetünkben:

Bürokrácia. A demokrácia mindenhol hatalmas bürokrácia kialakulásához vezetett, amelyik a neki tetsző módon uralkodik felettünk. Mivel az állam részei, jól le tudják magukat védeni a gazdaság kemény realitásaival szemben, amelyekkel viszont mindenki másnak meg kell küzdenie. A hivatalok nem mehetnek csődbe, a bürokratákat nem nagyon bocsájtják el, és ritkán kerülnek összeütközésbe a törvénnyel, hiszen ők maguk a törvény. Ugyanakkor a szabályaikkal hatalmas terheket rónak mindannyiunkra. A vállalkozások indítását mindenhol hátráltatja és akadályozza a rájuk vonatkozó törvények sokasága és a bürokratikus költségek. A már működő vállalkozásokra is ránehezedik a bürokrácia súlya. A Wikipédia cikke a szabályozások éves költségeit az Egyesült Államokban 1,75 billió dollárra teszi a Small Business Administration¹ – persze egy állami szerv – adatai alapján. Ennek a rendszernek a hátrányait leginkább a szegények és az alacsony képzettségűek érzik meg: nem találnak munkát, mivel a minimálbér és a munkaerő költségeit növelő egyéb törvények miatt túl sokba kerülne az alkalmazásuk. Saját vállalkozás beindítása is rendkívül nehéz a számukra, mivel nem tudják megtalálni az utat a bürokrácia útvesztőiben.

Élősködés. A bürokraták és a politikusok mellett van még egy csoport, akik nagyon is jól élnek a demokratikus rendszerben: az olyan vállalatok és intézmények vezetői, amelyek létüket az állam bőkezűségének vagy különleges kiváltságaiknak köszönhetik. Gondoljunk a hadiipari vállalatok vezetőire, vagy a *Federal Reserve* által megsegített bankok és pénzügyi intézmények igazgatóira. Rajtuk kívül gondolhatunk a „támogatott területeken” – a kulturális intézményekben, a köztvéiben, a segélyszervezetekben, a környezetvédelmi szervezetekben, stb. – dolgozókra – hogy a „nemzetközi intézmények” névvel illetett cirkuszról ne is tegyünk említést. Ezek közül az emberek közül sokaknak jól fizető állásuk van, amit az állammal és az állami hivatalokkal ápoltságuknak köszön-

¹ A kisvállalkozások ügyeivel foglalkozó szerv.

hetnek. Ez az intézményesített élőködés egy formája, amelynek fennmaradását a demokratikus rendszer segíti elő.

Nagyzási hóbort. A társadalom megváltoztatására tett kísérleteik kudarca miatt a kormányok rendszeresen hatalmas beruházásokat indítanak egy-egy halódó ipari szektor megmentése vagy valamely más nemes cél megvalósítása érdekében. Ezekkel kivétel nélkül csak növelik a problémákat és mindig többbe kerülnek, mint eredetileg tervezték. Gondoljunk csak az oktatási rendszer vagy az egészségügy reformjaira, az infrastrukturális fejlesztésekre vagy a nyilvánvalóan veszteséges voltak ellenére fenntartott energiaipari projektekre, mint az etanol program az Egyesült Államokban vagy a tengeri szélérőművek az Európai Unióban. A háborúkat is tekinthetjük az állam által végrehajtott „közberuházásnak”, amellyel elterelik a figyelmet a hazai problémákról, növelik a kormány támogatottságát, a létminimum alatt élőknek munkát adnak és hatalmas haszonhoz juttatják a kormányhoz közeli vállalatokat, amelyek hálából majd pénzelik a politikusok választási kampányát vagy munkahelyet biztosítanak nekik, ha kikerülnek a hatalomból. (Talán szükségtelen említeni, hogy maguk a politikusok sosem harcolnak az általuk indított háborúban.)

A jóléti intézkedések túlburjánzása. A szegénység és az egyenlőtlenség elleni küzdelemmel megbízott politikusok természetes módon szent kötelességüknek érzik, hogy folyton újabb és újabb jóléti intézkedéseket vezessenek be (és a finanszírozásukhoz persze új adókat is). Ez nem csak a saját érdeküket szolgálja, hanem az intézkedést megvalósító bürokratákét is. A legtöbb demokratikus országban az állami kiadások jelentős részét fordítják a jóléti programokra. Nagy-Britanniában a költségvetés harmadát teszik ki a jóléti kiadások. Olaszországban és Franciaországban ez a szám a 40 százalékot közelíti.² Sok társadalmi szervezetnek (például a szakszervezeteknek, a nyugdíjalapoknak, az állami munkaügyi hivataloknak) érdekükben áll a jóléti állam fenntartása és növelése. A demokratikus állam működésére jellemző, hogy nem kínál választási lehetőségeket és nem köt szerződést a polgárokkal. Mindenkinek kötelező magas munkanélküliségi és társadalombiztosítási járulékot fizetnie, de senki sem tudja, hogy ezért milyen juttatásban részesülhet a későbbiek során. A pénzt, amit befizetnek, valójában már el is költötte az állam. A társadalombiztosítás közeljövőben várható összeomlása az ilyenfajta tékozlás legszörnyűbb

² Magyarországon a *kozosskassa.hu* adatai szerint 2012-ben az állami kiadások kb. 34 százalékát költötték el „szociális védelem” címszóval.

példája. És, ha egyáltalán szükséges felhívunk erre a figyelmet, a jóléti juttatásokat nem csak a „hátrányos helyzetűek” kapják. Sok ilyen pénzt kapnak a gazdagok, mint például az Egyesült Államokban a 700 milliárd dollár körüli összegből megmentett bankok (amely összegből a vezetők tekintélyes bónuszokat osztogattak saját magunknak).

Társadalomellenes viselkedés és bűnözés. A demokratikus jóléti állam ösztönzi a felelőtlen és társadalomellenes viselkedést. Egy szabad társadalomban a rosszul viselkedő, ígéreteit nem megtartó vagy a többiekre tekintet nélkül élő emberek nem számíthatnak a barátaik, a szomszédaik és a családjuk segítségére. A jóléti állam azonban ezt mondja nekik: ha többé senki sem akar neked segíteni, majd mi segítünk! Így az embereket jutalmazza a társadalomellenes viselkedésért. Mivel hozzászoknak, hogy az állam minden szükségletükről gondoskodik, a potyázók gondolkodásmódját teszik magukévá, akik nem akarnak megdolgozni a pénzükért. A helyzetet súlyosbítják a szigorú munkaügyi (valamint a diszkriminációellenes) törvények, amelyek a munkáltatók számára megnehezítik a nem megfelelően teljesítők elbocsájtását. Hasonlóképpen az állami szabályozások miatt szinte lehetetlen kicsapni a rosszul viselkedő vagy nem teljesítő diákokat és tanárokat. A lakónegyedekben nagyon nehéz megszabadulni a többieket zavaró szomszédoktól. Az éjszakai szórakozóhelyek nem tagadhatják meg a belépést az illetlenül viselkedő csoportoktól a diszkriminációellenes törvények miatt. A helyzetet tovább rontandó az állam gyakran indít költséges segélyprogramokat a társadalomellenes csoportok, például a futballhuligánok számára. Így a bűnözést díjazza és bátorítja.

Alacsony színvonal, a közészerűség diadala. Mivel egy társadalomban a többség mindig szegényebb, mint a sikeresebb és tehetségesebb emberek, a politikusokra elkerülhetetlenül nyomás nehezedik a nagyon

A demokráciában a politikusokat leginkább az újráválasztásuk érdekli. Ezért a látókörük általában nem terjed túl a következő választásokig hátralévő időn.

újraelosztására – hogy elvegyenek a gazdagoktól és odaadják a szegényeknek. Ezért az üzleti sikert és a kiválóságot a progresszív (sávós) adókkal büntetik. Így a demokráciában a népesség elbutul és a kulturális színvonal csökken. Ahol a többség uralkodik, ott az átlagos lesz a nível.

Az elégedetlenség kultúrája. A demokráciában a magánjellegű nézeteltérésekből egyre-másra társadalmi ellentét lesz. Ez azért van így, mert az

állam beleszól minden személyes és társadalmi kapcsolatba. Bármilyen rossz történjék valahol, legyen az egy rosszul működő iskola vagy egy helyi zavargás, nemzeti (vagy akár nemzetközi) méretű problémává terebélyesedik, amire a politikusoknak megoldást kell találniuk. Mindenki késztetve és bátorítva érzi magát, hogy saját világnézetét ráerőltesse a többiekre. A magukat sértettnek érző csoportok blokádot állítanak, tiltakozást szerveznek vagy sztrájkba kezdenek. Ez megteremti az állandó elégedetlenség és csalódottság légkörét.

Rövid távú gondolkodás. A demokráciában a politikusokat leginkább az újraválasztásuk érdekli. Ezért a látókörük általában nem terjed túl a következő választásokig hátralévő időn. Emellett a demokratikus úton megválasztott politikusok nem

A demokráciában a magánjellegű nézeteltérésekből egyre-másra társadalmi ellentét lesz. Ez azért van így, mert az állam beleszól minden személyes és társadalmi kapcsolatba.

a saját erőforrásaikat használják, hanem olyanokat, amelyek felett csupán ideiglenesen rendelkeznek. Más emberek pénzét költik. Emiatt nem kell ügyelniük, mit tesznek és nem kell a jövőre gondolniuk. Ezért a demokráciában a rövid távú intézkedések a jellemzők. Az egyik korábbi holland társadalompolitikai miniszter mondta: „A politikai vezetőknek úgy kellene kormányozniuk, mintha többé nem lennének választások. Így hosszabb távra tudnának előre tekinteni.” Persze pont ez az, amit nem tudnak. Fareed Zakaria amerikai író egyszer így nyilatkozott: „Úgy gondolom, a nyugati világban igazi válsággal nézünk szembe. Látszik, hogy a nyugati társadalmakban alapvetően képtelenek vagyunk rövid távú nehézségekkel szembenézni, még ha hosszabb távon nyerhetnénk is vele. Ha a kormány bármilyen megszorítást helyez kilátásba, azonnal fellázadnak ellene, és a lázadás szinte mindig sikeres is.” Ez senkit sem lephet meg, ha figyelembe vesszük, hogy az embereket a demokrácia potyázó életmódra készíti, a politikusok pedig, mivel csak ideiglenesen vannak hatalmon, sokkal inkább bérlők módjára, semmit tulajdonosként viselkednek. Ha valaki csak bérel valamit, akkor sokkal kevésbé hajlamos vigyázni rá és előre gondolkodni, mint tulajdonosként tenné.

Miért lesz minden egyre rosszabb?

Az emberek elméletileg szavazhatnának más, kevésbé bürokratikus és parló rendszerre is. A gyakorlatban ez nem valószínű, hogy megtörténhet, mert túl sokaknak fűződik anyagi érdekük a rendszer fenntartásához. És ahogy az állam mérete lassan nő, úgy ennek a csoportnak is bővül a létszáma. Ahogy Ludwig von Mises, a nagy osztrák közgazdász rámutatott, elsősorban a bürokrácia áll ellen foggal-körömmel minden változásnak. „A bürokrata nem pusztán állami alkalmazott”, írta Mises. „Demokrácia esetében emellett szavazó is, így része a hatalomnak, ami a munkaadója. Különleges helyzetben van: egyszerre munkáltató és alkalmazott. Alkalmazottként való anyagi érdekét pedig munkaadókénti érdeke fölé helyezi, hiszen a közpénzekből sokkal nagyobb mértékben részesül, mint ahogy azokhoz hozzájárul. Ez a kettős kapcsolat annál fontosabbá válik, minél több embert foglalkoztat az állam. A bürokrata szavazóként sokkal inkább a saját fizetésének az emelését részesíti előnyben mint a költségvetés egyensúlyát. Fő szempontja, hogy a bérlista számai minél kövérebbek legyenek.”

A közgazdász Milton Friedman négy fő fajtáját különítette el a pénz költsének. Az első az, amikor a saját pénzünket saját magunkra költjük. Ekkor fontos

Az állam mások pénzét költi másokra. Így nem számít neki sem a minőség, sem az összeg nagysága.

szempont a minőség és a hatékonyság. A magánszférában általában ilyen jellegű pénzköltés folyik. A másik fajta az, amikor a saját pénzünket másra költjük, például meghívunk valakit vacsorára. A kifizetett összeg nagysága fontos, de a minőség már kevésbé. A harmadik fajta költés során más pénzét költjük saját magunkra, például amikor a munkahelyünk pénzén vacsorázunk. Ilyenkor kevésbé fontos takarékoság, de igyekszünk minél jobb minőséget találni. A negyedik fajta esetén pedig más pénzét költjük másra. Ekkor sem a minőség sem az összeg nem túl fontos. Az állam általában így költi el az adóbevételeit.

A politikusokat ritkán vonják felelősségre az általuk megvalósított intézkedésekért és ez hosszú távon káros. A jó szándékaikért és a programjaik kezdeti pozitív eredményeiért learatják a dicsőséget. A hosszú távú negatív következményekkel (például a felhalmozott adósság visszafizeté-

sének terheivel) már utódaik szembesülnek. Ennek megfelelően a politikusokat semmi sem ösztönzi olyan programok megvalósítására, amelyek csak a hatalomból való kikerülésük után hoznak eredményeket, mert akkor azokat a jövőbeli vezetők javára írják.

Így a demokratikus kormányok mindig több pénzt költenek, mint amennyit beszednek. Ezt a problémát az adók emelésével próbálják megoldani, vagy, ami még jobb – hiszen az adókat az adófizetők zokon veszik –, kölcsön vesznek pénzt vagy nyomtatnak még. (Vegyük észre, hogy bizonyos kedvelt bankoktól vesznek fel általában hitelt, amelyeket azután megmentenek, ha már túlzottan sok a kintlévőségük.) A költségvetésből ritkán faragnak. Amikor „kiadáscsökkentésről” beszélnek, általában csak a kiadások lassúbb *növelését* értik alatta.

A pénznyomtatásból természetesen pénzromlás következik, amitől az emberek megtakarításai folyamatosan veszítenek az értékükből. A hitelek felvétele pedig növeli az államadósságot és a következő generációk kamatterheit. Ma már a legtöbb demokrácia adóssága olyan magas, hogy valószínűleg sosem fizeti azt vissza. Ami még rosszabb, hogy az olyan intézmények, mint például a nyugdíjalapok hatalmas mennyiségű állampapírt vásároltak azzal a feltételezéssel, hogy az majd jó hosszú távú befektetés lesz. Ez kegyetlen vicc. Sokan soha nem jutnak majd hozzá a nyugdíjhoz, amire számítanak, mert a nyugdíjalapjukba tett pénzüket mások már el is herdálták.

Mégis, mindazon problémák ellenére, amit a demokrácia ránk hoz, tovább él bennünk a remény, hogy a következő választás után minden más lesz. Ezzel ördögi körbe kerültünk: a rendszer nem nyújtja azt, amit ígért, az emberek csalódnak és változásokat követelnek, a politikusok még többet ígérnek, az elvárások még magasabbak lesznek, az elkerülhetetlen csalódás még keményebb, és így tovább. A demokráciák polgárai olyanok, mint az alkoholisták, akiknek a delírium eléréséhez egyre többet kell inniuk, és ez egyre súlyosabb másnapossághoz vezet. Ahelyett azonban, hogy abbahagynák az ivást, még többet akarnak. Teljesen elfelejtik, hogyan gondoskodhatnának magukról, és feladják saját életük irányítását.

Miért kell kevesebb demokrácia?

A kérdés az, meddig folytatódhat így, hogy az emberek elégedetlensége

növekszik, a politikai és a gazdasági rendszer pedig ingatag. Sokan felismerik már, hogy a rendszerrel valami baj van. A politikusok és a véleményvezérek fájdalomukat fejezik ki a politikai színtér felaprózódása, a választók szeszélyessége, valamint a média felületessége és szenzációhajhászása miatt. A polgárok panaszkodnak, hogy a politikusok nem hallgatnak rájuk, hogy nem kapják meg, amit ígértek nekik és hogy az országgyűlés egy színház, a jó kormányzás megcsúfolása. A problémák miatt azonban a rossz politikusokat hibáztatják, vagy olyan mellékes kérdéseket, mint a bevándorlás vagy a globalizáció, nem pedig a demokratikus rendszer hiányosságait.

Senki sem tudja, milyen irányba indulhatnánk el. Mindenkit fogva tart a demokráciának nevezett csőlátás. Csak még „több demokráciát”, azaz még erősebb állami beavatkozást tudnak elképzelni az emberek. A fi-

A demokráciák polgárai olyanok, mint az alkoholisták, akiknek a delírium eléréséhez egyre többet kell inniuk, és ez egyre súlyosabb másnapossághoz vezet.

atalok túl sokat isznak? Emeljük fel a szeszes italok vásárlásának alsó korhatárát! A krónikus betegekkel nem törődnek eléggé az otthonokban? Küldjünk még több felügyelőt! Nincs elég innováció? Állítsunk fel egy kormányzati innovációs testületet! A gyerekek túl keveset tanulnak az iskolában? Írjunk elő több dolgozatot! Terjed a bűnözés? Hozzunk létre új minisztériumot! Szabályozzunk, tiltsunk, kényszerítsünk, akadályozzunk, ellenőrizzünk, vizsgáljunk, gondoskodjunk, reformáljunk és, mindenek felett, adjunk pénzt!

És ha mindez nem működik? A végén egy Nagy Vezető iránt kiált majd a nép, egy erős emberért, aki véget vet a fecsegésnek és rendet teremt. Ebben van bizonyos logika. Ha már mindent az állam szabályoz, miért ne tehetné ugyanezt egy jó szándékú diktátor? Le az örökös bizonytalansággal, a döntésképtelenséggel, a veszekedéssel, a hatékonyság hiányával! Ez azonban ördögi alku volna. Az igaz, hogy rend lenne. Az ár viszont a szabadság, a dinamizmus és a növekedés megszűnése volna.

Szerencsére van másik út is, bár azt sokan nehezen tudják elképzelni. Ez a következő: kevesebb demokrácia. Kisebb állam. Több személyes szabadság.

Hogy ez a libertárius eszme hogyan nézne ki a gyakorlatban, az könyvünk utolsó fejezetének a tárgya.

III

Egy új politikai rendszer irányába

Tévedés azt hinni, hogy a társadalmunkat fenyegető problémákra „több demokrácia” a megoldás. Mint ahogy a demokráciát is tévedés a lehető legjobb társadalmi berendezkedésnek gondolni.

A demokráciák akkor alakultak ki, amikor az államok mérete viszonylag kicsi volt. Másfél évszázadnyi demokrácia azonban az állam hatalmas mértékű növekedéséhez vezetett az összes demokratikus országban. Ez ráadásul olyan helyzetet eredményezett, amikor nem csak az államtól kell tartanunk, hanem polgártársainktól is, akik a szavazóládán keresztül akár rabigába is hajthatnak minket.

A demokráciába vetett vakhit nem magától értetődő, voltaképpen viszonylag új jelenség. Sokak számára meglepő lehet, hogy az Egyesült Államok nagy alapítói atyái – például Benjamin Franklin, Thomas Jefferson és John Adams – kivétel nélkül ellenezték a demokráciát. „A demokrácia” – mondta Benjamin Franklin, – „olyan, mintha két farkas és egy bárány szavazna arról, hogy mi legyen a vacsora.” „A szabadság” – tette hozzá – „egy jól felfegyverzett bárány, amelyik vitatja a szavazás eredményét.” Thomas Jefferson azt mondta, hogy a demokrácia „nem más, mint a csőcselék uralma, amikor az emberek 51 százaléka elveheti a másik 49 százalék összes jogát.”

Ezzel aligha voltak egyedül. A XVIII. és a XIX. század legtöbb klaszikus-liberális és konzervatív gondolkodója, mint Lord Acton, Alexis de Tocqueville, Walter Bagehot, Edmund Burke, James Fenimore Cooper, John Stuart Mill és Thomas Macaulay, szintén ellenezte a demokráciát. Edmund Burke, a híres konzervatív író így nyilatkozott: „Biztos vagyok benne, hogy a demokráciában a polgárok többsége a legkegyetlenebb módon el tudja nyomni a kisebbséget. . . és a kisebbség elnyomása sokkal többeket fog érinteni és sokkal nagyobb lelkesedéssel művelik majd, mint bármelyik uralkodó valaha tette.”

A híres angol liberális gondolkodó, Thomas Macaulay, hasonlóan vélekedett: „Hosszú idő óta meggyőződése, hogy a tisztán demokratikus intézmények előbb-utóbb elpusztítják a szabadságot vagy a civilizációt,

vagy mindkettőt.” Ezek akkoriban teljesen elfogadható nézetek voltak, ahogy azt Erik Ritter von Kuehnelt-Leddihn bemutatta 1951-es *Liberty or Equality* című könyvében.

A XIX. század végén és a XX. században viszont a klasszikus-liberális gondolkodást fokozatosan háttérbe szorította és felváltotta a kollektívizmusból való hit – az a nézet, miszerint az egyént alá kell rendelni a közösségnek. A klasszikus liberalizmust felváltották a kollektívizmus különböző formái, mint a kommunizmus, a szocializmus, a fasiszmus és a demokrácia. Ez utóbbit tekintjük manapság azonosnak a „szabadsággal”. Azonban, ahogy e könyvben bemutattuk, teljesen téves a kettő közé egyenlőségjelet tenni. Ahogy a múlt klasszikus-liberális gondolkodói felismerték, a demokrácia valójában a szocializmus egy – igen ravasz – formája. Ami még megmaradt a szabadságunkból, az a nyugaton még mindig élő klasszikus-liberális hagyományoknak köszönhető és nem a demokráciának.

Ez a klasszikus-liberális hagyomány azonban nagy nyomás alatt van. Ahogy újabb és újabb generációk nőnek fel a nap mint nap harsogó demokratikus propaganda közepette, úgy hal ki egyre inkább liberális örökségünk. Senkit sem lep meg többé, ha a nők kvótát követelnek a cégek igazgatótanácsában, ha az állam megtiltja a dohányzást a kocsmákban vagy ha meghatározza, mit tanuljanak a gyerekeink az iskolában. Lehet, hogy nem mindenki ért egyet az elképzelésekkel – de azt mindenki teljesen normálisnak tartja, hogy ilyen dolgokban az állam döntsön. Alig tapasztalható ellenállás azzal szemben, hogy olyan rendszerben élünk, amelyik az életünk lehető legapróbb részleteibe is beleszól. Semmilyen elvi alapú ellenállás sincs az ellen, hogy „demokratikusan” dőljön el, hogyan élünk.

A decentralizáció és az egyéni szabadság

Létezhet működőképes alternatívája a demokráciának? Egy olyan társadalom, amelyben nincs mindent uraló állam és nem létezik a többség hatalma, hanem a szabadság és az együttműködés a jellemző?

Teljes mértékben! Ilyen alternatívára sürgősen szükségünk is van, hanem akarunk zsarnokságba és pangásba sülyyedni. A nyugati világnak új eszme kell. Olyan eszme, amelyik a dinamikus fejlődést és az egyéni szabadságot egyesíti a társadalmi békével.

Egy ilyen eszme nem utópisztikus. Megvalósítható. Az első tennivaló az állam szerepének csökkentése. Az embereknek vissza kell szerezniük a hatalmat saját életük és munkájuk gyümölcsei felett. Beavatkozó szabályozások és adószedés hiányában az emberek biztonságos, élhető és fenntartható közösségeket hoznának létre. Miért nem költhetik el az emberek a saját pénzüket úgy, ahogy akarják és köthetnek olyan biztosítást, vehetnek igénybe olyan egészségügyi ellátást és oktatást, amilyet szeretnének? Milyen katasztrófa sújtana ránk, ha előállna ez a helyzet? Miért kell az államnak elvennie az emberek pénzét az adókon keresztül és meghoznia ezeket a döntéseket helyettük? Az embereknek újra meg kell adni a szabadságot, hogy maguk dönthessenek, hogy úgy oldhassák meg a gondjaikat, ahogyan azt jónak látják – akár egyedül, akár, valószínűleg inkább másokkal együtt. Ugyanis együttműködés nélkül a rend és a gazdagság elérhetetlen. Az együttműködés azonban csak önkéntes alapon, kölcsönös egyetértésben lehet sikeres.

Az embereknek vissza kell adni a jogot, hogy munkájuk gyümölcseiről szabadon rendelkezessenek. Meg kell adni nekik a szabadságot, hogy kialakíthassák saját helyi – vallásos, kommunista, kapitalista, kisebbségi, stb. – közösségeiket. Ezeket lehet „demokratikusan” kormányozni, ha a lakók úgy akarják, vagy nem, ha az a kívánságuk.

Miért ne lehetne igazi piac a kormányzás területén, ahol a kormányoknak kellene versenyezniük, és ahol a polgárok könnyen átköltözhetnek egy másik kormány által irányított területre?

A kormányzás piaca

Patri Friedman, a Nobel-díjas Milton Friedman unokája ezt mondta egyszer: „A kormányzás olyan szektor, amelyben magasak a belépési korlátok. Ha újfajta kormányzási módszert szeretnénk kipróbálni, meg kell nyerni a választásokat vagy forradalmat kell indítani.”

Valóban szűkeket a választási lehetőségek és a verseny a kormányzás területén. Az emberek általában fontosnak tartják, hogy a cégek versenyezzenek egymással. Rugalmas, szabad piacra számítanak, ahol sok különféle szállítótól vásárolhatnak autókat, ruházati cikkeket és biztosításokat. Akkor

miért ne lehetne igazi piac a kormányzás területén, ahol a kormányoknak kellene versenyezniük, és ahol a polgárok könnyen átköltözhetnek egy másik kormány által irányított területre? Manapság könnyű másik városba költözni, de mivel a legtöbb adót az állam veti ki és a legtöbb törvényt és rendeletet is a kormány hozza, a költözés nem old meg semmit. Ha másfajta kormányzásra vágyik valaki, ki kell vándorolnia, ami komoly akadály

Tudjuk, hogy a cégek késztetést éreznek monopóliumok és kartellek kialakítására, hogy ezáltal csökkentsék versenyt. Ez a hajlama azonban az államoknak is megvan. Vegyük csak az államhatalom összpontosulását Washingtonban és Brüsszelben. A szabad piacon azonban mindig van lehetőség új vállalkozást indítani és versenyre bírni a fennálló monopóliumokat és kartelleket. Ezért rövid életűek általában a monopóliumok a magánszférában. Ha egy monopolista magasán tartja az árakat és kihasználja piaci pozícióját, azzal más cégeket arra készítet, hogy azok belépjenek a piacára.

A kormányzás terén hiányzik az ilyenfajta verseny. Mint igazi monopolisták, a politikusok sem akarnak versenyt a kormányzásban. Azt részesítik e-

A decentralizáció, a nemzeti demokráciával ellentétben, az „élni és élni hagyni” elv rendszere.

lőnyben, ha minden közösen, központilag dől el. „A törvénytelen bevándorlást csak európai szinten lehet kezelni” – mondják. Vagy: „A hitelváltságot csak nemzetközi összefogással oldhatjuk meg.” Vagy: „A terrorizmus ellen csak egy megfelelő jogosultságokkal felruházott központi szerv veheti fel a harcot.” Mégis sok olyan kis ország van a világban, amelyik nem része egyetlen „tömbnek” sem, és nem szenved gazdasági válságoktól vagy a terrorizmustól. Hasonlóképpen azt is el kellene hinnünk, hogy az egészségügyet, a pénzügyeket, a társadalombiztosítást, stb. csak nemzeti vagy annál magasabb szinten lehet összehangolni és szabályozni. Azonban nincs semmi indok arra, hogy miért kellene ennek így lennie.

A decentralizáció sok társadalmi csoport számára előnyös volna. Helyi önrendelkezési jog esetén a haladó gondolkodók megvalósíthatnák saját elképzeléseiket, a konzervatívok pedig tehetnék ugyanezt anélkül, hogy másokat rákényszerítenének az életmódjuk megváltoztatására. Az öko-hippie közösséget létrehozni szándékozók valóra válthatnák az álmaikat. Persze csak a saját költségükre. Ha egy vallásos közösség vasárnap zárva

tartaná a boltokat, tehetne úgy. A mindenkinek ugyanazt módszer szükségtelen és nemkívánatos. A decentralizáció, a nemzeti demokráciával ellentétben, az „élni és élni hagyni” elv rendszere. Tehát virágozzék ezernyi nemzet!

A kormányzás terén megvalósuló változatosságnak köszönhetően az emberek könnyebben választhatnának, hogy milyen rendszerben akarnak élni. Ha más kormányzásra vágnak, átköltözhetnek egy másik városba vagy megyébe. A verseny biztosítaná, hogy a hatalmon lévőkkel elszámoltatnák, ami aligha lehetséges, ha a polgár befolyása mindössze a négyévenkénti választásra korlátozódik. Már az is erős ösztönzés lenne a hatalmon lévőknek a működésük javítására, ha viszonylag kevesen költöznének csak el.

Ha nem döntenének el mindent központilag, az egyes régiók olyan irányt választhatnának, amelyik megfelel a körülményeiknek és a kívánalmaiknak. Például egy adott terület dönthet úgy, hogy csökkentik az adókat és enyhítik a szabályozásokat, hogy ezzel serkentsék a gazdaságot. Az amerikai történész, Thomas E. Woods rámutatott, hogy Nyugat-Európában pontosan azért alakultak ki a politikai szabadságjogok, mert az történelmileg sok független területből állt, amelyek között nagyok voltak a különbségek. A számos kis terület léte lehetővé tette az emberek számára, hogy szabadabb helyekre meneküljenek az elnyomás elől. A zsarnoki uralkodók így kényszerből nagyobb szabadságot engedtek meg.

Decentralizáció Svájcban

Svájc példája régóta mutatja, hogy a decentralizáció működhet jól is. Az emberek sokszor azt hiszik, hogy a méret és a központosítás hozza magával a gazdagságot és mindenféle más előnyt. Azonban ennek az ellenkezőjét igazolja Svájc, amely nem tagja sem a NATO-nak, sem az Európai Uniónak. Majdnem 8 millió lakosával a népessége nagyjából akkora, mint Virginia államé és a kormányzata jelentősen decentralizált. 26 kanton – tartomány – verseng egymással miközben komoly autonómiát élvez. A kantonok valaha független államok voltak, és némelyiknek 50 000-nél is kevesebb lakója van. Emellett körül-belül 2 900 helyhatóság működik, amelyek legkisebbikéhez úgy 30 lakó tartozik. Ez sokkal több, mint a legtöbb más európai országban. Svájcban a jövedelemadó legnagyobb részét

a helyhatóság és a kanton kapja, nem pedig a szövetségi kormány. A helyhatóságok és a kantonok jelentősen különböznek egymástól az adók és a szabályozások tekintetében, így versengenek a polgárok és a cégek kegyeért.

Általánosan ismert tény, hogy Svájc igen sikeres ország. A világ élvonalába tartozik a várható élettartam, a foglalkoztatottság, a jólét és a gazdaság tekintetében. A világ kevés olyan országának az egyike, amelyik több mint egy évszázada nem tapasztalt háborút. A négy beszélt nyelv (német, francia, olasz és romans) ellenére a társadalom békében él, éles ellentétben Belgiummal, ahol a hollandul beszélő flamandok és a franciául beszélő vallonok között fennálló feszültségek és érdekellentétek állandóan az ország szétszakadásával fenyegetnek. Míg a flamandok folyton amiatt panaszkodnak, hogy a kevésbé vagyonos vallonok helyett kell fizetniük, Svájcban a decentralizációnak köszönhetően nem tapasztalható hasonló súrlódás.

Természetesen Svájc demokrácia, de olyan sok és olyan kis méretű demokratikus egységből áll, hogy a nemzeti képviseleti demokrácia sok negatívumát el tudja kerülni.

Svájc példája azt is mutatja, hogy az elszakadás lehetősége csökkenti a feszültségeket. Az 1970-es években Bern kanton franciául beszélő lakói úgy érezték, hogy a túlnyomórészt német ajkú lakossággal rendelkező tartományban nem elégséges a képviseletük. Ezért 1979-ben a franciául beszélő területek elszakadtak és megalapították Jura kantont. Az évszázadok során ilyen békés módon oldották meg a különféle etnikai és nyelvi csoportok közötti vitákat. Mivel a svájci kantonok és közösségek elég kicsik, az emberek nemcsak az urnáknál szavazhatnak, hanem könnyen el is költözhetnek, ha nem elégedettek a kormányzás módjával. Így a rossz intézkedéseket jók váltják fel.

Mindez nem jelenti azt, hogy a svájci modellt szorgalmaznánk, mint az ideális vagy az egyetlen lehetőséget. Azonban jó példával szolgál a decentralizált kormányzás működésére és hogy az miért vezet alacsonyabb adókhoz és nagyobb egyéni szabadsághoz. Azt sem gondoljuk, hogy a demokrácia szükségszerűen jó dolog volna, amennyiben elég kis méretű. Egy mindössze három emberből álló demokrácia is rossz, ha nem lehet belőle kilépni. Ugyanolyan negatív hatásai lehetnek mint egy 10 millió polgárt tömörítő demokráciának.

Ami számít, az az, hogy maguk az emberek dönthetik el, hogy mekkora

adminisztratív egység területén élhessenek és milyen fajta kormányzatuk legyen. Nem szükséges demokratikus kormányzatnak lennie. Liechtenstein (160 km²), Monaco (2 km²), Dubaj, Hong Kong (1 100 km²) és Szingapúr (710 km²) nem képvisleti demokrácia. Viszont sikeres ország. Ezek az országok is bizonyítják, hogy sokszor a „kicsi szép”.

Gondolhatjuk esetleg, hogy az elszakadás és az önkormányzás joga elmentétekhez vezet. Ilyen összefüggés azonban nem áll fenn. Vegyük csak, hogyan működik a szabad piac! Mindenkinek joga van vállalkozásba kezdeni. Az emberek többsége mégis alkalmazottként dolgozik. Az efféle együttműködés mindegyik fél számára előnyös. Ugyanez igaz az országokra is. Dönthetnek úgy egyesek, hogy jobb nekik függetlenül, de a legtöbben úgy találják majd, hogy inkább érdekükben áll közösségben élni. És az egyes közösségek is rájönnek, hogy érdemes együttműködniük. Az igaz, hogy a méretgazdaságosság csökkentheti a költségeket, de az optimális méretre csak akkor találhatunk rá, ha az emberek szabadon dönthetnek.

Az elszakadásnak nem kell azonnal teljes adminisztratív önállóságot jelentenie. Politikai elszakadásnak nevezhetjük a decentralizáció bármely formáját, ha egyes felelősségi köröket a központi kormány átad a helyinek. Ez vonzó (átmeneti) megoldás lehet a teljes elszakadás és a mostani helyzet között.

A kínai kormány által az 1980-as és 90-es években létrehozott ún. különleges gazdasági övezetek, mint Shenzhen példája mutatja, hogy ez hogyan működhet. Az ilyen övezetekben kevés volt a szabályozás, lehetővé tették, hogy külföldiek befektessenek, és a létrehozásukkal kitaposták az utat, hogy Kína többi része is szabadabbá válhasson. Dubaj szintén kialakított hasonló szabad-kereskedelmi övezeteket, amelyekben a kereskedelemre és a munkára vonatkozóan kevés szabályozás van érvényben. Az ilyen szabad gazdasági övezetek az olyan szabad politikai övezetek mintájául szolgálhatnak, ahol az emberek különféle kormányzati formákkal kísérletezhetnek.

A szerződéses társadalom

Sokszor azt hiszik az emberek, hogy ha az állam nem gondoskodikna valamiről (például nem támogatná az operát vagy az idősek ellátását), akkor az nem is lenne. Ez azonban a hajdani Szovjetunió lakosainak a gondolko-

dásmódja, akik szerint: „Hová lennénk, ha az állam többé nem gondoskodik rólunk?” Amikor Milton Friedman amerikai közgazdász ellátogatott a kommunista Kínába, tisztségviselők megkérdezték tőle, hogy az Egyesült Államokban ki a természeti erőforrások minisztere. Mikor közölte vendéglátóival, hogy nincs ilyen személy, azok megrökönyödve néztek rá. Nem tudták elképzelni, hogy a nyersanyagok előállítása és elosztása lehetséges állami irányítás nélkül.

A múltban az emberek nem tudták elképzelni, hogy milyen lenne az élet a király nélkül. A királytól elvárták, hogy gondoskodjék alattvalóiról. Manapság ugyanígy tekintünk az államra és a demokráciára. Az emberek nehezen tudják elképzelni, hogy

Az emberek nehezen tudják elképzelni, hogy a polgárok – a demokrácia eljövetele előtti időkben – el tudták fogadni a király uralmát. Ugyanakkor furcsa, hogy egy pissenés nélkül elfogadják a többség hatalmát.

a polgárok – a demokrácia eljövetele előtti időkben – el tudták fogadni a király uralmát. Ugyanakkor furcsa, hogy egy pissenés nélkül elfogadják a többség hatalmát.

Mégis, mindennap látjuk, hogy az önszerveződés miként működik felülről jövő irányítás és kényszerítés nélkül. Gyakran az elvárásokkal ellentétben. Senki se gondolta volna, hogy valami, ami annyira anarchisztikus, mint a Wikipédia, az Internet enciklopédiája sikeres lehet központi vezetés nélkül. Mégis működik. Az egész Internet számtalan önálló szervezet, egyén és technológia összessége, amelyek központi irányítás nélkül működnek együtt. A web létrejöttékor sokan nem hitték, hogy az Internetnek nincs tulajdonosa, hogy szervezetek (internetszolgáltatók, vállalatok, intézetek) ezreinek önkéntes megállapodásaira alapul, amelyek a hálózatnak egy-egy kis részét működtetik.

Az általunk elképzelt ideális és szabad társadalom hasonló lenne ahhoz, ahogyan az Internet alapvetően működik. Az Internet esetében van néhány egyszerű szabály, minden más pedig a résztvevők tetszésére van bízva. A fő kommunikációs szabály a TCP/IP protokoll. Erre alapozva vállalatok, szervezetek és egyének milliói szabadon művelhetik, amit szeretnének – létrehozhatják saját tartományaikat, kínálhatják szolgáltatásaikat és kommunikálhatnak, ahogy akarnak. Még saját protokollt is létrehozhat bárki a TCP/IP felett, és kiderítheti, hogy mások akarják-e azt használni. Indíthatnak új szolgáltatásokat és várhatják az ügyfeleket. Ez a változatos-

ság, szabadság és önszerveződés az Interneten meglepően jól működőnek bizonyult.

Ehhez hasonló módon a szabad társadalomban az a fő szabály, hogy nem szabad csalni, erőszakot elkövetni és rabolni. Amíg ezt a szabályt betartják, az emberek szabadon kínálhatnak bármilyen szolgáltatást, még olyat is, amit ma „köz”szolgáltatásnak tartunk. Tetszésük szerint alakíthatják ki közösségeiket – az lehet monarchista, kommunista, konzervatív, vallásos vagy akár tekintélyelvű,

Egy szabad társadalom hasonló lenne ahhoz, ahogyan az Internet alapvetően működik. Az Internet esetében van néhány egyszerű szabály, minden más pedig a résztvevők tetszésére van bízva.

amíg békén hagyják a többi szerveződést és az „ügyfelek” önkéntes alapon csatlakozhatnak. Az ilyen közösségek állhatnak mindössze tíz emberből, de akár milliőkből is (például a Walmart nevű magánkézből lévő amerikai áruházláncnak több, mint kétmillió alkalmazottja van¹).

Ha sok különböző adminisztratív egység működik, az emberek könnyen költözhetnek, ha a dolgok nem tetszenek nekik, és a vezetők ezzel tisztában is vannak. A lakók nem egyszerűen polgárok, akik néha szavazhatnak, hanem ügyfelek, akiket megfelelően kell szolgálniuk, ha meg akarják őket tartani. Ugyanez a helyzet a piacon is. Ha a vásárlóknak nem tetszik a pék kínálata, nem szerveznek tüntetést a tulajdonos meggyőzésére, hanem másik pékhez mennek.

A kis közösségek inkább egyértelmű megállapodásokra alapoznak, semmint a szavazóurnán keresztül való befolyásolásra. Egyik demokratikus országban sem létezik olyan szerződés az állam és a polgárok között, amely meghatározná kölcsönös kötelezettségeiket, például azt, hogy az államnak milyen szolgáltatásokat kell nyújtania és mennyiért. Gondoljunk csak a nyugdíjakra, az egészségügyi ellátásra, az oktatásra, a támogatásokra, a munkaügyi törvényekre, és így tovább! A polgároknak van egy nagy vonalakban meghatározott kötelessége, hogy fizessék az adókat és betartsák a törvényeket, míg a kormánynak van valamilyen meghatározatlan, szolgáltatások nyújtására vonatkozó kötelezettsége. A kormány bármikor megváltoztathatja a szabályokat a választások eredményétől függetlenül. Ez komoly jogi bizonytalanságot eredményez. Lehet, hogy évekig fizetjük a nyugdíjárulékot abban hiszemben, hogy nyugdíjba vonulásunk után bi-

¹ A Magyarországon jobban ismert Tesco is összesen félmillió embert alkalmaz a világszerte.

zonyos ellátásban részesülünk majd. Ugyanakkor a kormány egy tollvonással átírhatja az ellátás összegét. Vagy albérletbe adunk egy szobát azzal a szándékkal, hogy bizonyos idő után lemondjuk a bérletet, majd a kormány hirtelen úgy dönt, hogy a bérleti időszak hosszával kapcsolatban új követelményeket ír elő.

Egy tisztességes társadalomnak szerződéseken kell alapulnia, ahol a jogokat tiszteletben tartják és mindegyik fél tudja, hol áll. Ahol a szabályokat nem változtathatják meg menet közben a hatalmon lévők. És ahol nem kell, hogy a szerződések mindenki számára egyformák legyenek. Ahogy egy cég alkalmazottai, úgy az egyes polgárok is rendelkezhetnek különböző szerződésekkel attól függően, hogy hol élnek és dolgoznak.

Egyik demokratikus országban sem létezik olyan szerződés az állam és a polgárok között, amely meghatározná kölcsönös kötelezettségeiket, például azt, hogy az államnak milyen szolgáltatásokat kell nyújtania és mennyiért.

Út a szabadságba

Ha a műszaki fejlődés előre jelzi a jövőben várható fejleményeket, a decentralizáció kilátásai fényesek. Az autó, mint műszaki újítás, szabadabbá tette az emberek mozgását. A fogamzásgátló tabletta feltalálása növelte az emberek szexuális szabadságát és a nőknek nagyobb irányítást adott életük felett. Az Internet felszabadította a sajtót a hatalmon lévők keze alól. Az Interneten mindenki megjelentetheti a saját híreit, közzéteheti ötleteit az egész világon és kínálhatja termékeit.

Valójában a műszaki fejlődés az igazi demokratizáló erő, sokkal inkább, mint a demokrácia. Míg a demokrácia hatalmat ad a többség kezébe a kisebbség felett, a technológia inkább az egyéneknek ad befolyást saját életük alakítására. A demokrácia elveszi az irányítást az egyénektől, a technológia a kezükbe adja azt. A központosítást csökkentő erő, amelyik a közvetítőt, az államot feleslegessé teszi a kommunikáció, a pénzügyek, az oktatás, a média és a kereskedelem területén. És mivel a szabad piacon a műszaki cikkek egyre olcsóbbá válnak, még a legszegényebbek számára

is lehetőséget ad sorsuk irányítására. Még Afrikában is milliók jutnak új lehetőségekhez az egyre olcsóbb számítógépeknek és mobiltelefonoknak köszönhetően, nem pedig a segélyek révén.

Ebből következik az is, hogy a verseny a kormányzás terén is nagyon jól működhetne. Már ma is egyre többen választják meg tudatosan, hol, miféle kormányzat alatt akarnak dolgozni és élni. Milliók élnek és dolgoznak hazájuktól távol². Egy sok kisméretű, és saját jellegzetességekkel, kormányzattal rendelkező területhől álló világ képe összhangban áll ezekkel a fejleményekkel.

Valójában a műszaki fejlődés az igazi demokratizáló erő, sokkal inkább, mint a demokrácia.

Az ilyen kis területek szabadon együttműködhetnének egyes kérdésekben, mint az energia, a bevándorlás és a közlekedés, ha azt előnyösnek gondolják. A katonai védelem terén is szövetkezhetnének, ami fontossá válhat, ha egy olyan Nagy Állam jönne létre, amelyik szét akar ná zúzni ezeket a kisebb közösségeket. A gazdaságilag sikeres és innovatív társadalmak minden valószínűség szerint ügyes módokat találnának az ilyesféle támadások elleni védekezésre.

A műszaki fejlődés teljesen új országok létrehozását is lehetővé teszi. A korábban már említett Patri Friedman által alapított Seasteading szervezet a nemzetközi vizeken kíván mesterséges szigeteket építeni. Az ilyen szigetek alternatívát jelenthetnek a meglévő kormányzati formák mellé.

A decentralizáció megvalósításához a jelenlegi politikai rendszer gyökeres átalakítása szükséges, de ez nem olyan nehéz, mint ahogyan gondolnánk. A nagy állami szervezeteket le lehet építeni. Az oktatással, az egészségüggyel, a társadalmi és gazdasági ügyekkel, a mezőgazdasággal, a külügyekkel, a fejlesztési segélyekkel és a pénzügyekkel foglalkozó minisztériumokat fel lehet számolni. Egy társadalomnak csak alapvető szolgáltatásokra van szüksége, a törvényes rend fenntartására és a környezetvédelmi kérdések kezelésére.

A jóléti államot magánbiztosítások rendszerévé lehet alakítani. Ez szabadságot és biztonságot jelent majd a polgárok számára. A biztosításokat megkérthetik egyénileg, illetve csoportosan a szakszervezetek vagy a munkáltatójuk segítségével. A ma ismert állami nyugdíj- és egyéb biztosítások feltételeit a kormányok folyton változtatják. Az állam által ígért biztonság

² Gondoljunk csak a Magyarországról az elmúlt években külföldre vándorolt százezrekre.

hamis és a politika szeszélyétől függ. Ennek véget kell vetni. A szegényekről pedig helyileg lehet gondoskodni.

A pénzügyi rendszer állami irányítását is fel kell számolni, hogy az állam többé ne ronthassa pénzünk értékét, és ezzel ne okozhasson gazdasági ciklusokat. Így tisztességes nemzetközi pénzpiac alakulna ki, amelyet a befolyásos államok és az államhoz közel álló pénzügyi intézmények nem manipulálhatnak.

Röviden, a nagy demokratikus nemzetállamok helyét kisebb politikai egységeknek kell átvenniük, amelyekben a polgárok maguk határozhatják meg, hogyan alakuljon közösségük. Minden kérdést a lehető legalacsonyabb szinten kell eldönteni.

Ha ez az Európai Unió végét jelenti, annál jobb. Az európai politikusok szeretnek mindenféle rémképeket festeni arról, hogy mi történne, ha szétesne az Unió. Ugyanakkor Norvégia és Svájc sosem volt az EU tagja, mégis elég jól megvannak maguk.

Néha azzal érvelnek, hogy az EU biztosítja a tagok közötti szabad kereskedelmet. Ha csak ezt tenné, az rendben is volna, de sokkal több mindent művel. A Brüsszel által kreált „belső piacnak” semmi köze sincs a gazdasági szabadsághoz. Éppen ellenkezőleg. Az EU-ból szinte áradnak a gazdasági szabadságot korlátozó törvények és szabályozások. Az EU nem más, mint egy építés alatt álló szuperállam, amelyik meg fogja semmisíteni a polgárok és a vállalkozások szabadságjogait. A decentralizáció ellentéte – a központosítás maga, egy működésképtelen bürokratikus szörnyeteg, amelyik még a nemzeti demokráciáknál is jobban fenyegeti az egyéni szabadságot. Minél hamarabb számoljuk fel, annál jobb.

A fényes jövő

A jövő sok szempontból ígéretesnek tűnik. Az emberiség rendkívüli tudást halmozott fel és hatalmas termelési képességet hozott létre, ami több mint elég ahhoz, hogy a világ minden lakója számára elhozza a gazdagságot.

Ráadásul a XX. század véres, a Szovjetunióban, Kínában és más országokban kialakult kommunista és fasiszta rezsimeinek bukása után világszerte egyre inkább a szabadság növekedése figyelhető meg. Az emberek nagy csoportjai jutottak szélesebb személyes és gazdasági szabadsághoz, ami nagyobb gazdagságot és jólétet eredményezett. Mások felkelnek a dik-

tatúrák ellen és több szabadságot követelnek maguknak. Semmi oka, hogy ez a folyamat ne menjen tovább.

Talán nehéz elképzelni az életet a demokratikus nemzetállamok nélkül, de hasonlóan gyökeres változások történtek a múltban is. Ahogy Linda és Morris Tannehill írta klasszikus, libertárius, demokrácia-ellenes könyvükben, az 1970-ben megjelent *The Market for Liberty* című műben: „Képzeld el a jobbágyot, akit törvényileg ahhoz a földhöz és társadalmi ranghoz kötöttek, ahová és amelybe született, amint félelmek és a babonák uralta gondolatok között, kezdetleges szerszámaival napkeltétől napnyugtáig robotol, hogy miután földesurával megosztotta, amit megtermelt, csupán azt maradjon meg neki, ami a puszta túléléséhez szükséges. Képzeld el azt, hogy ennek a jobbágnak a XX. századi amerikai társadalmi berendezkedésről próbálunk mesélni. Valószínűleg nehezen tudnánk meggyőzni akárcsak arról is, hogy egy ilyen társadalom egyáltalán létezhet, mivel mindent a társadalom felépítéséről való saját tudásával szemlélne. Kétségkívül némi önelégült fensőbbiséggel tudatná velünk, hogy ha nem maradna meg mindenki ott, ahová született, a társadalom rövid úton káoszba sülyedne. Ha a XX. század emberének azt állítanánk, hogy az állam gonosz, ezért sürgősen, és sokkal jobban meg kellene szabadítani, akkor is udvarias kételkedésben lenne részünk. . . különösen ha az illető nem szokott hozzá az önálló gondolkodáshoz. Mindig nehéz elképzelni a sajátunkétól eltérő társadalom, különösen egy fejlettebb társadalom működését. Ez azért van így, mert annyira hozzászoktunk a saját társadalmi berendezkedésünkhöz, hogy a fejlettebb társadalom minden egyes jellegzetességét a sajátunkba ágyazva vizsgáljuk, így végül teljesen értelmetlen képet kapunk.”

Úgy hisszük, hogy a nemzetállam és a velejáró demokrácia XX. századi és nem XXI. századi jelenség. Tovább haladunk az a nagyobb önrendelkezés felé vezető úton, de az nem a nagy demokráciákon keresztül fog vezetni. Ehelyett a decentralizáción, az emberek kisebb, saját maguk által kialakított és megszervezett adminisztratív egységekbe való tömörülésén át visz.

Egyesek érvelhetnek azzal, hogy a legtöbb ember nem alkalmas szabadnak lenni. Hogy nincs meg bennük a független élethez szükséges felelősségtudat és vágy. Hogy saját érdekükben kell őket kormányozni. Ugyanígy érveket alkalmaztak azonban a rabszolgák felszabadítása és a nők emancipációja ellen. A rabszolgaságot nem szabad eltörölni, érveltek, mert

a feketék képtelenek lennének gondoskodni magukról – és a legtöbbjük különben sem akarna szabad lenni. A nőknek nem szabad egyenlő jogokat adni, mondták, mert nem tudják megkeresni a megélhetéshez szükséges pénzt és képtelenek megbirkózni az önálló élet terheivel. A valóság azonban az ellenkezőjét igazolta. Ugyanez fog történni, amikor a gondoskodó demokratikus államot is felszámolják. Az emberek meglepően önállónak fognak bizonyulni, ha lehetőségük lesz rá. Persze nem egymástól elszigetelten fognak élni, hanem megszervezik majd saját társaságaikat, legyenek azok cégek, klubok, szakszervezetek, érdekcsoportok, közösségek és családok.

Ha felszabadulnak a bürokrácia és a többségi hatalom fojtogató nyomása alól, olyan módon változtatják meg a világot, amit még csak el sem tudunk ma képzelni. Ahogy Linda és Morris Tannehill írta: „Sok olyan nemkívánatos körülmény, amit ma az emberek adottnak vesznek, más volna egy államtól mentes társadalomban. A legtöbb ilyen eltérés a – fasiszta vagy szocialista – állami irányítás ügyetlen kezétől megszabadított, és így egy egészséges gazdaságot és mindenki számára jóval magasabb életszínvonalat biztosítani tudó piacról eredne.”

Ideje felébrednünk végre és felismernünk, hogy a demokrácia nem hoz szabadságot és önrendelkezést. Nem oldja fel az ellentéteket és nem engedi szabadjára a termelő és alkotó erőket. Éppen ellenkezőleg. A demokrácia ellenségeskedést és korlátozásokat szül. A demokrácia központosító és kényszerítő jellege szervezett káoszt eredményez, míg az egyéni szabadság és a szervezetlen piac mozgása spontán rendet alakít ki és gazdaságot hoz.

Saját magának az ember kényszer helyett szabadságot szeretne. Inkább a szabad piacon szeretünk választani, mint a szavazóurnánál.

Saját magának az ember kényszer helyett szabadságot szeretne. Inkább a szabad piacon szeretünk választani, mint a szavazóurnánál. Vagy van, aki jobban örülne, ha helyette az állam döntené el, milyen autót vegyen magának?

Éppen ideje felismernünk, hogy másoknak is meg kell adnunk azt a szabadságot, amit saját magunknak szeretnénk. Hogy az ilyen szabadságot nem élvezhetjük túl sokáig, ha másoknak nincs meg ugyanez. Hogy végül mi magunk leszünk az áldozata a másokra általunk – demokratikusan –

kifejtett kényszernek. Hogy a saját csapdánkba esünk.

A demokrácia csökkentésére és a nagyobb szabadság megvalósítására irányuló folyamat egyesek számára ijesztő lehet. Mindannyian nemzeti demokráciákban nőttünk fel és folyamatosan szociáldemokrata eszmékkel bombáztak minket. Azt tanították, hogy a társadalmunk a „lehető legjobb.”

A valóság azonban nem ilyen szép, és ideje ezzel szembenéznünk. Az állam nem valamilyen jó szándékú télapó. Önző, beavatkozó szörnyeteg, amit semmi sem elégít ki és végül teljesen kiszívja a függetlenséget és az önállóságot az alattvalóiból. Ezt a szörnyeteget a demokrácia tartja életben: az az eszme, hogy bárki élete alávethető a többség akaratának.

Ideje elfelejtenünk azt az elképzelést, hogy a nép – és így az állam – joga uralkodni felettünk. Hogy jobban járunk, ha saját magunk helyett az állam dönti el, hogyan éljünk és mire költsük a pénzünket. Hogy a demokratikus, mindenkinek ugyanazt ideológia békét és gazdagságot hoz. Hogy hasznos számunkra a demokratikus kényszer.

Ideje felszabadítani magunkat a többség zsarnoksága alól. Semmit sem veszíthetünk, csak az egymással összekötő láncokat.

Utóirat

A libertarianizmus és a demokrácia

Demokráciát illető kritikánkat libertárius szemszögből írtuk. A libertarianizmus olyan politikai filozófia, amely az önrendelkezési jogra épül, miszerint mindenki birtokosa saját testének és életének, így munkája gyümölcseinek is. Az önrendelkezés alternatívája az, hogy egyesek uralkodnak mások élete és munkája felett (vagy – bár ez meglehetősen irreális – mindenki uralkodik mindenki felett). A libertáriusok szerint ez igazságtalan. A libertarianizmus arra az elvre épül, hogy az egyéneknek nem kötelességük feláldozni magukat a közösségért, ahogyan az elvárt a szocializmusban, a faszizmusban és a demokráciában.

A libertáriusok számára az egyéni szabadság (önrendelkezés) nem jelent „jogot” munkára, oktatásra, egészségügyi ellátásra, otthonra vagy bármilyen más javakra, hiszen az ilyen „jogokból” következik az, hogy valaki másnak kötelessége biztosítani az említett javakat és szolgáltatásokat. Ha valakit kényszerítenek arra, hogy másokért feláldozza magát, az nem szabadság, hanem rabszolgaság. A szabadság azt jelenti, hogy mindenki azt teheti saját életével és tulajdonával, amit akar, amíg mások életében és tulajdonában nem tesz kárt. A libertáriusok tehát a fizikai erőszak kezdeményezése ellen vannak.

A libertárius igazságszolgáltatás elsődleges célja az egyén védelme az erőszak minden formájával szemben. A libertáriusok minden olyan szabadságjogot támogatnak, amelyik az önrendelkezés elvéből következik. Például támogatjuk a vallásszabadságot, az eutanáziát, a kábítószeres legalizálását, a szólásszabadságot, és így tovább. Támogatjuk a szabad piacot, azt, hogy az emberek szabadon társulhassanak, működhessenek együtt és kereskedhessenek.

Hisszük, hogy az egyéneknek és a csoportoknak joguk van a tulajdonukkal kapcsolatos szabályok kialakítására. Ahogy mindenki eldöntheti, kit hív meg a lakásába, úgy egy étterem tulajdonosának is hagyni kellene, hogy saját belátása szerint engedélyezze vagy tiltsa a dohányzást az éttermében, vagy a munkáltatónak is lehetővé kellene tenni a munkahelyi öltözetre vonatkozó előírások alkalmazását. Bárki szabadon elkerülheti az

éttermet vagy a munkahelyet, ha nem tetszenek a szabályok.

Ebből kiindulva a libertáriusok a diszkriminációt tiltó törvényeket is ellenzik. Azok ugyanis összeegyeztethetetlenek a szabad társulás elvével. Az állam kimondja: „Társulnotok kell! Akár tetszik, akár nem.” Ezzel szemben a libertarianizmus a választás szabadságán alapul, így minden kapcsolat és ügylet önkéntes kell, hogy legyen.

A diszkrimináció csak annyit jelent, hogy másképp bánni valakivel. Persze nevetséges, ha valaki nem akar vegyülni homoszexuálisokkal, zsidókkal, németekkel, akárkivel, de a szabadság elve azt jelenti, hogy senkinek sem kell igazolnia a döntését, függetlenül attól, hogy az mennyire nevetséges. Nem kell jó okkal alátámasztani, ha nem teszünk valamit. A libertáriusok védik az embernek azt a jogát, hogy olyasmit tegyen vagy éppen ne tegyen, ami ellenszenves másoknak. Ugyanúgy, ahogy a szólásszabadság elve is azt jelenti, hogy az ember olyan véleményt is kinyilváníthat, amivel mások nem értenek egyet. Az emberek egyedüli kötelessége az, hogy ne kezdeményezzenek erőszakot másokkal szemben.

A diszkrimináció-ellenes törvények az erőszak egy bizonyos formáját valószínűsítik meg, hiszen kötelezik az embereket arra, hogy akaratuk ellenére társuljanak másokkal. Talán kényszerítenünk kellene az idős néniket, hogy erőszakoskodó fiatalok gyülekező helyeül szolgáló sötét sikátorokban sétáljanak? Vagy embereket nekik nem tetsző emberekkel szerelmi kapcsolat létesítésére? Természetesen nem. Akkor viszont milyen alapon írja elő az állam a munkáltatóknak, hogy olyan embereket vegyenek fel, akiket nem akarnak alkalmazni? És milyen alapon kényszeríti az állam az éjszakai szórakozóhelyek tulajdonosait olyanok beengedésére, akiket nem akarnak? Libertáriusként úgy gondoljuk, hogy nemcsak rossz az ilyenfajta előírás, de rossz eredményre is vezet. Gyűlölködést és ellentétet kelt elfogadás és békesség helyett.

A libertarianizmus nem „bal-” vagy „jobboldali”, és nem is progresszív vagy konzervatív. A progresszívek támogatják a gazdaságba való állami beavatkozást, de (néha) hajlandóak megengedni bizonyos fokú személyes szabadság létét. A konzervatívok az egyén életébe való állami beavatkozást szorgalmazzák, de (időnként) hajlandók engedni a gazdasági szabadság bizonyos fokát. Azonban közös bennük, hogy az egyént az állam, a közösség alattvalójának tekintik. A libertarianizmus az egyetlen politikai filozófia, amelyik szerint a közösségnek *nincs* joga uralkodni az egyén felett. A libertarianizmus az egyetlen politikai filozófia, amelyik elvből e-

lutasítja az erőszak kezdeményezését, azaz mindenféle erőszakot az önvédelem kivételével. Ezen az alapon a libertarianizmus ellenzi a gyarmatosítást, az imperializmust és a külföldi beavatkozást is.

A libertarianizmus nem valamilyen újdonsült filozófia, hanem évszázados hagyományokra épül. A XVII. és a XVIII. század nagy liberális gondolkodóinak eszméi nagyon közel állnak a libertárius gondolatokhoz. Filozófiájukat ma „klasszikus liberális” gondolkodásnak nevezzük, hogy megkülönböztessük a mai „liberalizmus”-tól, ami valójában a szociáldemokrácia egy változata és nem a szabadság filozófiája. A XIX. században a libertarianizmust számos egyrészt „anarcho-kapitalista”, másrészt klasszikus liberális közgazdász főleg Ausztriából származó tagokból álló csoportja védelmezte. A libertarianizmus mai szellemi és kutató központja az Egyesült Államokban a Mises Institute, amely Ludwig von Misesről, a nagy osztrák, szabad piaci közgazdászról kapta a nevét. 1974-ben Friedrich Hayek, Mises tanítványa közgazdasági Nobel-díjat kapott. A XX. század leghíresebb libertárius gondolkodója Mises egy másik tanítványa, az amerikai közgazdász és polihisztor, Murray Rothbard volt. A *For a New Liberty* című könyve talán ma is a legjobb bevezetés a libertárius filozófiába.

Mises és Rothbard azonban sosem elemezte szigorú szempontok szerint a demokráciát. Az első libertárius gondolkodó, aki elvégezte ezt a feladatot, a német közgazdász, Hans-Hermann Hoppe, aki az Egyesült Államokban él. A *Demokrácia, a bukott bálvány* című könyve jelenleg e témakör alapműve.

Az utóbbi években, részben Hoppe munkájának köszönhetően, a demokrácia eszméje egyre több figyelmet kap a libertárius szerzők részéről, bár kritikájuk legnagyobb része csak a különböző folyóiratokban és a *mises.org*-hoz hasonló libertárius honlapokon olvasható. Amennyire tudjuk, még sosem jelent meg népszerű stílusban íródott, a demokráciát teljes körűen kritizáló mű. Könyvünkkel ezt a hiányt igyekszünk kitölteni.

A könyvvel kapcsolatban további információ található az Interneten a *beyonddemocracy.net* című oldalunkon. A libertarianizmussal kapcsolatban további részletek olvashatók az egyik szerző, Frank Karsten holland nyelvű honlapján, a *www.meervrijheid.nl* címen.

Néhány idézet a demokráciáról

„A demokrácia olyan, mintha két farkas és egy bárány szavazna arról, hogy mi legyen a vacsora. A szabadság egy jól felfegyverzett bárány, amelyik vitatja a szavazás eredményét.” – Benjamin Franklin államférfi, természettudós, filozófus és az Egyesült Államok egyik alapító atyja.

„A demokrácia sosem marad fenn sokáig. Elpazarolja, kimeríti és megöli magát. Soha nem volt még demokrácia, amelyik ne követett volna el öngyilkosságot.” – John Adams, az Egyesült Államok második elnöke.

„A demokrácia nem más, mint a csőcselék uralma, amikor az emberek 51 százaléka elveheti a másik 49 százalék összes jogát.” – Thomas Jefferson, az Egyesült Államok harmadik elnöke.

„Úgy hisszük, a szocializmus és a demokrácia ugyanaz és elválaszthatatlan.” – az USA Szocialista Pártja.

„Minden választás olyan, mintha a lopott javakat előre elárvereznének.” – H. L. Mencken (1880 – 1956) amerikai újság- és cikkíró.

„Hogyan biztosíthatnánk a folyamatos fejlődést, ha egyre inkább olyan életformát teszünk magunkévá, amelyben senki sem vállal felelősséget saját magáért és mindenki a kollektívizmus biztonságára vágyik? Ha ez a mánia folytatódik, társadalmunk olyan rendszerré silányul, amelyben mindenki a másik zsebében kotorászik.” – Ludwig Erhard, korábbi német kancellár, a háború utáni német gazdasági csoda eszmei atyja.

„A korlátlan demokrácia, az oligarchiához hasonlóan nem más, mint sok emberre kiterjesztett zsarnokság.” – Arisztotelész.

„Az állam az a nagyszerű kitaláció, amelynek segítségével minden ember mindenki más költségén akar élni.” – Frédéric Bastiat (1801 – 1850) francia klasszikus liberális gondolkodó és közgazdász.

„Amint az emberek rájönnek, hogy pénzt szavazhatnak meg saját maguknak, az a köztársaság végét jelenti.” – Benjamin Franklin államférfi, természettudós, filozófus és az Egyesült Államok egyik alapító atyja.

„Akik a nagyobb állami beavatkozást sürgetik, végső soron még több kényszert és még kevesebb szabadságot akarnak.” – Ludwig von Mises, osztrák közgazdász, a szabad piac elkötelezett védelmezője.

„A demokrácia a nép akarata. Reggelente meglepődve olvasom az újságban, hogy mi az, amit akarok.” – Wim Kan, holland komikus.

A szerzőkről

Karel Beckman író és újságíró. Az Energy Post (www.energypost.eu) című független internetes kiadvány alapítója és főszerkesztője. Előtte a European Energy Review főszerkesztője volt és a holland Financieele Dagblad napilapnál dolgozott újságíróként. Személyes honlapjának címe: www.charlieville.nl.

Frank Karsten a Mises Instituut Nederland és a Stichting Meer Vrijheid (Több Szabadságot Alapítvány) alapítója. Utóbbi egy holland libertárius szervezet, amelyik az adók és a kormányzati beavatkozás mérsékléséért küzd. Rendszeresen tart nyilvános beszédeket az államnak a polgárok életébe való növekvő mértékű beavatkozása ellen. www.meervrijheid.nl

HANS-HERMANN HOPPE
DEMOKRÁCIA, A BUKOTT BÁLVÁNY

Ha a demokrácia problémáiról tudományosabb megközelítésben szeretne olvasni, ajánljuk figyelmébe Hans-Hermann Hoppe jelen könyvben is többször említett, *Demokrácia, a bukott bálvány* című munkáját.

A könyv alapját a nyugati világban lezajlott, a monarchikus korból a demokráciába való történelmi átmenet felülvizsgálata képezi. A szerző feltárja mindkét társadalmi berendezkedés hibáit, és a ma elterjedt nézettel szemben megállapítja, hogy a monarchia kevésbé káros, mint a demokrácia. Javaslatot tesz egy általa természetes rendnek nevezett, állam nélküli, a magántulajdon teljes tiszteletben tartásán alapuló társadalom kialakítására. Módszere logikai következtetéseken alapul, melyek révén a történelmi események (újra)értelmezésére alkalmas gazdasági és társadalmi tételeket állít fel.

A könyv megvásárolható az Ad Librum kiadótól (adlibrum.hu/Hoppe), valamint a Bookline-től és a Lírától.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a fordító előzetes írásbeli hozzájárulásához kötött.

www.libertarius.info

A kiadásért felel Váradi István

A szedést és a tördelést Váradi István végezte a pdf_T_EX program valamint a Linux Biolinum és Libertine betűkészlet felhasználásával.

ISBN 978-963-08-8813-4

„Nemrég olvastam ki a könyvet. Fantasztikus! Nagyszerű munka! Gratulálok!”

Hans-Hermann Hoppe, a *Demokrácia, a bukott bálvány* című könyv szerzője.

A kötet szintén az Ad Librum (www.adlibrum.hu) gondozásában jelent meg.

A demokráciát az emberek túlnyomó többsége a lehető legjobb politikai rendszernek tartja. Nem túlzás azt állítani, hogy a demokrácia egyfajta világi vallássá, a Föld legnagyobb politikai hitévé vált. Könnyen a civilizált társadalom ellenségének nyilváníthatják azt, aki kritizálja a demokráciát.

Azonban mégis ez az a feladat, amire Karel Beckman és Frank Karsten vállalkozott. Rendkívül olvasmányos, provokatív könyvükben vitába szállnak az utolsó fennmaradt politikai tabuval, miszerint üdvösségünk kulcsa a demokrácia.

Egyszerű, közérthető érvekkel mutatják be, hogy a közhiedelemmel ellentétben a demokrácia nem a szabadság, a civilizáció, a jólét, a béke és a törvényesség záloga, hanem éppen ellenkezőleg: az egyéni szabadságjogok csorbulásának, a társadalmi konfliktusok erősödésének, az állami kiadások egekig szökésének és az életszínvonal csökkenésének az oka.

Megcáfolnak 13 olyan mítoszt, amellyel általában védeni szokták a demokrácia intézményét. Emellett vonzó alternatívát is kínálnak: az egyéni szabadságjogokon és az önkéntes társadalmi kapcsolatokon alapuló társadalmi berendezkedést.

Nem érti, miért nő egyre inkább az állam mérete, miért emelkedik az államadósság, miközben a szabadságjogai és a jóléte egyre inkább veszélybe kerül? A könyv elolvasása eloszlat minden kétséget, tudni fogja mindez miért történik, és hogy mi a megoldás.

A *Túl a demokrácián* rendkívül érdekes, úttörő munka mindazok számára, akik jobban meg kívánják érteni a jelenleg tapasztalható társadalmi problémák és a gazdasági válság okait.

www.beyonddemocracy.net